

ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

PRAVNA MISAO

9 – 10

rujan – listopad / septembar – oktobar
Sarajevo 2025.

Izdavač: BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO PRAVDE
ZAVOD ZA JAVNU UPRAVU

ISSN 0555-0092

ID 4200785450004

UPLATU UPUTITI NA: Federalno ministarstvo financija/finansija
Union Banka dd Sarajevo
Transakcijski račun: 102-050-00001066-98
Budžetska organizacija: 1501001
Vrsta prihoda: 722597
Općina: 077

ADRESA REDAKCIJE: Federalno ministarstvo pravde
Zavod za javnu upravu
Sarajevo, Ul. Valtera Perića 15
Tel.: +387 33 203 918, fax: 668 956
Email: Pravna.Misao@fmp.gov.ba

GODIŠNJA PRETPLATA: Za organe i organizacije na teritoriji BiH 120,00 KM
Za pojedince 100,00 KM
Za studente i neuposlene 50,00 KM
Za inostranstvo 200,00 KM

www.fmp.gov.ba

Časopis "**PRAVNA MISAO**" upisan je u evidenciju javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta, pod brojem 727 od 23.10.1997. godine.

Glavna i odgovorna urednica: prof. em. dr. Hajrija SIJERČIĆ-ČOLIĆ

Izvršni urednik: Ivan MILIĆEVIĆ

Redakcija časopisa:

Prof. dr. Zlatko BRKIĆ, doc. dr. Enver IŠERIĆ, prof. dr. Alena JURIĆ, prof. dr. Cvija JURKOVIĆ,
prof. dr. Denis PAJIĆ, prof. dr. Meliha POVLAKIĆ, Krešimir ZUBAK

Međunarodni redakcijski odbor:

prof. dr. Tomislav BORIĆ (Pravni fakultet Univerziteta u Grazu),
prof. dr. Katja FILIPČIĆ (Pravni fakultet Univerziteta u Ljubljani),
prof. dr. Ivan KOPRIĆ (Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu),
prof. dr. Jelena SIMIĆ (Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu)

Produkcija: Federalno ministarstvo pravde

Štampa: "Štamparija Fojnica" d.d.

Za štampariju: Šehzija Buljina

DTP: Federalno ministarstvo pravde

Grafičko rješenje: Ice-net d.o.o. Sarajevo

Tiraž: 50 primjeraka

Časopis izlazi dvomjesečno.

Časopis "Pravna misao" indeksira se u bazama ERICH PLUS i Legal Source (EBSCOhost),
a uvršten je i u Ulrichweb Global Serials Directory.

SADRŽAJ

Uvodna riječ glavne urednice	5
------------------------------------	---

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Darko Soldat	Načelo unutardržavnog povjerenja	
Lejla Kurtanović	u krivičnim stvarima u Bosni i Hercegovini	7
Amir Vrca	Pitanje primjene konsocijativnog tipa demokratije u Bosni i Hercegovini u odnosu na teorijske osnove Arenda Lijpharta	36

PRIKAZ

Harun Išerić	120 godina od rođenja akademika prof. dr. Hamdije Ćemerlića: Aktuelnosti pravne misli i uzoritosti u javnoj službi	58
--------------	--	----

SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud Bosne i Hercegovine (Miodrag N. Simović)	67
Evropski sud za ljudska prava (Harun Išerić)	89
Sud Evropske unije (Nasir Muftić)	97
Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine	
Utvrđivanje prava na posjed i legitimnosti nasljednika (Đemaludin Mutapčić)	103
Upute za autore	107

CONTENTS

Foreword of the Editor in Chief	5
---------------------------------------	---

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Darko Soldat Lejla Kurtanović	The principle of mutual trust in criminal matters in Bosnia and Herzegovina	7
Amir Vrca	The question of the application of consociational type of democracy in Bosnia and Herzegovina in relation to the theoretical foundations of Arend Lijphart	36

REVIEW

Harun Išerić	120 Years Since the Birth of Academician Prof. Dr. Hamdija Čemerlić: Current Issues in Legal Thought and Exemplary Public Service	58
--------------	---	----

COURT PRACTICE

Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina (Miodrag N. Simović)	67
European Court of Human Rights (Harun Išerić)	89
Court of the European Union (Nasir Muftić)	97
Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina Determining the right to property and the legitimacy of heirs (Đemaludin Mutapčić)	103
Instructions for authors	107

UVODNA RIJEČ GLAVNE UREDNICE

Poštovane čitateljice i poštovani čitatelji!

Redakcija časopisa „Pravna misao“ preporučuje vam priloge koji obrađuju pitanja iz nacionalnog prava i sudske prakse, te aktuelne doktrinarne analize i stavove evropskih sudova.

U članku pod naslovom „Načelo unutardržavnog povjerenja u krivičnim stvarima u Bosni i Hercegovini“ (izvorni naučni rad) autori analiziraju provođenje krivičnopravnih propisa u državama složenog uređenja i s različitih aspekata sagledavaju ovu temu, koja je, iako vrlo bitna, zapostavljena u Bosni i Hercegovini, kako od pravnih teoretičara tako i pravnih praktičara. U radu se naglašava da su Federacija BiH, Republika Srpska i Brčko distrikt BiH svoju zakonodavnu ulogu u krivičnoj oblasti ostvarili donošenjem u većoj mjeri usklađenog krivičnog zakonodavstva, međutim, provođenje odluka entiteta ili Distrikta BiH na bilo kojem drugom dijelu, predstavlja pravni izazov s obzirom na teritorijalno načelo u primjeni krivičnog zakonodavstva. Uzimajući u obzir nacionalni pravni poredak i praksu autori naročitu pažnju posvećuju posebnim propisima o pravnoj pomoći i službenoj saradnji u krivičnim stvarima u BiH, koji čine normativni nukleus međuentitetskog krivičnog procesnog prava i načela unutardržavnog povjerenja kao jednog od načela krivičnog postupka. U zaključku ističu da pluralni karakter izvora prava u složenim državama može biti značajan izazov za pravne praktičare, ali isto tako može biti i prilika za osiguravanje jedinstvene primjene prava na teritoriji cijele države.

Članak pod naslovom „Pitanje primjene konsocijativnog tipa demokratije u Bosni i Hercegovini u odnosu na teorijske osnove Arenda Lijpharta“ (izvorni naučni rad), na osnovu teorijskih postavki i evaluacije oglednih konsocijativnih demokratija Arenda Lijpharta, analizira pitanje primjene ovoga tipa demokratije u odnosu na ustavnopravni i politički sistem BiH. Rezultati za BiH se dobivaju u odnosu na analizu osnovnih značajki konsocijativne demokratije – širokih koalicija, manjinskog veta, principa proporcionalnosti i autonomije segmenata. Ujedno, problematiziraju se i

druge specifičnosti ovoga tipa demokratije u odnosu na BiH poput pitanja rascjepa, privrženosti, veličine i saradnje segmenata. Zaključuje se da u BiH nije uspio konsocijacijski inženjering, odnosno da je riječ o *sui generis modelu* pluralnog društva, najbližeg centrifugalnoj demokratiji.

Časopis donosi i prikaz manifestacija povodom 120 godina od rođenja istaknutog državnika, profesora, akademika i učesnika antifašističkog pokreta – prof. dr. Hamdije Ćemerlića.

U rubrici koja je posvećena sudskoj praksi, u ovom dvobroju su za proučavanje pripremljene izabrane odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Evropskog suda za ljudska prava, Suda Evropske unije i Vrhovnog suda Federacije BiH.

Glavna i odgovorna urednica
Prof. em. dr. Hajrija Sijerčić-Čolić

NAČELO UNUTARDRŽAVNOG POVJERENJA U KRIVIČNIM STVARIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

izvorni znanstveni rad

UDK 343.18(497.6

Darko Soldat *
Lejla Kurtanović**

Sažetak:

Provođenje krivičnopravnih propisa u državama složenog uređenja predstavlja normativni izazov koji nastoji uvažiti činjenicu da unutrašnje teritorijalno-političke jedinice složene države imaju široku autonomiju u donošenju i primjeni krivičnih propisa, a s druge strane, ima se uvažiti činjenica da vladavina prava podrazumijeva ostvarenje standarda privođenja pravdi svakog počinioca krivičnog djela bez obzira pred kojim organom i u kojoj fazi postupka se vode radnje koje imaju za konačan rezultat zadovoljenje pravde kroz utvrđivanje krivične odgovornosti. Federacija Bosne i Hercegovine, Republika Srpska i Brčko distrikt Bosne i Hercegovine svoju zakonodavnu ulogu u krivičnoj oblasti ostvarili su donošenjem u većoj mjeri usklađenog krivičnog zakonodavstva, međutim, provođenje odluka entiteta ili Distrikta Bosne i Hercegovine na bilo kojem drugom dijelu, predstavlja pravni izazov s obzirom na teritorijalno načelo u primjeni krivičnog zakonodavstva. Donošenjem Zakona o pravnoj pomoći i službenoj saradnji u krivičnim stvarima između Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine sada već davne 2002. godine i zaključenjem Memoranduma o razumijevanju o pravnoj pomoći i službenoj saradnji u oblasti izvršenja mjera sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja iz 2006. godine kreiran je normativni nukleus međuentitetskog krivičnog procesnog prava, kojima je uvedeno načelo unutardržavnog povjerenja kao jedno od načela krivičnog postupka. Rad, slijedeći logičnu strukturu, izlaže osnovne institute ovih propisa, objašnjava način na koji treba razumijevati načelo unutardržavnog povjerenja u krivičnim stvarima prilikom ocjene zakonitosti prikupljanja dokaza, te daje određenja u tome kako razumijevati pojedine institute sadržane u međuentitetskim krivičnim propisima u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi:

načelo unutardržavnog povjerenja, provođenje zakona, službena saradnja, obavezujući nalog, valjanost odluke, zakonitost dokaza

*** Dr. sc., Tužilac Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo i zamjenik šefice Odjela za privredni kriminal i korupciju*

*** Tužiteljica Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo i šefica Odjela za privredni kriminal i korupciju*

1. Uvod

U pravnoj stvarnosti nastaloj potpisivanjem Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini postavilo se kao sasvim logično pitanje na koji način propisati i regulisati saradnju između entitetskih pravosudnih institucija. Odredbom člana III/1. Ustava Bosne i Hercegovine¹ kao isključiva nadležnost institucija Bosne i Hercegovine propisano je donošenje međuentitetskih krivičnopravnih propisa. Imajući u vidu razumijevanje izgradnje pravnog sistema u postkonfliktnom društvu bila je sasvim izvjesna situacija da dva do tada odvojena pravna poretka u entitetima Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu i kao: BiH) neće olako ulaziti u međusobne odnose saradnje u krivičnopravnoj materiji, te je sasvim bilo logično za očekivati da se bar nekim propisom reguliše ono što se smatra pravna saradnja između entiteta u krivičnopravnim stvarima. U to vrijeme pravni saobraćaj između entiteta, bar što se tiče krivičnopravne materije skoro da nije bio, a čitav krivičnopravni aparat bio je opterećen teškim nasljedem ratnog perioda što je početne postavke za uspostavljanje saradnje činilo skoro nemogućim. Međutim, Federalno ministarstvo pravde i Ministarstvo pravde Republike Srpske 1998. godine zaključuju Memorandum o razumijevanju o regulisanju poslova pravne pomoći između institucija Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske² koji je prema samom tekstu akta zaključen kao privremena mjera u cilju ispunjavanja obaveza utvrđenih u članu II/2, 3, 4, i 6. i članu III/2.c) Ustava Bosne i Hercegovine. Tim memorandumom je planirano da se međusobna pomoć u krivičnim stvarima ogleda u dostavljanju spisa, provođenju neke procesne odnosno istražne radnje kao što je saslušanje svjedoka, vještaka, uviđaj na licu mjesta, zatim davanje obavještenja, te izdavanje prepisa, izvještaja i drugih akata. To je bio prvi pravni akt kojim je regulisana pravosudna saradnja u krivičnim stvarima između entiteta, koja je bila jako formalna na način da je predviđala međusobnu komunikaciju preko entitetskih ministarstava pravde. To je u državi jedinstvenog pravnog poretka u tom trenutku bilo nužno, ali ne i ispravno rješenje, jer je time unutar jednog pravnog poretka stvoren mehanizam međusobne saradnje isključivo putem zahtjeva adresiranih na ministarstva pravde entiteta, čime je ta saradnja skoro izjednačena sa

¹ Verzija obavljena na web stranici Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Dostupna na: https://www.ustavnisud.ba/uploads/documents/ustav-bih-bs_1611076095.pdf

² „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 25/98

saradnjom koju karakteriše sistem međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima. Sve je to dovelo do jako sporog sistema i narušavanja nezavisnosti sudstva i samostalnosti tužilaštava iz razloga što se u skoro svakoj procesnoj radnji morala informisati izvršna vlast uvidom u kompletan sadržaj zahtjeva za međusobno pružanje pravne pomoći. U isto vrijeme, Savjet za implementaciju mira krajem 1998. godine na zasjedanju u Madridu donosi Deklaraciju kojom se ističe važnost intenziviranih nastojanja u provođenju reforme pravosuđa koju koordiniše visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini, kako bi se podržali naponi vlasti u Bosni i Hercegovini. Spomenutom Deklaracijom apelovano je na visokog predstavnika da dalje razvija opsežan strateški plan reforme pravosuđa kako bi se utvrdili kratkoročni ili dugoročni prioriteti u sektoru pravosuđa. Nakon četiri godine primjene ovog međuentitetskog Memoranduma, Savjet za implementaciju mira februara 2002. godine konstatuje da je potrebno odlučnije djelovanje međunarodne zajednice u rješavanju kriminaliteta u privredi, korupciji i problema prisutnih u osnovama pravosudnog sistema, zbog čega visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu 23.05.2002. godine donosi Odluku³ kojom se donosi Zakon o pravnoj pomoći i službenoj saradnji u krivičnim stvarima između Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine⁴ (u daljem tekstu i kao: Zakon iz 2002. godine) kojima se po prvi put zakonom Bosne i Hercegovine uređuje ostvarivanje pravne pomoći i službene saradnje u krivičnim stvarima između Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu i kao: FBiH), Republike Srpske (u daljem tekstu i kao: RS) i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu i kao: BDBiH) i priznaju se na uzajamnoj osnovi odluke sudova entiteta i Distrikta kao i organa za provođenje Zakona u tim stvarima. Ovaj Zakon zajedno s Memorandumom o razumijevanju o pravnoj pomoći i službenoj saradnji u oblasti izvršenja mjera sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja izrečenih u krivičnom postupku između Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine⁵ iz 2006. godine, i kasnijim Sporazumom

³ Dostupna na: <https://www.ohr.int/odluka-kojom-se-donosi-zakon-o-pravnoj-pomoci-i-sluzbenoj-saradnji-u-krivicnim-stvarima-izmedu-federacije-bosne-i-hercegovine-republike-srpske-i-brcko-distrikta-bosne-i-hercegovine/>

⁴ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 19/02, „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 25/02, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 34/02 i „Službene novine Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, br. 6/02

⁵ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 44/06

o smještaju i naknadi troškova za izvršenje mjera sigurnosti izrečenih u krivičnom postupku i u drugom postupku u kojem se izriče mjera liječenja⁶ čini osnov pravnog sistema kojim se reguliše provođenje međuentitetskih krivičnih propisa u Bosni i Hercegovini.

2. Autonomno razumijevanje pravne pomoći i službene saradnje

Bosna i Hercegovina nije jedina država i političko-teritorijalni subjekt koji karakteriše složeno unutrašnje ustrojstvo koje svoje odraze ima i u načinu na koji se reguliše pitanje saradnje u krivičnim stvarima unutar složenog pravnog poretka. Evropska unija, kao supranacionalna organizacija, razvila je mehanizme pravne saradnje država članica u krivičnoj materiji kroz više *sui generis* instituta krivičnog prava kao što su evropski nalog za hapšenje⁷ ili evropski istražni nalog⁸ i druge radnje pravne pomoći koje se zasnivaju na principu međusobnog povjerenja,⁹ ali ne dirajući u specifičnosti pravnog poretka svake države članice i pravo države da potpuno samostalno donese svoje krivično zakonodavstvo. Slične modele saradnje unutrašnjih jedinica u složenoj državi imamo u Sjedinjenim Američkim Državama kroz činjenicu da tradicija federalizma priznaje značaj lokalne kontrole saveznih država nad krivičnim aparatom, međusobno povjerenje između saveznih država u saradnji i nužno miješanje federalne vlasti u suzbijanju kriminaliteta koji targetira više saveznih država¹⁰ te Ruskoj Federaciji čiji federalizam uvažava

⁶ „Službeni glasnik BiH”, br. 89/09

⁷ Lečić, B. (2018) „Evropski nalog za hapšenje - nastanak, razvoj i funkcija“, Vojno delo, Beograd, Vol. 70 – br. 6, str. 52-69.

⁸ Primorac, D., Buhovac, M., Pilić, M. (2019) „Evropski istražni nalog kao novi instrument pravosudne suradnje država u kaznenim predmetima s posebnim osvrtom na hrvatsko pravo“, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Zagreb, Vol. X – br. 1/2019, str. 353-378.; Szijártó, I. (2023) “The Interplay Between the European Investigation Order and the Principle of Mutual Recognition”, European Papers, Rome, Vo. 8., No. 3, pp. 1575-1597.

⁹ O principu međusobnog povjerenja u pravnoj saradnji u krivičnim stvarima u Evropskoj uniji, v. Mitsilegas, V. (2019) “ The European Model of Judicial Cooperation in Criminal Matters: Towards Effectiveness based on Earned Trust”, Revista Brasileira de Direito Processual Penal, Porto Alegre, vol. 5, n. 2, p. 565-595

¹⁰ Iontcheva Turner, J. (2014) “Interstate Conflict and Cooperation in Criminal Cases: An American Perspective”, European Criminal Law Review, Munich, n. 4, p. 114-146

posebnosti različitih teritorijalno-političkih jedinica uz princip da se saradnja u krivičnim stvarima ne može ograničiti zakonima nižih jedinica, osim ako bi time došlo do kršenja ustavnih prava građana u nekoj drugoj jedinici.¹¹

Zakon iz 2002. je i donesen radi stvaranja pretpostavke da administrativne linije entiteta, odnosno BDBiH nisu prepreka ostvarenju pravde kroz nesmetanu saradnju svih teritorijalno-političkih jedinica u BiH. Zakonski sadržaj zahtjeva za službenu saradnju i pravnu pomoć zakona entiteta i Brčko distrikta daje određenu dilemu u pogledu šta su zakonske granice i obaveze pružanja pravne pomoći i službene saradnje koju može uputiti sud, odnosno tužilac prema drugom sudu ili drugom organu vlasti koji učestvuje u krivičnom postupku. Ako bismo prihvatili ovu zakonsku nedorečenost kao pravnu datost, onda bi u praksi to značilo da se obaveza pružanja pravne pomoći i službene saradnje odnosi samo na organe unutar entiteta, odnosno unutar samog BDBiH. Navedena odredba nije sama po sebi jedini osnov za upućivanje zahtjeva za pružanje pravne pomoći i službene saradnje, jer upravo Zakon iz 2002. godine daje svoju autonomnu definiciju onoga šta se podvodi pod pojam pravna pomoć, odnosno službena saradnja. U tom smislu pod pojmom pravne pomoći smatra se uzajamna pomoć sudova, a službena saradnja podrazumijeva uzajamnu saradnju organa za provođenje zakona, saradnju između sudova i organa za sprovođenje zakona, te saradnju između sudova, odnosno organa za sprovođenje zakona i drugih organa vlasti.¹² Ovako postavljena definicija pravne pomoći i uzajamne saradnje, iako striktno razlikuje kategorije sudova od ostalih učesnika krivičnog postupka, u suštini nije prepreka za upućivanje zahtjeva za bilo koju vrstu međusobne pomoći između adresata Zakona iz 2002. godine iz razloga što ne postoji jasna razlika između radnje pravne pomoći i službene saradnje jer jedna radnja može biti sadržana u drugoj i *vice versa*. Zakonodavac je pojam organa za provođenje zakona definisao široko na način da pod tim podrazumijeva tužilaštva, finansijsku policiju, službe policije, te istražne organe porezne i carinske uprave u mjeri u kojoj preduzimaju istražne radnje u okviru svojih nadležnosti, kao i Državnu graničnu službu u mjeri u kojoj preduzima krivične istražne radnje u okviru svojih nadležnosti.¹³ Iako pojedine policijske agencije

¹¹ Герасенков, В.М., Маевский, С.С. (2024) “Правового сотрудничества Российской Федерации со странами совершивших ответственности”, Евразийский юридический журнал, Москва, п. 7, с. 301-322.

¹² Član 2. stav (1) Zakona iz 2002. godine

¹³ Član 2. stav (3) Zakona iz 2002. godine

nisu navedene pod onim imenom u kojem danas egzistiraju, nema nikakve prepreke da se smatra da je ovakvo određenje organa za provođenje zakona dovoljno autonomno i sveobuhvatno da se pod tim može podrazumijevati bilo koja agencija koja ima funkciju istražnog organa u krivičnom postupku. Tim prije što je samim Zakonom iz 2002. godine propisano da čak i Savjet ministara Bosne i Hercegovine može svojim podzakonskim aktom odrediti dodatno organe da djeluju kao organi za sprovođenje zakona u smislu Zakona iz 2002. godine.¹⁴ U praksi bi to izgledalo, da ukoliko se bilo kad i u bilo kojem trenutku formira ili reformiše institucija koja ima mogućnost provođenja određenih aktivnosti koje se smatraju radnjama u istrazi i takva institucija bez obzira što nije agencija za sprovođenje zakona, može biti smatrana organom za provođenje zakona u kontekstu ove autonomne odredbe.

S obzirom na stil pisanja ovog Zakona koji karakteriše doktrinarno jezičko izražavanje karakteristično za sistem anglosaksonskog prava, to ovakve odredbe Zakona iz 2002. godine ostavljaju dovoljno širok prostor za razumijevanje izmjena sadržanih u drugim zakonima i prihvatanje novih instituta koji će nesumnjivo izroditi pravni poredak u jednoj složenoj državi. Kada ovo zaključujemo imamo na umu da je u međuvremenu na nivou Bosne i Hercegovine donesen niz Zakona kojima su uspostavljene nove institucije za provođenje zakona, među kojima su Uprava za indirektno oporezivanje,¹⁵ Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH,¹⁶ Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja¹⁷ i druge koji također u domenu svoje zakonske nadležnosti mogu pružiti pravnu pomoći i saradnju organima za provođenje zakona entiteta i Brčko distrikta. Zakonodavna aktivnost u entitetima i Brčko distriktu od 2002. godine bila je usmjerena na stvaranje novih institucija u krivično-pravnom sistemu i drugim srodnim poljima djelovanja, koji također u okviru svoje zakonske nadležnosti imaju niz polja djelovanja, koje se po pravnoj prirodi imaju smatrati krivično pravnim stvarima. Ističemo da se među ovakve institucije mogu ubrajati Federalna agencija za upravljanje oduzetom imovinom,¹⁸ Agencija za upravljanje oduzetom imovinom

¹⁴ Član 2. stav (4) Zakona iz 2002. godine

¹⁵ Zakon o Upravi za indirektno oporezivanje („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 89/05)

¹⁶ Zakon o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 36/08)

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 71/14)

Republike Srpske¹⁹ i Ured za upravljanje javnom imovinom Brčko distrikta BiH.²⁰ Pored ovih institucija svakako entiteti su oformili i niz drugih institucija iz drugih oblasti postojanja pravnog poretka, koje nisu nužno krivične institucije ali u okviru svoje nadležnosti kojekako mogu pružiti informacije i dokaze organima za provođenje zakona među kojima su entitetske agencije za provođenje finansijsko informatičkih poslova, komisije i registri vrijednosnih papira, agencije za osiguranje i reosiguranje i sl.²¹ Upravo autonomno određenje koje je dao Zakon iz 2002. godine u pogledu širokog shvatanja pojma pravna pomoć i službena saradnja daje ovom Zakonu karakter živućeg teksta prilagođenom vremenu primjene i podložnom samostalnom djelovanju bez obzira na izmjene državnih, entitetskih ili propisa BDBiH iz bilo koje oblasti.

Zakon iz 2002. godine sadrži nekoliko naziva instituta koji su se promijenili donošenjem novog krivičnog zakonodavstva 2003. godine. Tako u tekstu samog zakona nalazimo termine „hapšenje“, „istražni pritvor“ i „pljenidba dokaznog materijala“ koje treba tumačiti logički i u kontekstu pod kojim to institutom trenutno važećeg krivičnog procesnog zakonodavstva se ovi termini mogu podvesti. Tako se termin „hapšenje“ treba cijeliti kao institut lišenja slobode, „istražni pritvor“ kao pritvor u istrazi, a „pljenidba dokaznog materijala“ kao oduzimanje predmeta u najširem smislu određenja te radnje dokazivanja. Na ovakav način vidimo smisao autonomnog tumačenja odredbi zakona ne u kontekstu zakonskog formalizma, nego zakonske suštine jer u društvima koja teže izgradnji pravnog poretka interpretacija pojedine norme ne treba biti opterećena formalizmom nego suštinskim razumijevanjem sadržaja i smisla pravne norme, što dalje implicira da se fokus treba staviti na njenu efikasnu implementaciju u vrijeme kad se primjenjuje.

S terminološkim dilemama autonomnog određenja dolazi dilema oko samog razumijevanja do koje mjere taj zahtjev može da ide u smislu dopuštenosti samog zahtjeva entiteta ili BDBiH, koji mogu biti različito regulisani u zakonima entiteta i BDBiH. Stava smo da Zakon iz 2002. godine u svojim uvodnim razlozima zbog kojih je donesen, apostrofira riječ provođenje,

¹⁹ Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 66/18)

²⁰ Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta“, br. 29/16 i 13/19)

²¹ U tom smislu, upućujemo na relevantne dijelove zakona entiteta i BDBiH kojima se reguliše tržište hartija od vrijednosti, bankarski sektor, sektor osiguranja, registracija poslovnih subjekata i sl.

zbog čega smatramo da nema suštinske zapreke da se bilo koja procesna ili službena radnja, čak i ako nije takva predviđena zakonima drugog entiteta ili BDBiH ne izvrši kao tražena radnja službene pomoći i saradnje u smislu Zakona iz 2002. godine. Ovo posebno što bi se iz svakog drugog razloga narušio jedinstven pravni poredak BiH jer bi proizvoljno nepozivanje na bilo koju odredbu u bilo kojem propisu teritorijalne jedinice koja je u sastavu BiH narušio princip vladavine prava. Države složenog pravnog uređenja upravo karakteriše različitost propisa i bez međusobnog uvažavanja te različitosti, narušio bi se ugled same države prema vani. Kada se radi o zakonima reperkutivnog aparata to bi također moglo dovesti do činjenice da se unutar same države počinilac krivičnog djela može osloboditi krivične odgovornosti samo zbog toga što je neka odredba norme krivičnog i drugog zakonodavstva drugačije propisana na tom prostoru teritorijalne jedinice. Navedeno sigurno nije bilo cilj odnosno intencija zakonodavstva kada je donesen predmetni Zakon.

Svakako da se u okviru radnje službene pomoći i saradnje može tražiti preduzimanje bilo koje radnje dokazivanja propisane zakonima o krivičnom postupku FBiH, RS i BDBiH i eventualno drugih radnji koje su propisane u sporednim izvorima krivičnog zakonodavstva, pri čemu naročito imamo materiju iz zakona koji regulišu unutrašnje poslove, oduzimanje imovine, poreze, bankarsko poslovanje i generalno oblast finansija.

3. Konkretizacija načela unutardržavnog povjerenja

Pravna teorija obično kroz definisanje osnovnih načela procesnog krivičnog prava posebnu pažnju posvećuje razumijevanju krivičnopravnih načela u krivičnom postupku. Prepoznaju se ista kao tradicionalna procesna krivična načela, ali isto tako promjene, preispitivanje i ograničenja u primjeni tih tradicionalnih načela doveli su do stvaranja nečega što se zove moderna krivičnopravna načela.²²

Prilikom ocjene šta čini sistem načela krivičnog procesnog prava pažnja se posvećuje onim načelima koja su sadržana u samim početnim članovima zakona o krivičnim postupcima neke države, dok se donekle zanemaruje da načela koja su sadržana u međunarodnim i ustavnim tekstovima, po hijerarhiji pravnih akata trebaju se obrađivati i treba da stoje ispred načela propisanih domaćim zakonima. Kada se radi o BiH načelo zakonitosti ima svoje zakonsko

²² Sijerčić-Čolić, H. (2019) Krivično procesno pravo. Knjiga 1, Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu - Pravni fakultet, str. 93.

uporište kroz sam Ustav BiH i garanciju prava na pravičan postupak, što je ujedno i obaveza BiH po Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i ono nesporno doživljava svoju pravnu konkretizaciju kroz niz odredbi zakona o krivičnom postupku kojima se propisuje set minimalnih prava koje uživa osumnjičeno, odnosno optuženo lice u BiH i postavlja se niz ograničenja organima gonjenja u pogledu postupka prikupljanja zakonite dokazne građe. Nakon ovog načela u pravnom poretku BiH stoji načelo međudržavnog povjerenja iz Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima BiH²³ koji prihvata kao zakonite dokaze one koji dolaze iz strane jurisdikcije pribavljene na način tražen zamolnicom za pružanje međunarodne pravne pomoći, ali u skladu sa zakonima zamoljene države.

Nakon ovih načela Zakon iz 2002. godine uvodi u pravni poredak BiH novo načelo koje je u hijerarhiji načela krivičnog postupka iznad bilo kojeg načela propisanog krivičnoprocesnim zakonodavstvom entiteta, odnosno Brčko distrikta BiH.²⁴ Radi se o načelu unutardržavnog povjerenja koje

²³ Načelo međudržavnog povjerenja u Bosni i Hercegovini sadržano je u članu 89. Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 53/09 i 58/13): „Dokazne radnje koje su sprovedli pravosudni organi prema propisima države moliteljke biće izjednačene s odgovarajućim dokaznim radnjama prema propisima Bosne i Hercegovine, osim ako to nije protivno osnovnim principima domaćeg pravnog poretka i principima međunarodnih akata o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.“ Razrada tog načela postoji u članu 3. stav (1) Evropske konvencije o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 4/05): „Zamoljena strana će, u skladu sa načinima koje predviđa njeno zakonodavstvo, izvršavati zamolnice koje se odnose na krivične predmete koje joj budu uputili sudski organi strane molilje, a koje se odnose na obavljanje istražnih radnji ili dostavljanje dokaznog materijala, dosijea ili dokumenata“.

²⁴ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH) („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03 - ispr., 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 29/07, 53/07, 58/08, 12/09, 16/09, 53/09 - dr. zakon, 93/09, 72/13 i 65/18), Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (ZKP FBiH) („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 35/03, 56/03 - ispr., 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14 i 74/20), Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (ZKP RS) („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21) i Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (ZKP BDBiH) („Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, br. 34/13 - prečišćen tekst, 27/14, 3/19 i 16/20)

podrazumijeva da svaki akt u krivičnim stvarima uključujući naloge i odluke organa za provođenje zakona važe u cijeloj BiH, izvršavaju se bez dodatnog potvrđivanja i priznavanja i smatraju se *eo ipso* zakonitim procesnim radnjama. Važnost ovog načela dolazi do izražaja u pravnoj stvarnosti BiH zbog činjenice da svaki entitet, odnosno BDBiH ima autonomno pravo da (ne)propiše određeni institut ili da mu odredi sadržinsko određenje, što dovodi do toga da neke radnje dokazivanja mogu postojati u jednom dijelu BiH ali ne u drugom, odnosno do toga da su različito propisani načini neke radnje dokazivanja u jednom dijelu BiH u odnosu na drugi njen dio. Stoga je važno na početku razjasniti, da se zakonitost preduzimanja bilo koje radnje dokazivanja u kontekstu ovog Zakona cijeni prema mjestu i vremenu gdje je ta procesna radnja preduzeta, u skladu sa krivično procesnim zakonodavstvom koje se teritorijalno i vremenski primjenjuje u trenutku preduzimanja konkretne radnje dokazivanja. To je ostvarenje načela *tempus regit actum* i *locus regit actum* primjenjivo na našim prostorima još od vremena rimskog prava. Ono u smislu Zakona iz 2002. godine dobiva svoje ostvarenje kroz norme kojima se reguliše valjanost odluka i postupak pravne pomoći i službene saradnje. Zakon iz 2002. godine izričito propisuje da nalozi, odluke i presude sudova u krivičnim stvarima doneseni dana 20.05.1998. godine i nakon toga, važeći su na teritoriji BiH i mogu se izvršavati bez dodatnog potvrđivanja ili priznavanja.²⁵ Ovim je izričito isključena mogućnost bilo kakve dodatne egzekviture bilo kojeg akta u krivičnim stvarima entiteta ili BDBiH na drugom dijelu teritorija BiH. Ovime je spriječeno da se stvori dupli pravni poredak u složenoj državi kakva je BiH, koji bi spriječio efikasnu saradnju u krivičnim stvarima a istovremeno uvažio i činjenicu da niti jedan organ entiteta ili BDBiH ne preispituje formalnu ili meritornu ispravnost odluke koju izvršava. Time se uvažava odluka svakog organa vlasti unutar entiteta ili BDBiH i jača međusobno povjerenje u dobru vjeru pravnog saobraćaja koji se mora izvršiti i vanteritorijalne jurisdikcije entiteta ili BDBiH.

Zakon iz 2002. godine također eksplicitno navodi da su nalozi i odluke organa za provođenje zakona entiteta i BDBiH, uključujući i naloge za hapšenje izdate dana 20.05.2002. godine i nakon toga, važeći u cijeloj BiH i po njima se može postupati na zahtjev bez dodatnog potvrđivanja i obavještanja.²⁶ Ovako postavljene odredbe u cjelosti uvažavaju različitosti načina regulisanja pojedinih krivično pravnih instituta u teritorijalnim jedinicama BiH,

²⁵ Član 3. stav (1) Zakona iz 2002. godine

²⁶ Član 3. stav (2) Zakona iz 2002. godine

istovremeno dajući im na značaju činjenicom da je ovim Zakonom predviđena njihova automatska primjena bez bilo kakvog dodatnog postupka potvrđivanja.

Iz načela unutardržavnog povjerenja možemo zaključiti da ono daje razumne i u svemu prihvatljive razloge, zašto je neka radnja dokazivanja preduzeta po procesnom zakonodavstvu organa kojem je upućen zahtjev, zakonita radnja u krivičnom postupku čija se zakonitost cijeni ne u skladu sa zakonodavstvom organa koji je uputio zahtjev nego u skladu sa zakonodavstvom organa koji je takav zahtjev izvršio. Ovo obrazloženje je primjenjivo čak i u slučaju da se traži izvršenje radnje dokazivanja koja ne postoji u procesnom zakonodavstvu organa koji je uputio zahtjev.²⁷ Primjera radi ukoliko Kantonalni sud na području FBiH izda naredbu za privremeno oduzimanje predmeta od pravnog lica čije je sjedište u RS-u, a koju radnju izvršava Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, takva radnja će biti zakonita ako je u cijelosti prilikom radnje oduzimanja predmeta postupljeno u skladu s imperativnim normama ZKP RS. Samo ovakvo tumačenje doprinosi ispravnom razumijevanju načela unutardržavnog povjerenja i sprečava bespotrebne pravne litanije oko zakonitosti dokaza koje odavno opterećuju sudske postupke u BiH. Istovremeno sprječavaju da se krivični postupak pretvori u trijumf formalizma umjesto u trijumf suštine.

U odsustvu relevantne prakse sudova u Bosni i Hercegovini u pogledu prihvatljivosti dokaza pribavljenih na osnovu Zakona iz 2002. godine u krivičnom postupku, kao najbolji primjer prakse zakonitosti takvih dokaza nalazimo u presudi Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine u predmetu *Tužilaštva Bosne i Hercegovine protiv Ždrle Đorđa*.²⁸ U žalbi na prvostepenu osuđujuću presudu Suda Bosne i Hercegovine branilac tada optuženog u sklopu žalbenog osnova relativno bitne povrede odredaba krivičnog postupka istakao je argument da dokazi pribavljeni po tada važećem

²⁷ U BiH su takve situacije rijetkost. Jedini primjer nalazimo o odredbi člana 130a. ZKP RS (Dobrovoljna predaja predmeta) koji predstavlja radnju dokazivanja koja *de iure* ne postoji u ZKP FBiH i ZKP BDBiH. U skladu sa načelom unutardržavnog povjerenja, dokazi prikupljeni od strane nadležnih organa RS po ovom zakonskom osnovu ne bi bili nezakoniti dokazi u krivičnim postupcima u FBiH ili BDBiH, pod uslovom da su dokazi pribavljeni na način koji propisuje sama odredba člana 130a. ZKP RS.

²⁸ Presuda Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine br. X-KŽ-08/540-1 od 14.10.2010. godine, str. 9, dostupna na: <https://sudbih.gov.ba/Court/Case/195>

ZKP RS po nalogu tada nadležnog tužilaštva koje je provodilo istragu nisu zakoniti i prihvatljivi u krivičnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine obzirom da nisu pribavljeni u skladu sa ZKP BiH. To po stavu branioca predstavljalo učinjenu bitnu povredu jer se navodno presuda zasnivala na nezakonitim dokazima u krivičnom postupku. Suprotno ovim neosnovanim argumentima drugostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine je izričito navela da je u procesnom krivičnom pravu u primjeni princip *tempus regit actum* odnosno procjena zakonitosti neke procesne radnje (u konkretnom slučaju uviđaja, kriminalističko-tehničkog pregleda, vještačenja i sl.) koja vrši se na osnovu odredaba procesnog zakona koji je bio na snazi u vrijeme njenog preduzimanja. Dakle, ne može se govoriti o nezakonitosti pojedinih radnji dokazivanja s aspekta primjenjivosti zakona po kojem one nisu ni preduzimane, te je u ovom predmetu Sud Bosne i Hercegovine sasvim pravilno pitanje zakonitosti tako pribavljenih dokaza razmotrio u svijetlu odredbi ZKP RS koji je bio na snazi u vrijeme preduzimanja navedenih procesnih radnji dokazivanja.

Zakon iz 2002. godine u tom smislu upravo izričito propisuje da zakon koji je na snazi u mjestu u kojem se pruža pravna pomoć ili službena saradnja primjenjuje se na pružanje takve pomoći i saradnje.²⁹ Ovakvom zakonskom formulacijom zakonodavac je olakšao prigovor na zakonitost prikupljanja dokaza odnosno postupanja i značajno doprinio pravilnom razumijevanju navedene procesne situacije.

Ovakva odluka je dala sasvim ispravna sudska rezonovanja o tome da su načela *tempus et loci regit actum* opšteprihvaćena načela prilikom ocjene zakonitosti dokaza u krivičnom postupku, te ne ostavljaju prostora za bilo kakvo drugo tumačenje koje dovodi u pitanje zakonitost bilo koje preduzete radnje dokazivanja.

4. Stvarna nadležnost organa za izdavanje naloga za pružanje pravne pomoći i pitanje sudskog formalizma

Zakon iz 2002. godine donesen je prije reformisanog seta materijalnih i procesnih zakona na nivou BiH, entiteta i BDBiH. Odredbama entitetskih, odnosno zakona BDBiH o krivičnom postupku propisane su odredbe kojima se reguliše službena saradnja i pravna pomoć u pružanju međusobne pomoći u krivičnim stvarima, ali je nedoumicu u pravnoj stvarnosti ostavila praznina da li sud koji po autonomnoj definiciji pravne pomoći Zakona iz 2002. godine izdaje naloge zadržava svoju stvarnu nadležnost, kada takav nalog izdaje organu za sprovođenje zakona drugog entiteta ili BDBiH, moguće

²⁹ Član 4. stav (4) Zakona iz 2002. godine

poistovjećujući termin stvarne i teritorijalne nadležnosti suda prilikom izdavanja takvog naloga. Stvarna i teritorijalna nadležnost suda nisu sinonimi i u smislu Zakona iz 2002. godine, sud je stvarno nadležan za izdavanje naloga bilo kojem organu na području BiH,³⁰ bez obzira što se taj organ za provođenje zakona nalazi van mjesne nadležnosti stvarno nadležnog suda. Svako drugačije razumijevanje dovodi do potencijalno velike pravne nesigurnosti jer je nelogično zašto bi sud svoju stvarnu nadležnost ograničavao entitetskim propisima, kad istu mu nedvosmisleno daje imperativna zakonska odredba Zakona iz 2002. godine. U tom smislu Zakon iz 2002. godine izričito propisuje da sudovi u svakom od entiteta i BDBiH pružaju uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima kao i da svaki organ za provođenje zakona ili drugi organ vlasti entiteta ili BDBiH ostvaruje saradnju na zahtjeve sudova ili organa za provođenje zakona iz bilo kojeg dijela BiH.³¹ Takvi zahtjevi se upućuju neposredno od jednog prema drugom sudu, odnosno upućuju se neposredno od suda ili organa za provođenje zakona koji podnosi zahtjev prema organu za provođenje zakona ili organu vlasti od kojeg se saradnja zahtjeva.³²

U pravnoj stvarnosti BiH prisutni su i pozitivni i negativni primjeri primjene ovakvih procesnih odredbi Zakona iz 2002. godine, pri čemu je vrlo važno takve primjere navesti i obrazložiti radi izbjegavanja nedoumica u primjeni.

Kao pozitivan primjer prakse navodimo obrazloženja naredbi za privremeno oduzimanje predmeta Opštinskog suda u Sarajevu u predmetima br. 65 0 K 1070925 24 Kpp 25 iz 2024. godine³³ i br. 65 0 K 1070925 25 Kpp 76³⁴, 65 0 K 1070925 25 Kpp 83³⁵, 65 0 K 1163323 25 Kpp 2³⁶ iz 2025. godine

³⁰ Ranije obrazložen i naveden član 3. stav (1) Zakona iz 2002. godine

³¹ Član 4. stavovi (1) i (2) Zakona iz 2002. godine

³² Član 5. stavovi (1) i (2) Zakona iz 2002. godine

³³ Naredba Opštinskog suda u Sarajevu za privremeno oduzimanje predmeta br. 65 0 K 1070925 24 Kpp 25 od 02.07.2024. godine kojom je izvršenje naredbe povjereno Policiji Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (neobjavljeno)

³⁴ Naredba Opštinskog suda u Sarajevu za privremeno oduzimanje predmeta br. 65 0 K 1070925 25 Kpp 76 od 26.05.2025. godine kojom je izvršenje naredbe povjereno policijskoj upravi pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske (neobjavljeno)

³⁵ Naredba Opštinskog suda u Sarajevu za privremeno oduzimanje predmeta br. 65 0 K 1070925 25 Kpp 83 od 26.05.2025. godine kojom je izvršenje naredbe povjereno policijskoj upravi pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona (neobjavljeno)

³⁶ Naredba Opštinskog suda u Sarajevu za privremeno oduzimanje predmeta br. 65 0 K 1163323 25 Kpp 2 od 10.04.2025. godine, kojim je izvršenje naredbe

gdje se sudije za prethodni postupak pravilno pozivaju na zakonski osnov svoje stvarne nadležnosti za izdavanje naredbe za privremeno oduzimanje predmeta na teritoriji drugih kantona u FBiH, RS i BDBiH, prepoznajući svoju stvarnu nadležnost za postupanje u predmetu gdje na postojanje stvarne nadležnosti Opštinskog suda u Sarajevu nikakvog uticaja nije imala činjenica da se materijalni dokazi imaju pribaviti od oštećenih pravnih lica čije je sjedište van mjesne nadležnosti ovog suda. U tom smislu, Sud je izvršenje ovih naredbi povjerio stvarno i mjesno nadležnim policijskim agencijama prema sjedištu pravnih lica među kojima su više različitih uprava policije pri kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske i Policija BDBiH. Izvještaji o realizaciji navedenih naredbi su dostavljeni Opštinskom sudu u Sarajevu i iz istih je sud zaključio da je u cjelosti postupljeno po izdatim naredbama za privremeno oduzimanje predmeta i da je zakonito postupanje provjereno činjenicom da su zapisnici i potvrde o privremeno oduzetim predmetima izdati u skladu s procesnim zakonodavstvom na području teritorijalne nadležnosti policijske agencije. Iako nije od suštinskog značaja za samu zakonitost naredbe za privremeno oduzimanje predmeta, sud se prilikom izdavanja naredbe ispravno pozvao na član 3. stav (2) Zakona iz 2002. godine gdje je prepoznao da se njegova naredba izvršava bez dodatnog potvrđivanja i priznavanja i važeća je u cijeloj Bosni i Hercegovini. Ovim je potvrđeno supremacija državnog zakona u odnosu na zakone entiteta i BDBiH čime je obesmišljen argument da su sudovi vezani granicama svoje nadležnosti propisane entitetskim odnosno zakonima BDBiH jer se stvarna nadležnost suda u ovakvim procesnim situacijama temelji na Zakonu iz 2002. godine koji je *lex superior* i *lex specialis* u odnosu na bilo koju odredbu procesnog i institucionalnog krivičnog zakonodavstva entiteta i BDBiH. Jednako dobar primjer sudske prakse postupanja nalazimo i u naredbi za pretresanje stana, kuće, prirodnih površina, dvorišta, pratećih objekata, vozila, lica i oduzimanje predmeta Osnovnog suda u Bijeljini br. 80 0 K 152613 23 Kpp 2 iz 2023. godine³⁷ kojim je Osnovni sud u Bijeljini pravilno prepoznao svoju stvarnu nadležnost da izda naredbu za pretresanje i povjeri

povjereno policijskoj upravi pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske (neobjavljeno)

³⁷ Naredba Osnovnog suda u Bijeljini za pretresanje stana, kuće, prirodnih površina, dvorišta, pratećih objekata, vozila, lica i oduzimanje predmeta br. 80 0 K 152613 23 Kpp 2 od 26.06.2023. godine kojom je izvršenje naredbe povjereno policijskoj upravi pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona (neobjavljeno)

izvršenje iste Ministarstvu unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona na čijem području se nalaze predmeti pretresanja. U postupku kontrole postupanja po naredbi Sud je utvrdio da je u cjelosti zakonito provedena radnja pretresanja činjenicom da je Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona sve izvještaje, zapisnike i potvrde sačinio na osnovu ZKP FBiH, kao procesnog važećeg zakonodavstva na području Tuzlanskog kantona.

Nažalost, suprotno tome pogrešne primjere prakse nalazimo u odlukama Kantonalnog suda u Sarajevu i jednom slučaju Opštinskog suda u Sarajevu. U rješenju Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 037445 20 Kpp 2 iz 2020. godine,³⁸ sud je rješenjem odbacio zahtjev Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo za izdavanje naredbe za oduzimanje predmeta - dokumentacije od pravnog lica čije sjedište je bilo na prostoru Zeničko-dobojskog kantona, uz obrazloženje da je nadležnost Kantonalnog suda u Sarajevu određena za područje Kantona Sarajevo, te navedeni sud cijeni da nije nadležan za izdavanje naredbe za privremeno oduzimanje predmeta - dokumentacije na području drugog kantona, iz razloga što navedeni kanton potpada pod stvarnu i mjesnu nadležnost Kantonalnog suda u Zenici i Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona. Sud dalje u obrazloženju svoje odluke upućuje Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo da se temeljem odredbi glave o pravnoj pomoći i službene saradnje³⁹ sa svojim zahtjevom obrati nadležnom tužilaštvu Zeničko-dobojskog Kantona u okviru obaveze pružanja pravne pomoći i službene saradnje, kako bi to (po stavu suda nadležno tužilaštvo) podnijelo nadležnom sudu Zeničko-dobojskog kantona zahtjev za oduzimanje predmetne dokumentacije od pravnog lica čije je sjedište na području navedenog Kantona. Protiv takvog rješenja žalbu je izjavio tužilac Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo i vanraspravno vijeće Kantonalnog suda u Sarajevu je donijelo rješenje⁴⁰ kojim je žalba odbijena kao neosnovana, te prihvaćena pogrešna argumentacija prvostepenog suda (sudije za prethodni postupak) uz ponovljeno upućivanje Kantonalnog tužilaštva na primjenu odredbe članova ZKP FBiH o pravnoj pomoći i službenoj saradnji kao relevantnih odredbi za postupanje po njihovom Zahtjevu. U drugom primjeru iz predmeta Opštinskog suda u Sarajevu br. 65 0

³⁸ Rješenje Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 037445 20 Kpp 2 od 26.10.2020. godine (neobjavljeno)

³⁹ Radi se o članovima 22. (Obaveza pružanja pravne pomoći i službene saradnje) i 23. (Pružanje pravne pomoći i službene saradnje) ZKP FBiH

⁴⁰ Rješenje Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 037445 20 Kv od 30.10.2019. godine (neobjavljeno)

K 729684 21 Kpp 3 iz 2021. godine⁴¹, Sud čak ne donosi rješenje po prijedlogu tužilaštva Kantona Sarajevo kojim se predlaže da policijski službenici Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo oduzmu predmete od privrednog društva čije je sjedište u Istočnom Sarajevu, već tako podneseni prijedlog vraća tužiocu uz dopis u kojem se navodi kako sud cijeni da nije stvarno nadležan za postupanje imajući u vidu odredbe člana 2. i 4. Zakona iz 2002. godine, upućujući dalje tužilaštvo da se s navedenim prijedlogom obrati nadležnim organima u Istočnom Sarajevu. Najzad, u predmetu Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 042679 22 Kpp iz 2022. godine⁴² Sud vraća ovako podneseni prijedlog kantonalnog tužioca tužilaštva Kantona Sarajevo na uređenje iz razloga jer podneseni prijedlog smatra „nerazumljivim“, obrazlažući navedeno činjenicom da se prijedlogom tužioca tražilo izdavanje naredbe za privremeno oduzimanje predmeta od pravnog lica sa sjedištem na teritoriji Republike Srpske, za što Kantonalni sud u Sarajevu cijeni da nije nadležan jer se radi o području na kojem se ne primjenjuje ZKP FBiH, a dodatno navodeći da iz samog prijedloga nije razvidno koja policijska agencija/uprava bi bila nadležna za postupanje po tako izdatoj naredbi. Zajedničko svim prethodno opisanim negativnim primjerima sudskih odlučivanja je činjenica da su ovi sudovi, iako stvarno nadležni za izdavanje traženih naredbi u smislu Zakona iz 2002. godine, pogrešno su upućivali Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo da navedenu dokaznu radnju ostvaruju primjenom odredbi glave o pravnoj pomoći i službenoj saradnji ZKP FBiH, dodatno navodeći da se ta radnja ima čak poduzeti uz uključivanje stvarno i mjesno nadležnih sudova, tužilaštava i policijskih agencija teritorija na kojem se nalazi sjedište pravnih lica prema kojima je tražena radnja dokazivanja bila upravljena.

Iz ovakvih negativnih primjera u praksi možemo zaključiti nekoliko stvari: prvo, sudovi svoju stvarnu nadležnost jedino posmatraju iz prizme zakonâ o krivičnom postupku potpuno zanemarujući Zakon iz 2002. godine koji je njihovu stvarnu nadležnost proširio na cijelu BiH; drugo, sudovi u suštini nisu razumjeli sadržinsko određenje i stvarni domet odredbi Zakona iz 2002. godine da su oni ti koji izdaju obavezujući nalog bilo kojoj policijskoj agenciji na prostoru gdje se radnja dokazivanja ima izvršiti, ako su stvarno

⁴¹ Obavještenje Opštinskog suda u Sarajevu br. 65 0 K 729684 21 Kpp 3 od 05.04.2021. godine (neobjavljeno)

⁴² Podnesak Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 042679 22 Kpp od 14.11.2022. godine (neobjavljeno)

nadležni sud za postupanje po predmetu; treće, sudovi su ovakvim postupanjem *de facto* derogirali državni zakon na teritoriji entiteta što izaziva veliku pravnu nesigurnost u jedinstvenoj primjeni prava, posebno imajući u vidu institut *iura novit curia*; četvrto, sudovi su dodatno usložili obavljanje radnje dokazivanja zauzimajući stav da tužilaštvo treba pozivom na odredbe entitetskog zakona o krivičnom postupku koje propisuju pravnu pomoć i službenu saradnju treba upućivati zahtjeve za pružanje pomoći tužilaštvu na čijem području se radnja ima preduzeti čime se ne samo bespotrebno usporava istražni postupak već stvara i opšta slika da je krivični aparat države neekonomičan i neefikasan; peto, u rješenju Kantonalnog suda u Sarajevu iz 2022. godine data je čak nepravilna pouka o pravnom lijeku, jer u smislu člana 9. Zakona iz 2002. godine u slučaju odbijanja zahtjeva za pravnu pomoć ili službenu saradnju predmet rješava Sud BiH, u skladu sa članom 13. Zakona o Sudu BiH.⁴³ Iz ovog je jasno da Kantonalni sud u Sarajevu uopšte nije prepoznao kakvu pouku o pravnom lijeku treba dati, jer je o ovome trebao odlučivati samo i jedino Sud BiH. U odgovoru⁴⁴ Suda Bosne i Hercegovine na zahtjev za pristup informacijama o broju predmeta vođenih pred tim sudom na osnovu nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine iz člana 9. Zakona iz 2002. godine i samim sudskim odlukama donesenim temeljem istog odgovorio je da je nakon izvršenih provjera po svim parametrima kako u Sistemu za automatsko upravljanje predmetima u sudovima (CMS), tako i u internim evidencijama suda nema evidentiranih predmeta ove vrste, odnosno navodi da nisu vođeni postupci po navedenom pravnom osnovu. Iz ovakvog sadržaja odgovora Suda Bosne i Hercegovine pravna javnost može istinski biti zabrinuta činjenicom da se o postupanju suda nedavanjem pouke o pravnom lijeku Sud BiH onemogućava u vršenju svoje zakonske nadležnosti „staraoca“ pravilne primjene Zakona iz 2002. godine. Sasvim je logično to što je zakonodavac upravo Sud BiH odredio kao krajnju instancu po ovom pravnom pitanju jer je ispravno da državni sud rješava sve nedoumice jedinstvene primjene prava na prostoru cijele BiH od strane sudova entiteta i BDBiH kada se radi o pravilnoj primjeni prava propisanog zakonom BiH. Na ovom mjestu posebno vrijedi istaknuti da je ovo jedina procesna situacija gdje Sud BiH

⁴³ Zakon o Sudu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 49/09 - prečišćen tekst, 74/09 - ispr. i 97/09)

⁴⁴ Odgovor (e-mail) Suda Bosne i Hercegovine od 26.04.2024. godine po zahtjevu za slobodan pristup informacijama od 12.04.2024. godine (neobjavljeno)

postupa kao drugostepeni žalbeni sud u odnosu na bilo koji sud u entitetu i BDBiH upravo iz razloga garanta jedinstvene primjene zakona BiH na teritoriji cijele BiH.

Vrijedi posebno napomenuti da je sam Zakon iz 2002. godine ide u smislu izostavljanja pretjeranog formalizma koji karakteriše pravni saobraćaj u krivičnim stvarima. U tom smislu Zakon čak propisuje da je Zahtjev za pravnu pomoć ili suradnji mogu podnijeti usmeno, u pismenoj formi ili telefonom. Organ od kojeg je pomoć ili saradnja zatražena ima pravo zatražiti primjerak faksimila odgovarajućeg naloga, odluke ili presude, gdje se u svakom slučaju primjerak takvog naloga, odluke ili presude mora uvijek obezbijediti ukoliko njihovo izvršenje ima nesporedni uticaj na prava lica.⁴⁵ Pravilno razumijevanje ove odredbe nalaže da u svakom slučaju naredbe za pretres, privremeno oduzimanje predmeta, fizički pregled i svake druge naredbe u kojima je sadržan element prisile moraju isključivo biti u pismenoj formi, dok neformalniji vidovi saradnje poput provjere adrese, provjere ili dostavljanja bilo kojeg podatka iz evidencije bilo kojeg organa na prostoru BiH mogu biti traženi telefonom ili usmeno. Ovim je zakonodavac htio omogućiti maksimalnu fleksibilnost koja je moguća u poprilično strogom režimu pravnog saobraćaja, upravo vodeći računa da je smisao svake odredbe privođenje počinioca krivičnog djela pravdi, a ne formalizam krivičnog postupka kao takvog. Zakonodavac istovremeno ovime pospješuje još tješnju saradnju među organima koji učestvuju u krivičnom progonu.

Zahtjevi za pravnu pomoć ili službenu saradnju mogu se odbiti samo ako bi ispunjenje tih zahtjeva bilo u suprotnosti sa zakonom koji je na snazi u mjestu potrebnog ispunjenja,⁴⁶ međutim, odredbe na koje bi se mogla odnositi ova zakonska formulacija su derogirane onog trenutka kada su primjera radi prestala postojati entitetska ministarstva odbrane koja shodno entitetskim zakonima o odbrani nisu bili obavezni davati bilo kakve podatke koja se tiču poslova o odbrani ili evidencija o vojnim licima, te stoga u današnjoj stvarnosti BiH kako nema takvih zakona, to u krivično pravnom sistemu BiH nema takvih situacija na koje bi ova odredba Zakona 2002. godine bila primjenjiva. Zakonodavac je čak omogućio i rješenje da se zahtjev za službenu pomoć i saradnju ne može odbiti zbog nenadležnosti organa kojem se zahtjev podnosi, obzirom da je nenadležni organ u obavezi isti odmah proslijediti nadležnom organu. Zakonodavac podrazumijeva i hitnost u izvršenju ovih zahtjeva koji se

⁴⁵ Član 5. stav (3) Zakona iz 2002. godine

⁴⁶ Član 5. stav (5) Zakona iz 2002. godine

obrađuju bez odgađanja uz dostavljanje tražene dokumentacije u najskorije moguće vrijeme. Pravna pomoć i službena saradnja je besplatna i na bilo koju procesnu radnju procesni organ ne plaća troškove tako preduzete radnje.⁴⁷

Zakonodavac je prepoznao i specifičnu situaciju koju nalaže sam interes predmeta, a to je da ovlašćena službena lica koja stvarno postupaju u predmetu možda imaju potrebu da budu prisutna i na mjestu izvršenja procesne radnje dokazivanja (van njihove teritorijalne nadležnosti) te u tom smislu Zakon iz 2002. godine propisuje da službenici organa koji podnose zahtjev imaju pravo biti prisutni prilikom realizacije Zahtjeva kod organa kojem se zahtjev podnosi.⁴⁸ U praksi primjera radi, prilikom realizacije naredbe za pretres suda u Trebinju na prostoru Zapadnohercegovačkog kantona u FBiH sasvim je logično da će postupajuća ovlašćena službena lica Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske biti ta koji će pružiti najbolje savjete i asistenciju službenicima Ministarstva unutrašnjih poslova Zapadnohercegovačkog kantona jer su najupućeniji u to šta je svrha takvog pretresanja. Na ovakav način je u BiH omogućeno prisustvo i djelovanje policijskih agencija na teritoriji cijele BiH upravo iz interesa same krivičnopravne stvari.

5. Lišenje slobode, premještanje osumnjičenog i optuženog i lica u pritvoru

Stanje stvarnosti suzbijanja kriminaliteta u godini kada je donesen Zakon iz 2002. godine bilo je takvo da su počinioi krivičnih djela vrlo lako mogli izbjeći procesuiranje odlaskom na teritorij drugog entiteta ili BDBiH. To je dovelo do toga da se zaista u stvarnosti obistinila pogrešna premisa da se „kriminal isplati“ jer su slabosti domaćeg procesnog zakonodavstva, imajući u vidu zastupljeni formalizam koji je uključivao involviranje izvršne vlasti u kontrolu naloga za hapšenje u periodu 1998.-2002. godina, odnosno nepostojanje nikakve obaveze za lišenje na području drugog entiteta ili BDBiH prije 1998. godine dovele do toga da je zakonodavac pravilno prepoznao da se državnim zakonom moraju riješiti procesne situacije koje se odnose na hapšenje, premještanje i lica u pritvoru.

U tom smislu zakonodavac propisuje da ukoliko sud ili organ za sprovođenje zakona naredi ili zahtjeva hapšenje ili premještanje osumnjičenog, optuženog ili svjedoka iz jednog entiteta ili BDBiH u drugi s

⁴⁷ Član 5. stavovi (5), (6) i (8) Zakona iz 2002. godine

⁴⁸ Član 5. stav (7) Zakona iz 2002. godine

ciljem ispitivanja, pritvaranja i izvršenja kazne, nadležni organ u entitetu ili BDBiH od kojeg se traži izvršenje ove radnje, preduzima hapšenje ili naknadno prebacivanje u nadležnost organa koji je zahtjev podnio. Važno je napomenuti da se tražena procesna radnja obavlja neposredno na zahtjev i nikakav dodatni nalog entiteta ili BDBiH kojem je zahtjev podnesen, nije potreban.⁴⁹ U praksi to znači da je dovoljno da stvarno nadležni sud ili tužilaštvo, odnosno policijski organ neposredno izda bilo kome nalog za obezbjeđenje prisustva osumnjičenog/optuženog ili svjedoka - taj nalog je neposredno izvršiv, bez potrebe njegove naknade konvalidacije od strane bilo kojeg drugog organa. Kao jedan od pravilnih primjera primjene navedenog instituta nalazimo u naredbi o izdavanju potjernice Opštinskog suda u Visokom br. 41 0 K 101353 24 Kps iz 2024. godine⁵⁰ kojom je ovaj sud kao stvarno nadležan izdao potjernicu radi pronalaženja optuženog lica uz nalog da će potjernicu raspisati Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske kao policijska agencija na čijem području optužena ima prijavljeno prebivalište, kao i da će nakon pronalaska, optuženog pred Opštinski sud u Visokom dovesti Sudska policija RS. Ovo predstavlja pozitivan primjer sudske prakse. Ovakvim postupanjem Opštinskog suda u Visokom dat je pravilan primjer dosljedne primjene Zakona iz 2002. godine gdje je na neposredan način došlo do pune implementacije čak i strogih procesnih odredbi državnog zakona.

Zakonodavac je također propisao i situaciju da ako je osumnjičeni ili optuženi uhapšen odnosno premješten u skladu s odredbama Zakona iz 2002. godine u svrhu ispitivanja ili istražnog pritvora, organ koji je zatražio pomoć ili saradnju mora vratiti osobu odmah po prestanku ispitivanja ili po isteku pritvora u mjesto iz kojeg je bila premještena.⁵¹ Smisao ove odredbe nalazimo u stanju u kojem je država bila 2002. godine, dakle još uvijek opterećena dobrom dozom nepovjerenja prema pravosudnom organu odnosno policiji drugog entiteta, te je imalo smisla propisati veći stepen prava osumnjičenom/optuženom da bude vraćen u drugo mjesto u BiH iz kojeg je bio doveden pred sud/organ koji je tražio njegovo dovođenje. Jedina mogućnost gdje je predviđeno odgađanje zatraženog premještaja jeste situacija da je prisustvo osumnjičenog, optuženog ili svjedoka neophodno u

⁴⁹ Član 6. stav (1) Zakona iz 2002. godine

⁵⁰ Naredba Opštinskog suda u Visokom br. 41 0 K 101353 24 Kps od 02.07.2024. godine čije je izvršenje povjereno Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske i Sudskoj policiji Republike Srpske (neobjavljeno)

⁵¹ Član 6. stav (2) Zakona iz 2002. godine

krivičnom postupku u entitetu u kojem je zahtjev podnesen, odnosno u BDBiH.⁵² Na ovakav način zakonodavac je priznao činjenicu da više u BiH ne postoji mogućnost suđenja u odsustvu te je u punom kapacitetu ispoštovano pravo ovih lica da budu upoznata s optužbama i prisutne u daljem toku krivičnog postupka koji se vodi protiv njih.

Posebna pažnja zakonodavca bila je posvećena licima u pritvoru gdje je propisano da ukoliko je lice u pritvoru pozvano da se pojavi u svojstvu optuženog, sudskog vještaka ili svjedoka, odnosno s ciljem suočenja svjedoka u krivičnom postupku to lice privremeno se premješta u nadležnost organa koji je zahtjev podnio. Organ kojem se zahtjev podnosi može utvrditi rok za povrat datog lica i način na koji će se povrat izvršiti, dok organ koji je zahtjev podnio mora postupati u skladu sa ovim uslovima. Pored toga, propisano je da organ koji zahtjev podnosi također mora osigurati zadržavanje premještenog lica u pritvoru za vrijeme boravka u tom entitetu odnosno BDBiH. Lice se mora osloboditi ukoliko period zadržavanja u pritvoru istekne dok se lice još uvijek nalazi na području entiteta koji je zahtjev podnio odnosno BDBiH. Jedino izuzeće u pogledu privremenog premještaja lica u pritvoru predviđeno je u vidu odgađanja privremenog premještaja ukoliko je prisustvo lica neophodno u krivičnom postupku u entitetu kojem je zahtjev podnesen odnosno BDBiH.⁵³ Na ovaj način zakonodavac je spriječio mogućnost da organ zadrži pritvoreno lice duže od vremena koji je određen za zadržavanje tog lica u entitetu / BDBiH gdje se lice nalazi. Istovremeno pružene su garancije najvećeg stepena poštovanja prava lica lišenog slobode, jer odredbe državnog zakona iz 2002. godine daju čvrste procesne garancije kako bi se izbjegle procesne situacije koje su nepovoljne po lice lišeno slobode.

6. Zakonsko prekoračenje teritorijalne nadležnosti policijskog organa i pitanje zakonitosti dokaza nastalog ovom radnjom

U vrijeme donošenja Zakona iz 2002. godine još uvijek se negativnom smatrala mogućnost da policija jednog entiteta odnosno BDBiH bude prisutna i da preduzima radnje dokazivanja na području gdje nije teritorijalno nadležna. To je posebno osjetljiva situacija jer policijske agencije prilikom preduzimanja pojedinih radnji dokazivanja imaju zakonsko pravo na primjenu sile i oružja, što je u BiH osjetljivo pitanje u kontekstu sigurnosnog

⁵² Član 6. stav (3) Zakona iz 2002. godine

⁵³ Član 7. Zakona iz 2002. godine

diskursa koji karakteriše postkonfliktno i tranzicijsko društvo. Zakonodavac je iz tog razloga propisao da u slučajevima potjere za počiniocima krivičnih djela i pljenidbe dokaznog materijala organi za provođenje zakona iz entiteta i BDBiH imaju pravo na preduzimanje neophodnih radnji na teritoriji drugog entiteta odnosno BDBiH uključujući upotrebu sredstava prinude i upotrebu oružja, bez saglasnosti datog entiteta odnosno BDBiH. U slučaju preduzimanja ovih radnji organi koji ih preduzimaju odmah obavještavaju nadležni organ i organ nadležan za gonjenje u entitetu odnosno BDBiH na čijoj teritoriji se radnje poduzimaju. Dokumentacija koja se odnosi na predmet i pomoć koja se pruža mora sadržavati obavještenje o stanju hitnosti. Također, dokumentacija koja je bila predmetom prinudne pljenidbe vraća se entitetu odnosno BDBiH koji je radnje preduzeo. Povrat dokumentacije može se odbiti isključivo u slučaju kada se radnjom krši zakon entiteta odnosno BDBiH, te je u tom slučaju obavezno obavijestiti organ koji je zahtjev podnio.⁵⁴ Važno je istaći da je i ovdje zakonodavac propisao da zakon koji je na snazi u mjestu odvijanja potjere i pljenidbe dokaza primjenjuje se na poduzete radnje.

7. Pravna pomoć i službena saradnja u oblasti izvršenja mjere sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja izrečenih u krivičnom postupku između Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

Drugi pravni izvor kojim je regulisana materija međuentitetske saradnje u krivičnim stvarima nije zakonski tekst, nego memorandum između države, entiteta i BDBiH, do kojeg je došlo radi ispunjenja obaveza BiH na osno-vu članstva u Savjetu Evrope. Kada je Odlukom Evropskog suda za ljudska prava br. 11123/04 od 11.10.2005. godine u predmetu *Fikret Hadžić protiv Bosne i Hercegovine* odlučeno da apelant (osuđeni) Fikret Hadžić mora izdržavati mjeru sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja u odgovarajućoj ustanovi za izvršenje takve mjere, a ne u ustanovi za izvršenje kazne zatvora, država je pristupila regulisanju ove materije. Imajući u vidu da je članom 251. KZ BiH bilo propisano da će Ministarstvo pravde BiH i nadležna ministarstva entiteta, odnosno nadležni organ BDBiH postići sporazum u pogledu izvršavanja krivično pravnih sankcija u institucijama i nadležnostima entiteta i BDBiH u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu KZ BiH, a što

⁵⁴ Član 8. Zakona iz 2002. godine

nije učinjeno, činjenicu da upravo Zakon iz 2002. godine predviđa pravnu pomoć i službenu saradnju u krivičnim stvarima to su ministarstva pravde BiH, entiteta i Pravosudna komisija BDBiH 2006. godine zaključila Memorandum o razumijevanju o pravnoj pomoći i službena saradnji u oblasti izvršenja mjere sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja izrečenih u krivičnom postupku između Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, a potom, 2009. godine i Sporazum o smještaju i naknadi troškova za izvršenje mjera sigurnosti izrečenih u krivičnom postupku i u drugom postupku u kojem se izriče mjera liječenja. Ovi propisi, ako se posmatraju formalno pravno, mogu se smatrati materijom kojom se također propisuje međuentitetska saradnja sa izuzetkom što se za razliku od Zakona iz 2002. godine u kontekst obavezne saradnje kada se radi o ovoj mjeri sigurnosti uvode i pravosudni organi na nivou BiH.⁵⁵ Obzirom na činjenicu da u BiH postoji samo jedna ustanova za izvršavanje mjere sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja, ugovoreno je da sve izrečene mjere sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja od strane bilo kojeg suda u BiH će se izvršavati u Zavodu za forenzičku psihijatriju na Sokocu.

8. Zaključna razmatranja

Pluralni karakter izvora prava u složenim državama može biti značajan izazov za pravne praktičare, a isto tako može biti i prilika za osiguravanje jedinstvene primjene prava na teritoriji cijele države. Zakon iz 2002. godine nije ni nomotehnički ni sadržinski savršen zakonski tekst, kao što to nije niti jedan zakon u ovoj državi, ali ipak zadovoljava standarde onoga što pravna

⁵⁵ Sporazum o smještaju i naknadi troškova za izvršenje mjera sigurnosti izrečenih u krivičnom postupku i u drugom postupku u kojem se izriče mjera liječenja se ne može smatrati samo krivičnim propisom jer je zaključen radi obezbjeđenja izvršenja mjera sigurnosti i drugih oblika psihijatrijskog liječenja u skladu s pozitivnim propisima iz oblasti krivičnog i vanparničnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini i propisima iz oblasti zdravstvene zaštite i socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini, te iako u prelaznim i završnim odredbama derogira Memorandum iz 2006. godine, isti predstavlja pravni specifikum jer reguliše materiju širu od materije krivičnog prava. Ovaj propis je *ratione materiae* bliži materiji socijalnog prava prema zakonima o zaštiti lica s duševnim smetnjama, i njegovo tumačenje treba posmatrati kao poseban pravni izazov. Više o tome, u: Vranj, V., Bisić, M. (2011) Primjena propisa o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Bosni i Hercegovini (zbirka propisa, stručnih mišljenja i sudskih odluka). Sarajevo: Privredna štampa.

teorija smatra „živućim tekstom“ gdje se autonomni pojmovi i definicije propisani zakonom tumače u vremenskom i prostornom kontekstu njegove primjene. Uprkos nesavršenstvima, njegov jezik je poprilično jasan, nomotehnički dovoljno koncizan i sadržinski potpun da osigurava kako minimalna prava osumnjičenih/optuženih lica u krivičnom postupku, tako i smisao postojanja ovog zakona, a to je efikasno provođenje radnji dokazivanja i na kraju privođenje počinitelja krivičnih djela pravdi. On je kao takav predstavljao i predstavlja nužni kompromis u pravnom poretku složene države kakva je BiH, ostvarujući načelo unutardržavnog povjerenja kao načelo koje je iznad bilo kojeg načela krivičnog postupka propisanog pojedinačnim procesnim zakonodavstvom entiteta odnosno BDBiH. Obezbjeduje i zadržava stvarnu nadležnost suda u predmetu na teritoriji cijele BiH, osiguravajući najbrži i najekonomičniji način pribavljanja zakonitih dokaza u krivičnom postupku i osiguranja prisustva osumnjičenog/optuženog lica kao preduslova za njegovo nesmetano odvijanje. Njegove odredbe nisu izgubile na značaju od 2002. godine, šta više, s vremena na vrijeme u BiH se pojave situacije u kojima je od ključnog značaja njegova primjena. U pravnom poretku BiH Zakon iz 2002. godine donio je neophodnu dozu kompromisa uvažavajući činjenicu da svaka teritorijalno politička jedinica BiH ima svoje specifičnosti u pogledu načina odabira kako će urediti krivično procesnu materiju, gdje u svemu tome nalazi prijeko potreban kompromis između činjenice da se izvršenje zahtjeva bilo kojeg organa ne uslovljava odobrenjem ili potvrdom drugog organa, uz davanje rješenja u vidu izvršenja zamoljene radnje u skladu s vlastitim procesnim zakonodavstvom. Istovremeno, zakon priznaje suštinsku autonomiju teritorijalno-političkih jedinica BiH kroz višestruko propisanu obavezu obavješćavanja nadležnih organa tih jedinica o preduzetim radnjama po zahtjevu. Iz svih ovih razloga ovaj zakon zaista jeste pravi primjer nužnog kompromisa koji zadovoljava interes za pravdom, ali i pojedinačne interese svakog pravnog poretka entiteta i BDBiH. Međutim, potrebno je dodatno „popularizirati“ primjenu Zakona iz 2002. godine u svakodnevnom radu pravosudnih i policijskih organa, a sve u interesu ekonomičnijeg i efikasnijeg provođenja radnji dokazivanja i drugih procesnih radnji propisanih krivičnim zakonodavstvom entiteta i BDBiH. Jedna od inicijativa u tom pravcu mogla bi biti jači angažman Panela za ujednačavanje sudske prakse Visokog sudske i tužilačkog savjeta BiH kroz povećanu pažnju na to kako sudovi u BiH primjenjuju ovaj državni zakon i da se u praksi osigura dosljedno ostvarenje primjene pravnog lijeka pred Sudom Bosne i Hercegovine protiv odluka kojima se odbija pružanje pravne pomoći i službene saradnje. Jednako tako Memorandum o razumijevanju o pravnoj pomoći i službena saradnji u oblasti

izvršenja mjere sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja izrečenih u krivičnom postupku između BiH, RS, FBiH i BDBiH mora biti jasno dostupan i kao takav naveden u svim sudskim odlukama kada se izriče mjera sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja, upravo radi davanja na značaju svakoj pravnoj normi na državnom nivou. U kontekstu poštivanja pravne hijerarhije i specijalizacije, neophodno je u cilju izbjegavanja institucionalne disfunkcionalnosti i očuvanja pravne sigurnosti nastaviti dosljedno primjenjivati navedene propise, koji imaju status *lex superior* i *lex specialis* u odnosu na bilo koji entitetski, odnosno propis BDBiH.

Literatura:

Knjige i članci

- Герасенков, В.М., Маевский, С.С. (2024) “Правового сотрудничества Российской Федерации со странами совершивших ответственности”, Евразийский юридический журнал, Москва, n. 7, c. 301-322.
- Iontcheva Turner, J. (2014) “Interstate Conflict and Cooperation in Criminal Cases: An American Perspective”, *European Criminal Law Review*, Munich, n. 4, p. 114-146.
- Lečić, B. (2018) „Evropski nalog za hapšenje - nastanak, razvoj i funkcija“, *Vojno delo*, Beograd, Vol. 70 – br. 6, str. 52-69.
- Mitsilegas, V. (2019) “The European Model of Judicial Cooperation in Criminal Matters: Towards Effectiveness based on Earned Trust”, *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, Porto Alegre, vol. 5, n. 2, p. 565-595
- Primorac, D., Buhovac, M., Pilić, M. (2019) „Europski istražni nalog kao novi instrument pravosudne suradnje država u kaznenim predmetima s posebnim osvrtom na hrvatsko pravo“, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, Zagreb, Vol. X – br. 1/2019, str. 353-378.
- Sijerčić-Čolić, H. (2019) *Krivično procesno pravo. Knjiga 1, Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu - Pravni fakultet.
- Szijártó, I. (2023) “The Interplay Between the European Investigation Order and the Principle of Mutual Recognition”, *European Papers*, Rome, Vo. 8., No. 3, pp. 1575-1597.
- Vranj, V., Bisić. M. (2011) *Primjena propisa o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Bosni i Hercegovini (zbirka propisa, stručnih mišljenja i sudskih odluka)*. Sarajevo: Privredna štampa.

Pravni propisi

Memorandum o razumijevanju o pravnoj pomoći i službenoj saradnji u oblasti izvršenja mjere sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja izrečenih u krivičnom postupku između Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 44/06)

Memorandum o razumijevanju o regulisanju poslova pravne pomoći između institucija Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 25/98)

Sporazum o smještaju i naknadi troškova za izvršenje mjera sigurnosti izrečenih u krivičnom postupku i u drugom postupku u kojem se izriče mjera liječenja („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 89/09)

Ustav Bosne i Hercegovine. Dostupno na :
https://www.ustavnisud.ba/uploads/documents/ustav-bih-bs_1611076095.pdf

Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03 - ispr., 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 29/07, 53/07, 58/08, 12/09, 16/09, 53/09 - dr. zakon, 93/09, 72/13 i 65/18),

Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, br. 34/13 - prečišćen tekst, 27/14, 3/19 i 16/20)

Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 35/03, 56/03 - ispr., 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14 i 74/20)

Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21)

Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 53/09 i 58/13)

Zakon o pravnoj pomoći i službenoj saradnji u krivičnim stvarima između Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 19/02, „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 25/02, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 34/02 i „Službene novine Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, br. 6/02)

Zakon o Sudu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 49/09 - prečišćen tekst, 74/09 - ispr. i 97/09)

Odluka kojom se donosi Zakon o pravnoj pomoći i službenoj saradnji u krivičnim stvarima između Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, dostupna na: <https://www.ohr.int/odluka-kojom-se-donosi-zakon-o-pravnoj-pomoci-i-sluzbenoj-saradnji-u-krivicnim-stvarima-između-federacije-bosne-i-hercegovine-republike-srpske-i-brcko-distrikta-bosne-i-hercegovine>

Sudske i tužilačke odluke

Evropski sud za ljudska prava, Odluka br. 11123/04 od 11.10.2005. godine u predmetu Fikret Hadžić protiv Bosne i Hercegovine

Naredba Opštinskog suda u Sarajevu za privremeno oduzimanje predmeta br. 65 0 K 1070925 24 Kpp 25 od 02.07.2024. godine kojom je izvršenje naredbe povjereno Policiji Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (neobjavljeno)

Naredba Opštinskog suda u Sarajevu za privremeno oduzimanje predmeta br. 65 0 K 1070925 25 Kpp 76 od 26.05.2025. godine kojom je izvršenje naredbe povjereno policijskoj upravi pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske (neobjavljeno)

Naredba Opštinskog suda u Sarajevu za privremeno oduzimanje predmeta br. 65 0 K 1070925 25 Kpp 83 od 26.05.2025. godine kojom je izvršenje naredbe povjereno policijskoj upravi pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona (neobjavljeno)

Naredba Opštinskog suda u Sarajevu za privremeno oduzimanje predmeta br. 65 0 K 1163323 25 Kpp 2 od 10.04.2025. godine, kojim je izvršenje naredbe povjereno policijskoj upravi pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske (neobjavljeno)

Naredba Opštinskog suda u Visokom br. 41 0 K 101353 24 Kps od 02.07.2024. godine čije je izvršenje povjereno Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske i Sudskoj policiji Republike Srpske (neobjavljeno)

Naredba Osnovnog suda u Bijeljini za pretresanje stana, kuće, prirodnih površina, dvorišta, pratećih objekata, vozila, lica i oduzimanje predmeta br. 80 0 K 152613 23 Kpp 2 od 26.06.2023. godine kojom je izvršenje naredbe povjereno policijskoj upravi pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona (neobjavljeno)

Obavještenje Opštinskog suda u Sarajevu br. 65 0 K 729684 21 Kpp 3 od 05.04.2021. godine (neobjavljeno)

Odgovor (e-mail) Suda Bosne i Hercegovine od 26.04.2024. godine po zahtjevu za slobodan pristup informacijama od 12.04.2024. godine (neobjavljeno)

Podnesak Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 042679 22 Kpp od 14.11.2022. godine (neobjavljeno)

Presuda Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine br. X-KŽ-08/540-1 od 14.10.2010. godine, dostupna na: <https://sudbih.gov.ba/Court/Case/195>

Rješenje Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 037445 20 Kpp 2 od 26.10.2020. godine (neobjavljeno)

Rješenje Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 037445 20 Kv od 30.10.2019. godine (neobjavljeno)

PRINCIPLE OF INTER-STATE TRUST IN CRIMINAL MATTERS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary:

The implementation of criminal law in states with complex systems represents a normative challenge that seeks to acknowledge the fact that the internal territorial-political units of a complex state have broad autonomy in adopting and implementing criminal law, and on the other hand, it must be acknowledged that the rule of law implies the achievement of standards for bringing every perpetrator of a criminal offense to justice, regardless of which body and at what stage of the procedure the actions are conducted, which ultimately result in the satisfaction of justice through the establishment of criminal responsibility. The Federation of Bosnia and Herzegovina, the Republika Srpska, and the Brčko District of Bosnia and Herzegovina have achieved their legislative role in the criminal area by adopting a largely harmonized criminal legislation; however, the implementation of decisions of the entities or districts of Bosnia and Herzegovina in any other part represents a legal challenge given the territorial principle in the application of criminal legislation. With the adoption of the Law on Legal Assistance and Official Cooperation in Criminal Matters between the Federation of Bosnia and Herzegovina, the Republika Srpska and the Brčko District of Bosnia and Herzegovina in 2002 and the conclusion of the Memorandum of Understanding on Legal Assistance and Official Cooperation in the Field of Enforcement of Security Measures of Compulsory Psychiatric Treatment in 2006, the normative nucleus of the inter-state normative nucleus in Criminal Procedural Law was created, which introduced the principle of intra-state trust as one of the principles of criminal proceedings. The paper, following a logical structure, presents the basic principles of these regulations, explains how the principle of intra-state trust in criminal matters should be understood when assessing the legality of collecting evidence, and provides definitions to facilitate understanding of the individual institutions contained in inter-state criminal regulations in Bosnia and Herzegovina.

Keywords:

principle of intra-state trust, enforcement of laws, official cooperation, binding order, validity of decision, legality of evidence

PITANJE PRIMJENE KONSOCIJATIVNOG TIP DEMOKRATIJE U BOSNI I HERCEGOVINI U ODNOSU NA TEORIJSKE OSNOVE ARENDA LIJPHARTA

izvorni znanstveni rad

UDK 321.7(497.6)

Amir Vrca*

U radu se na osnovu teorijskih postavki i evaluacije oglednih konsocijativnih demokratija Arenda Lijpharta analizira pitanje primjene ovoga tipa demokratije u odnosu na ustavnopravni i politički sistem Bosne i Hercegovine. Rezultati za Bosnu i Hercegovinu se dobivaju u odnosu na analizu osnovnih značajki konsocijativne demokratije – širokih koalicija, manjinskog veta, principa proporcionalnosti i autonomije segmenata. Ujedno, problematiziraju se i druge značajke ovoga tipa demokratije u odnosu na Bosnu i Hercegovinu poput pitanja rascjepa, privrženosti, veličine i saradnje segmenata. Zaključuje se da u Bosni i Hercegovini nije uspio konsocijacijski inženjering, odnosno da je riječ o *sui generis modelu* pluralnog društva, najbližeg centrifugalnoj demokratiji.

Ključne riječi:

konsocijativna demokratija, Arend Lijphart, princip proporcionalnosti, princip pariteta

* *mr. iur., advokat sa sjedištem u Sarajevu*

1. Uvodne napomene

Teorijskoj pozadini konsocijativnog tipa demokratije, u svom naučnom doprinosu, posebnu pažnju posvećivao je Arend Lijphart koji navodi četiri karakteristike koje obilježavaju konsocijativnu demokratiju – velika koalicija političkih vođa svih značajnih segmenata određenog pluralnog društva, međusobni veto, proporcionalnost kao osnovno mjerilo pri određivanju političke zastupljenosti kod imenovanja državnih činovnika i raspodjeli javnih fondova, te visok stepen samostalnosti svakog segmenta u odlučivanju o unutrašnjim pitanjima¹. Ukoliko analiziramo ove i druge karakteristike konsocijativne demokratije iz teorijskih postavki Lijpharta u odnosu na ustavnopravni i politički sistem Bosne i Hercegovine, mogu se izvući zanimljivi zaključci.

2. Koalicije značajnih segmenata u Bosni i Hercegovini

Velika koalicija političkih vođa svih značajnih segmenata, bar kada je riječ o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine i parlamentarnoj većini u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine koja se obrazuje nakon svakih općih izbora, doista ima značajku velike koalicije svih značajnih segmenata, s obzirom da je jedan segment uvijek politička stranka ili stranke iz entiteta Republike Srpske (predstavници srpskog naroda kako se sami deklarišu) te preostala dva segmenta budu iz entiteta Federacije Bosne i Hercegovine – predstavnici stranaka s hrvatskim predznakom (koji se sami deklarišu kao predstavnici hrvatskog naroda) te predstavnici stranaka sa sjedištem u Sarajevu, koji se sami deklarišu ili kao bosanske (multinacionalne) ili bošnjačke stranke / predstavnici. Iako Kovačević kao argument navodi da ne postoje u BiH velike koalicije kreirane od segmenata „navodno podijeljenog društva“, spominje i dva perioda u dejtonskoj Bosni i Hercegovini kada su vlast „vodile političke stranke koje ne dolaze iz etnički orijentiranog okvira – Alijansa za promjene 2000–2002. i Platforma 2010–2014“², ne smatramo ovaj argument dostatnim. Ova dva slučaja smatramo više izuzecima i neuporedivim jedan s drugim, najprije u oba slučaja bilo je, pored vodećeg

¹ Lijphart, A. (1992) *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus nakladni zavod Školska knjiga, str. 32.

² Kovačević, S., 2021. „Konsocijacijska demokracija Arenda Lijpharta vs. Liberalna demokracija primjer Bosne i Hercegovine“ (online). *Pregled*, 1 (2021), str. 132. Dostupno na: <https://www.pregled.unsa.ba/index.php/pregled/article/view/908/928>

SDP-a (kao stranke koja se deklarise kao multinacionalna ili kao stranka koja ne predstavlja niti jedan segment ili bolje rečeno sve segmente) predstavnika političkih partija iz entiteta Republike Srpske koji su zauzimali ustaljene stavove (o predstavljanju srpskog segmenta), zatim u slučaju Platforme tu su bili i predstavnici stranaka iz entiteta Federacije Bosne i Hercegovine (koji se deklarise kao predstavnici hrvatskog segmenta – s hrvatskim predznakom) ali i Stranke demokratske akcije koja se također primarno deklarise kao predstavnik bošnjačkog segmenta. Najzad, Alijansa za promjene se obrazovala u specifičnom okviru i uz višestruku asistenciju međunarodne zajednice. S druge strane, više uticaja ima argument koji Kovačević u nastavku ističe, a to je da se u Bosni i Hercegovini ne uspostavlja velika koalicija koja lako i jednostavno može vladati radi svoga velikog političkog obima, već se uvijek radilo o koalicijama koje se bile formirane na minimalnoj parlamentarnoj većini³. Činjenica jeste da su koalicije na državnoj razini, za obrazovanje izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini – Vijeća ministara često vrlo tijesne. Kao primjer navodimo podatke s druge hitne sjednice Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH održane 25. januara 2023. godine, na kojoj se potvrđivalo imenovanje ministara, zamjenika ministara i zamjenika predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH, gdje su od ukupno 42 zastupnika – 23 glasala za, a 19 protiv (dakle, vrlo tijesna većina s obzirom da je za potvrdu/odobrenje trebao 21 glas, uključujući entitetsku većinu)⁴. To podrazumijeva nadalje da nakon svakog obrazovanja izvršne vlasti na državnom nivou postoji široka opozicija. Lijphart kod opisivanja ove prve značajke konsocijativne demokratije – velike koalicije navodi da je ona suprotna tipu demokracije gdje su vođe podijeljene na vladu koja uživa malu većinsku podršku i široku opoziciju – model britanske demokratije⁵. Prema tome, ova praksa obrazovanja bosanske državne izvršne vlasti je bliža većinskom, britanskom modelu. Iako, u BiH na državnoj razini opozicione stranke su opozicija svaka 'svom segmentu' odnosno političkoj stranci s kojom se nadmeće za isto biračko tijelo, što je sasvim legitimno, ipak nekada i opozicija na državnoj razini surađuje i nastupa jedinstveno u 'neutralnim

³ Ibid

⁴ Parlamentarna Skupština BiH, 2023. 2 hitna sjednica Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH (online). Sarajevo: Parlamentarna Skupština BiH. Dostupno na: https://static.parlament.ba/doc/152319_Glasanje%20hitne%20sjednice%20PD25012023.pdf

⁵ Lijphart, A. op.cit. str. 32.

temama' – recimo borbe protiv korupcije (odnosno za vladavinu prava), kakav je bio primjer rada Privremene istražne komisije Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine za utvrđivanje stanja u pravosudnim institucijama Bosne i Hercegovine. Činjenica također jeste da koalicije na državnom nivou najlakše surađuju kod podjele resursa odnosno 'izbornog plijena', poput podjele direktorskih pozicija agencija na državnom nivou.⁶ S tim u vezi, koaliranje segmenata na državnoj razini u Bosni i Hercegovini čini se kao samo formalno, odnosno iz nužde.

3. Veto mehanizmi u Bosni i Hercegovini

Druga značajka konsocijativne demokratije je mogućnost međusobnog veta, odnosno veto mehanizam. On dakako, u Bosni i Hercegovini postoji i to kao zaštita tzv. vitalnog nacionalnog interesa konstitutivnih naroda (i u državnom i entitetskim ustavima – mada je mehanizam zaštite asimetričan u entitetima). No, za ovaj kontekst značajnije, on postoji i kao apsolutni veto na državnoj razini, tzv. 'entitetsko glasanje'. Trnka objašnjava da je na osnovu podataka iz analize funkcionisanja Parlamentarne skupštine BiH od 1996. zaključno s 2007. godinom, utvrdio najčešći razlog neusvajanja zakona u državnom parlamentu – a to je odsustvo entitetske podrške i to u 59,9% slučajeva neprihvatanja zakona, te

⁶ U januaru 2023. godine, u izjavi za prisutne medije a nakon održanog sastanka tzv. 'Osmorke' oko obrazovanja izvršne vlasti na državnom nivou, predsjednik stranke Narod i pravda, te kasniji ministar vanjskih poslova Bosne i Hercegovine Elmedin Konaković na pitanje novinara da li su već unaprijed poznati kandidati za sigurnosne agencije na državnom nivou odgovora: „Niti jedno ime se ne zna. Mi smo sinoć tek napravili taj prvi draft HDZ-a, SNSD-a i nas. Vratili smo taj balans u brojevima koji je prije ispregovaran pa je bilo 11 naspram 14 na štetu ove naše strane. Sada tek unutar koalicije s naše strane, Naše stranke, SDP-a, Kasumovića i ostalih kreću razgovori o imenima. Niko do sad nije rekao ni riječ". Radio Sarajevo, 2023. Konaković o imenovanju novih rukovodstava sigurnosnih agencija: Vratili smo balans u brojevima. Sarajevo: Radio Sarajevo. Dostupno na: <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/konakovic-o-imenovanju-novih-rukovodstava-sigurnosnih-agencija-vratili-smo-balans-u-brojevima/480568>. Ovo ističemo radi fraze 'balans u brojevima', dakle predsjednik političkog subjekta javno objašnjava da će sada direktori agencija na državnom nivou ići u raspodjelu 14:14:14 mjesto 11:14:14 koja je bila u ranijem sazivu (14 Bošnjaka, 14 Srba, 14 Hrvata kandidata za direktore/ice) što oslikava *modus operandi* bosanskohercegovačke etničke konstitucije ali i pokazuje paritet u raspodjeli javnih funkcija, paritet koji podrazumijeva 'svima jednako' (egalitarno) a nikako proporcionalnost, no o tome više u nastavku.

da ogroman dio otpada na uskraćivanje podrške iz entiteta Republike Srpske – u 52,3% neprihvaćenih zakona. Napominje da su ovi procenti vjerovatno daleko veći, s obzirom da analizirajući zapisnike sa sjednica domova u 16,2% slučajeva nije mogao utvrditi zbog čega zakon nije prihvaćen⁷. Lijphart veto u kontekstu značajke konsocijativne demokratije, shvata kao veto manjine ili manjinski veto – „stoga se principu velike koalicije mora dodati pravilo veta manjine; samo ono može pružiti potpunu garanciju političke zaštite svakom segmentu“⁸. Apsolutni veto u ustavnom uređenju Bosne i Hercegovine u smislu 'entitetskog glasanja' je pod krinkom regionalnog (teritorijalnog) veta a zapravo stvarno je riječ o klasičnom etničkom vetu. Trnka ujedno primjećuje najprije da je ovaj veto supstituirao mehanizam zaštite vitalnog nacionalnog interesa, koji ne prekida parlamentarnu proceduru, već samo uključuje Ustavni sud BiH kao faktor medijacije, a zatim potcrtava – „Ustavnom teritorijalizacijom nacionalnog interesa, odnosno, izražavanjem nacionalnog interesa preko entiteta, razvijena je široka praksa česte zloupotrebe entitetskog glasanja u svrhu blokada zahtijevanih reformskih zahvata“⁹. Takvo što je posredno potvrdila i Evropska komisija za demokratiju putem prava, tzv. Venecijanska komisija kada je konstatovala da odredbe Ustava Bosne i Hercegovine koje se tiču tzv. entitetskog glasanja [...] djeluju kao višak s obzirom na postojanje veta na osnovu vitalnog interesa¹⁰. Ono što je najbitnije, u kontekstu konsocijativne demokratije, ovaj veto ipak ne možemo shvatiti kao manjinski veto. Naime, uvidjeli smo prethodnom analizom da je u većini slučajeva korišten od strane zastupnika iz entiteta Republike Srpske, ako ga shvatamo formalno kao teritorijalni veto – administrativno na teritoriju ovoga entiteta po dejtonskoj konstituciji otpada 49% dok na teritoriju entiteta Federacije Bosne i Hercegovine 51%, dakle tu ne može biti riječ o formalnim manjinama. S druge strane, ako ga shvatimo onakav kakav jeste – uistinu etnički, narodni veto, onda moramo konsultovati brojke. Prema posljednjem popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini, 1.086.733 se izjasnilo Srbima, odnosno 30,8% od ukupnog broja popisanog stanovništva¹¹. Tu

⁷ Trnka. K. (2009) „Specifičnosti ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine“, Revus, Ljubljana, 11/2009, str. 63.

⁸ Lijphart, A. op.cit. str. 43.

⁹ Trnka. K. op.cit. str. 64.

¹⁰ Venecijanska komisija, 2005, tačka 34, prema: Trnka. K. op.cit. str. 62.

¹¹ Agencija za statistiku BiH, 2013. Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstva i stanova u BiH (online). Sarajevo: Agencija za statistiku BiH. Dostupno na: <https://popis.gov.ba/popis2013/>.

također nije riječ o manjini, a ni po Ustavu Bosne i Hercegovine niti jedan konstitutivni narod nije manjina u Bosni i Hercegovini. Najzad, prema rezultatima s posljednjih održanih Općih izbora u Bosni i Hercegovini 2022. godine, stranke sa srpskim predznakom (ili ako nemaju deklarativno takav predznak – same se izjašnjavaju kao stranke koje predstavljaju srpski narod i entitet Republiku Srpsku) iz entiteta Republike Srpske su za Zastupnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine 'osvojile' 523.965 glasova, odnosno dodijeljeno im je 13 mandata u Zastupničkom domu, od ukupno 42 mandata, dakle skoro trećinu mandata, a što se također ne može smatrati manjinom. S tim u vezi, mehanizam tzv. 'entitetskog glasanja' ne možemo shvatiti kao manjinski veto, odnosno kao značajku konsocijativne demokratije kako je definira Lijphart, dok veto mehanizam 'vitalnog nacionalnog interesa' možemo shvatiti na taj način s obzirom da se radi o vetu za zaštitu prava svakog segmenta. Dakle, niti za prvu niti za drugu značajku konsocijativne demokratije prema Lijphartu – velike koalicije i manjinski veto, ne možemo dati prolazne ocjene u smislu konsocijacije, odnosno ne možemo ih shvatiti kao čisto 'konsocijativne značajke' kako ih razumije Lijphart. A sve i da ih kao takve hipotetički prihvatimo, opovrgnut će nas treća Lijphartova značajka – princip proporcionalnosti.

4. Proporcionalnost i paritet

Ovaj autor označava proporcionalnost kao princip kojim se upravlja pri dodjeli visokih ministarskih položaja te pri raspodjeli skromnih finansijskih sredstava u obliku državnih subvencija pojedinim segmentima. Ističe da je suprotna načelu da sva vlast pripada pobjedniku, a koje proizilazi iz sistema gdje pravilo većine nije ograničeno¹². Steiner određuje načelo proporcionalnosti kao ono gdje „sve grupe utječu na neku odluku proporcionalno svojoj brojčanoj snazi“¹³. Lijphart također dodaje da model proporcionalnosti, kada se koristi kao izborni sistem, naprosto vjerno pretvara glasačku snagu u broj mjesta u parlamentu, bez da traži politički program¹⁴. U dejtonskoj Bosni i Hercegovini, međutim, nije dosljedno i u potpunosti na snazi princip proporcionalnosti, već je u praksi - na snazi poremećaj u korist principa pariteta, i to je osnovni razlog zašto ne možemo

¹² Lijphart, A. op.cit. str. 45.

¹³ Steiner, J. (1971) „The Principles of Majority and Proportionality“, British Journal of Political Science, 1, br. 1/1971, str. 63, prema: Lijphart, A. op.cit. str. 45.

¹⁴ Lijphart, A. op.cit. str. 46.

prihvatiti da je Bosna i Hercegovina konsocijativna demokratija po teorijskom određenju Arenda Lijpharta. Naime, već smo spomenuli praksu raspodjele pozicija direktora agencija na državnoj razini u Bosni i Hercegovini koja slijedi načelo pariteta (egalitarizma) – svima podjednako – bez obzira na brojnost kako segmenta tako i glasova. Važnije, paritet je propisan i Ustavom Bosne i Hercegovine. Broj delegata u Domu naroda Parlamentarne Skupštine Bosne i Hercegovine iznosi 15, od toga pet Bošnjaka i pet Hrvata iz entiteta Federacije Bosne i Hercegovine, te pet Srba iz entiteta Republike Srpske, dakle riječ je o klasičnom modelu pariteta. Da je kojim slučajem zastupljen princip proporcionalnosti, broj delegata bio bi proporcionalan brojnosti svakog segmenta, odnosno glasačkoj snazi koju ima svaka politička stranka. Paritet je zastupljen i u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine iz kojeg se biraju delegati iz entiteta Federacije Bosne i Hercegovine za Dom naroda Parlamentarne Skupštine Bosne i Hercegovine¹⁵, kao i u Vijeću naroda u entitetu Republici Srpskoj¹⁶. Međutim, delegati u Domu naroda Parlamenta FBiH, a koji se biraju iz kantonalnih skupština, biraju se na osnovu principa proporcionalnosti¹⁷, dakle i sam Ustav Federacije Bosne i Hercegovine je po

¹⁵ Amandmanima na Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, odlukom Visokog predstavnika broj 06/22 u izbornoj noći, 02.10.2022. godine, izmijenjen je, između ostalog, broj delegata u Domu naroda PFBiH. Amandman CXI izmijenio je član IV.A.6. stav 2 Ustava FBiH na način da se Dom naroda sada sastoji od 80 delegata, po 23 iz reda svakog od konstitutivnih naroda i 11 iz reda Ostalih – dakle opet paritet 23/23/23 a Ostali obzirom da evidentno nisu 'jednako vrijedni' mogu se zadovoljiti i sa 11 delegata. Ured Visokog predstavnika, 2022. Odluka kojom se donose amandmani na Ustav Federacije Bosne i Hercegovine (online). Sarajevo: OHR. Dostupno na: <https://www.ohr.int/decision-enacting-amendments-to-the-constitution-of-the-federation-of-bosnia-and-herzegovina-5/>.

¹⁶ Član 71. stav 7. Ustava Republike Srpske glasi: *Sastav Vijeća naroda će biti paritetan, tako da svaki konstitutivni narod ima isti broj zastupnika*. Ustav Republike Srpske ("Službeni glasnik RS", br. 21/1992, 28/1994, 8/1996, 13/1996, 15/1996, 16/1996, 21/1996, 21/2002, 26/2002, 30/2002, 31/2002, 69/2002, 31/2003, 98/2003, 115/2005, 117/2005, 48/2011 i "Službeni glasnik BiH", br. 73/2019)

¹⁷ Član IV.A.8 stav 1 Ustava Federacije BiH glasi: *Delegate Doma naroda biraju kantonalne skupštine proporcionalno nacionalnoj strukturi stanovništva. Oni se biraju iz reda njihovih predstavnika, ako drugačije nije predviđeno zakonom*. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 1/94, 1/94, 13/97, 13/97, 16/02, 22/02, 52/02, 52/02, 63/03, 9/04, 20/04, 33/04, 71/05, 72/05, 32/07, 88/08, 79/22 i 80/22, 31/23)

ovom pitanju proturječan, odnosno nije dosljedan. Ukoliko je jednom odredbom propisao proporcionalnost pri izboru u sami Dom naroda Parlamenta FBiH, pitanje je zašto nije proporcionalnost propisana i drugom odredbom istog ustava, odnosno po pitanju samog broja delegata u Dom naroda Parlamenta FBiH, odnosno zašto nije dosljedno primijenjen princip proporcionalnosti. Nadalje, paritet je zastupljen i u Vijeću ministara Bosne i Hercegovine¹⁸. Zanimljiva je međutim još jedna proturječnost (ili pak neusklađenost – svjesna ili ne) propisa iskazana kod pitanja popune Vijeća ministara. Naime, Ustavom Bosne i Hercegovine nije predviđen princip pariteta za obrazovanje Vijeća ministara, naprotiv, upravo suprotno u članu IX. stav. 3.¹⁹ Ustava Bosne i Hercegovine, u pravilu je, propisan princip proporcionalnosti. Međutim, Zakonom o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, u odredbama koje se tiču sastava Vijeća ministara, izvršena je iznenađujuća pravna bravura. Naime, odredbe se najprije pozivaju na relevantne odredbe Ustava Bosne i Hercegovine (Član V.4.b. koji propisuje da najviše 2/3 svih ministara mogu biti imenovani s područja entiteta Federacije Bosne i Hercegovine, kao i da predsjedavajući i zamjenici neće biti iz reda istog konstitutivnog naroda i spomenutu odredbu o principu proporcionalnosti pri popuni svih državnih funkcija – član IX. stav 3.) a potom u istoj rečenici uvodi princip pariteta: *Ukupni sastav Vijeća ministara će u toku cijelog mandata biti u potpunosti u skladu s Ustavom Bosne i Hercegovine, naročito njegovim čl. V.4. (b) i IX.3., te će se u skladu s tim u sastavu Vijeća ministara osigurati jednaka zastupljenost konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine.*²⁰ Dakle, Ustav u pravilu propisuje princip proporcionalnosti gdje propisuje da imenovani državni funkcioneri odražavaju sastav naroda, a potom zakon derogira tu istu ustavnu odredbu uvodeći jednaku zastupljenost naroda odnosno paritet, i to pod krinkom poštovanja iste ustavne odredbe. Iz tog proizilazi da zakonodavac istovjetno tumači principe proporcionalnosti i pariteta, svjesno ili ne, pojmove i principe koji svakako nisu sinonimi, niti kao što smo uvidjeli,

¹⁸ Trenutni saziv Vijeća ministara 2022/2026 – ministri i predsjedavajući, zastupljen je 'čarobnom formulom' 3/3/3, dakle tri Hrvata, tri Bošnjaka, tri Srbina i 1 Ostali.

¹⁹ *Funkcioneri imenovani na položaje u institucijama Bosne i Hercegovine, u pravilu, odražavaju sastav naroda Bosne i Hercegovine.* Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Ustav Bosne i Hercegovine (online). Sarajevo: Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Dostupno na: https://www.ustavnisud.ba/public/download/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

²⁰ Član 6. stav 1. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07, 24/08)

podrazumijevaju isto. Zaključak koji se izvodi jeste da državni zakon po pitanju sastava Vijeća ministara nije u skladu s Ustavom Bosne i Hercegovine, no bez obzira, u praksi ipak vrijedi princip pariteta pri obrazovanju odnosno sastavu Vijeća ministara, a nikako princip proporcionalnosti.

Kada je riječ o entitetskim vladama, tu je izričito ustavnim odredbama propisan princip proporcionalnosti i on kao takav vrijedi pri obrazovanju ovih vlada. Naime, riječ je o odredbama Ustava FBiH – IV.B.2.4. i Ustava RS – član 92, koji na isti način (proporcionalno strukturi stanovništva prema popisu iz 1991. godine a do konačne provedbe Aneksa VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini) propisuju omjer 8:5:3, odnosno 1 ministar iz reda Ostalih koji može biti imenovan iz kvote najbrojnijeg naroda (Za Federacija Bosne i Hercegovine je formula 8 Bošnjaka, 5 Hrvata i 3 Srbina, za Republiku Srpsku 8 Srba, 5 Bošnjaka i 3 Hrvata). Dakle, primjećujemo da kada je riječ najprije o entitetskim razinama, proporcionalnost nije dosljedno primijenjena, pa tako na primjeru entiteta Federacije Bosne i Hercegovine, za popunu Doma naroda vrijedi proporcionalnost koja prerasta u paritet, a onda za popunu Vlade FBiH vrijedi opet proporcionalnost. Za državnu razinu, uvidjeli smo, od propisane proporcionalnosti, stvarno se primjenjuje paritet. Lijphart paritet objašnjava u kontekstu varijacije proporcionalnosti koja vodi do još većeg odstupanja od pravila većine (pored pariteta, takvu svrhu ima i varijacija prezastupljenosti malih segmenata). Prema njemu, obje varijante služe kao dodatna zaštita i sigurnost manjim segmentima. Za paritet ističe da je osobito korisna alternativa proporcionalnosti kada je neko pluralno društvo podijeljeno u dva segmenta nejednake veličine, te spominje primjer Belgije prema Ustavu iz 1970. godine gdje vlada mora imati jednak broj ministara iz nizozemskog i francuskog govornog područja²¹ Najzad, četvrta Lijphartova značajka konsocijativnih demokratija je autonomija segmenata – prema kojoj je – manjina samoj sebi vlast u pitanjima koja se isključivo tiču te manjine; a koju Lijphart poistovjećuje sa federalizmom za koji kaže da je poseban oblik autonomije segmenata te da se on svakako može primijeniti i u nepluralnim društvima²². U tom smislu, jasno je da postoji određena autonomija segmenata u Bosni i Hercegovini, a koja je rezultat njene teritorijalno-administrativne složenosti dejtonskom konstrukcijom – dva entiteta, jedan distrikt, deset kantona u jednom entitetu, kao i strukturi stanovništva u tim administrativnim jedinicama, odnosno jasnim većinama segmenata u svakoj teritorijalno-

²¹ Lijphart, A. op.cit. str. 47.

²² Ibid, str. 48.

administrativnoj jedinici, a što je direktna posljedica nasilnog premještanja stanovništva u ratu. S tim u vezi, ocijenimo li sveukupno četiri osnovne značajke konsocijativne demokratije po određenju Arenda Lijpharta – široke, koalicije, manjinski veto, proporcionalnost i autonomiju segmenata, uviđamo da samo autonomija segmenata u odnosu na postavke Lijphartove konsocijacijske demokratije, ima prolaznu ocjenu. Bosna i Hercegovina ima određene konsocijacijske oblike, kao što ga može imati i svako pluralno društvo, a podsjetit ćemo se, prema Ecksteinu - pluralno je ono društvo koje je podijeljeno rascjepima na osnovu segmentiranja. Takvi rascjepi mogu biti religijske, ideološke, jezičke, regijske, kulturalne, rasne ili etničke naravi, a onda se političke partije, interesne grupe, sredstva komunikacije, škole, te dobrovoljna udruženja obično organiziraju u skladu s ovim rascjepima²³. Međutim, postavlja se i pitanje koja danas zapadna, liberalna demokratija (posebno teritorijem velike zemlje – uglavnom federativnog uređenja) nije pluralna? Pitanje je samo šta sve njene građane s hiljade različitih identiteta okuplja, šta ih integriše i spaja, a to sasvim sigurno može biti osjećaj privrženosti, ustavne lojalnosti, jedinstva i očuvanja demokratskog ustrojstva. Stoga, po nama je Bosna i Hercegovina, nesumnjivo pluralno društvo koje međutim ima *sui generis* demokratski model, nezabilježen bilo gdje drugdje na svijetu, a posebno ne u evropskim državama. Ako iskoristimo Lijphartova određenja demokratskih režima, s obzirom da smo zaključili da nije konsocijativna demokratija, Bosna i Hercegovina je prema nama mnogo bliža centrifugalnoj demokratiji, „gdje je struktura društva pluralna a ponašanje elita – sukobljavanje“.²⁴

5. Druge značajke konsocijativne demokratije – pitanje prevladavajuće privrženosti, veličine segmenata i rascjepa

Možda su dejtonski oci odnosno ustavotvorci pri kreiranju novog ustavnog uređenja u Bosni i Hercegovini, pošli od namjere da u njoj primijene model konsocijativne demokratije, onako kako ga Lijphart definira, međutim on vidno nije uspio, jer da jeste, danas bi Bosna i Hercegovina bila stabilna demokratija. Naprotiv, u praksi je zastupljen model primarne etničke demokratije, s primjesom konstantnog upliva i institucionalnog utjecaja

²³ Eckstein, H. (1966) *Division and Cohesion in Plural Democracy: A Study of Norway*. Princeton: Princeton University Press, str. 34, prema: Lijphart, A. op.cit. str. 11. i 12.

²⁴ Lijphart, A. op.cit. str. 110.

susjednih država na unutrašnje prilike i nedosljednog tutorstva međunarodne zajednice. Zato, pojedini Bosnu i Hercegovinu navode kao primjer 'nametnute konsocijacije', inače teoretskog modela koji ovisi o stepenu vanjske intervencije²⁵. Sam Lijphart pri opisu Austrije, Belgije, Nizozemske i Švicarske, napominje da u trenutku pisanja njegovog djela, te države silaze s vrhunca razvoja konsocijacije, odnosno da su najvišu tačku pluralnih podijeljenosti i bliske suradnje među elitama dosegle kasnih pedesetih godina. On tvrdi da to nije rezultat neuspjeha konsocijacijske demokratije, već naprotiv činjenice što je načelo konsocijacije svojim uspjehom samo sebe prevladalo²⁶. Jer, kao što smo rekli, kroz Lijphartovu analizu se zaključuje da je cilj konsocijativne demokratije izgradnja stabilne demokratije. „Najznačajnija obilježja stabilnoga demokratskog režima su velika vjerovatnost da će ostati demokratskima, te niska razina stvarnog i potencijalnoga građanskog nasilja“²⁷. I po ovim obilježjima, ne možemo smatrati Bosnu i Hercegovinu stabilnom demokratijom. Prethodno je pitanje (za posebno istraživanje) da li je uopće možemo smatrati stvarnom demokratijom? Zbog nasilja je i nametnut i dogovoren dejtonski ustavni sistem, a posebno je signifikantno da nakon skoro trideset godina od zaustavljanja nasilja, građanima Bosne i Hercegovine se često prijete novim nasiljem, odnosno aktima koje bi ga mogle izazvati, napose secesionistički akti političkog režima u entitetu Republika Srpska. Lijphart navodi da je saradnja među elitama osnovna značajka kojom se odlikuje konsocijacijska demokratija, odnosno da sklonost vođa različitih segmenata ka suradnji umanjuje utjecaj centrifugalnih tendencija, prirodnih pluralnom društvu²⁸. Na primjeru Bosne i Hercegovine, ova se teza empirijski negativno potvrđuje, odnosno u suprotnom smjeru. U Bosni i Hercegovini, vođe segmenata teško i tromo surađuju osim kako smo spomenuli – kod podjele resursa i izbornog plijena. Zapravo, saradnja na zajedničkog izgradnji države i društva je više izuzetak nego pravilo, uspjeh je i kada bosanskohercegovačke institucije (u kojima učestvuju predstavnici segmenata) uopće redovno funkcioniraju.²⁹

²⁵ Merdžanović, A. (2015) Democracy by Decree. Prospects and Limits of Imposed Consociational Democracy in Bosnia and Herzegovina. Stuttgart: Ibidem-Verlag, str. 139 pa nadalje

²⁶ Lijphart, A. op.cit. str. 10.

²⁷ Ibid, str. 12.

²⁸ Ibid, str. 9.

²⁹ O blokadi institucija u BiH detaljno govori Visoki predstavnik u BiH, Christian Schmidt u intervjuu za Oslobođenje. Ured Visokog predstavnika, 2021.

S tim u vezi, centrifugalne tendencije godinama samo jačaju, odnosno postaju intenzivnije. Na drugom mjestu, Lijphart upravo vizionarski potvrđuje ovaj 'bosanski fenomen', ali i ističe još jedan argument u nizu zbog kojeg Bosnu i Hercegovinu danas ne možemo smatrati konsocijativnom demokratijom. „Posljedica konsocijacijske demokratije je suradnja među vođama segmenata unatoč dubokim rascjepima koji razdvajaju te segmente. Zbog toga vođe trebaju barem donekle osjećati privrženost očuvanju jedinstva zemlje i demokratskog ustrojstva“³⁰. U Bosni i Hercegovini, očito, te privrženosti nedostaje, odnosno potpuno suprotno – konkretni segmenti aktivno rade na dezintegraciji i razbijanju jedinstva zemlje, ustavnopravnog poretka i demokratske vladavine. U prvom redu to se odnosi na spomenuti dugogodišnji politički režim u Republici Srpskoj, odnosno političku stranku SNSD i cijeli niz 'pomoćnih' partnerskih političkih stranaka iz tog entiteta, koji imaju historijat neustavnog djelovanja i udara na ustavni poredak u Bosni i Hercegovini. Također, iz prošlosti je poznat i primjer tadašnjih predstavnika hrvatskog segmenta, odnosno neustavnog i nezakonitog slučaja 'hrvatske samouprave u Bosni i Hercegovini' koji je završio smjenama rukovodstva HDZ BiH i konkretnim djelovanjem OHR-a, odnosno visokog predstavnika, uz podršku legitimne prijetnje silom (i upotrebe sile).³¹ Dakle, upitna je privrženost jedinstvu države i lojalnost ustavnom poretku u različitim trenucima, svih vođa segmenata u Bosni i Hercegovini, koji dakako ne predstavljaju te segmente u cjelini (kao što niti jedan vođa segmenta ne predstavlja), te je s tim u vezi, na ovome mjestu važno postaviti i pitanje postojanja uopće rascjepa u bosanskohercegovačkom društvu. Pored nesumnjivih etničkih, religijskih, pa i klasnih, potrebno je uzeti u obzir i istaknuti i rascjep po pitanju ustavne lojalnosti i očuvanja jedinstva zemlje. Brojni su još argumenti zbog kojih Bosnu i Hercegovinu ne možemo smatrati konsocijativnom demokratijom, u smislu teorijskih određenja Arenda Lijpharta, a u nastavku ćemo spomenuti samo još nekolicinu najvažnijih. Među 'povoljnim uvjetima' za ostvarenje konsocijacijske demokratije, a na osnovu empirijskih nalaza – provedenog

Oslobođenje: Intervju sa visokim predstavnikom Christianom Schmidtom (online). Sarajevo: OHR. Dostupno na: <https://www.ohr.int/oslobodenje-intervju-sa-visokim-predstavnikom-christianom-schmidtom/>.

³⁰ Lijphart, A. op.cit. str. 59.

³¹ Ante Jelavić, smijenjeni predsjednik HDZ-a BiH, optužen za podrivanje vojne i odrambene moći povodom slučaja 'hrvatske samouprave' je već godinama u bjekstvu u susjednoj Republici Hrvatskoj.

istraživanja u četiri spomenute evropske konsocijacije – Austrija, Belgija, Nizozemska i Švicarska, Lijphart uvrštava sljedeće činitelje – mnogostruku ravnotežu moći, mali teritorij dotične zemlje, za sebe opstajuće privrženosti, odvojenost segmenata, postojeća tradicija u sklapanju nagodbi među elitama te postojanje rascjepa koji se križaju³². Pojam višestruke ravnoteže moći Lijphart objašnjava uključujući dva odvojena elementa – ravnotežu, ili približnu ravnotežu, između segmenata i postojanje barem triju različitih segmenata³³. U odnosu na Bosnu i Hercegovinu, posmatrajući osnovni – etnički rascjep, ispunjen je drugi element. Međutim, kod prvog nastaje dilema koja je direktno vezana i za nedosljednu primjenu principa proporcionalnosti. Naime, prema posljednjem popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini, Bošnjaci čine 50,1%, Srbi 30,8% a Hrvati 15,4% stanovništva u Bosni i Hercegovini, uz zastupljenost Ostalih od 3,7%. Dakle, ne postoji ravnoteža među segmentima, odnosno jasno je postojanje jedne većinske grupe, Bošnjaka. Lijphart teorijski takvo što potvrđuje i skiciranjem tabele relativnih veličina i broja segmenata, a koji su poredani prema doprinosu u ostvarivanju konsocijacijske demokratije. Faktori koji su navedeni za analizu su – veličina najvećeg segmenta (manjina, 50%, većina), broj segmenata (dva, nekoliko, mnogo), relativna veličina segmenata (ravnoteža - neravnoteža), hipotetički primjeri u procentima i indeks fragmentacije koji može varirati između 0 i 1, vrijednost 0 je potpuno homogeno društvo, a 1 je druga krajnost, hipotetički slučaj gdje svaki pojedinac pripada drugoj grupi³⁴.

6. Bosna i Hercegovini u analizi indeksa fragmentacije i uporedbi s oglednim konsocijativnim demokratijama

Prema veličini segmenata u Lijphartovoj tabeli - analizi hipotetičkih slučajeva, Bosnu i Hercegovinu možemo podvesti pod kombinaciju broj 6 od 10 kombinacija. Na broju 6, veličina najvećeg segmenta je 50%, broj segmenata iznosi nekoliko, označena je neravnoteža segmenata, hipotetički primjeri u procentima su: 50-30-20 (najpribližnije Bosni i Hercegovini) i indeks fragmentacije iznosi 62. Radi uporedbe, od 10 primjera, indeks fragmentacije od najmanjeg (najbliži potpuno homogenom društvu) do najvećeg (najbliži potpuno heterogenom društvu) za Bosnu i Hercegovinu je na 5. mjestu, u 'zlatnoj sredini'. Na osnovu svih ovih kriterija, Lijphart svrstava i ogledne evropske

³² Lijphart, A. op.cit. str. 60.

³³ Ibid, str. 62.

³⁴ Ibid, str. 64-65.

konsocijacijske demokratije u tabelu/analizu, tako je Austrija kombinacija broj 5, Nizozemska broj 2, Švicarska i Belgija broj 4. Ističe da je značajno da se ove četiri demokratije mogu svrstati u prvih pet kategorija tabele i da niti u jednoj nema dominirajućeg segmenta većine³⁵. Dakle, ni po ovim kriterijima odnosno tabeli/analizi Lijpharta današnja Bosna i Hercegovina nije konsocijativna demokratija, niti jedna od četiri ogledne konsocijativne demokratije Evrope – nema istu kombinaciju odnosno broj prema ulaznim faktorima kao Bosna i Hercegovina. U Bosni i Hercegovini, ipak, postoji većinski segment ili približno većinski segment (koji je svakako u većini u odnosu na ostala dva segmenta). U skladu s Lijphartovim određenjima, ne postoji ravnoteža između segmenata u Bosni i Hercegovini, a samim tim ni konsocijativna demokratija. Jer, da je Bosna i Hercegovina, konsocijativna demokratija, postojala bi ravnoteža moći i uprkos postojanju jednog većinskog ili približno većinskog segmenta, odnosno uprkos raspodjeli segmenata na (50,1% - 30,8% - 15,4%) – da se dosljedno primjenjuje princip proporcionalnosti u Bosni i Hercegovini, i to za sve razine vlasti, jedan od krucijalnih principa za primjenu i uspjeh konsocijativne demokratije, a koje navodi Lijphart. Vidjeli smo ranije da je za Lijpharta najočitiji primjer pariteta Belgija, odnosno da je paritet koristan kada je društvo podijeljeno u dva segmenta nejednake veličine, s tim u vezi, za Bosnu i Hercegovinu nije nikako koristan s obzirom da je ovdje društvo podijeljeno u bar tri segmenta nejednake veličine, odnosno s obzirom na jasno postojanje neravnoteže segmenata. I u takvoj neravnoteži segmenata, ista se produbljuje primjenom pariteta, odnosno remete se osnovne teorijske (a i praktične) značajke konsocijativne demokratije. Zaista je dosljedna proporcionalnost *condicio sine qua non* primjene konsocijativne demokratije u Bosni i Hercegovini. S tim u vezi, u Bosni i Hercegovini nema prevladavajuće privrženosti (ili više njih) koju također Lijphart posebno ističe kao povoljni kriterij ili uvjet za ostvarenje konsocijacijske demokratije. Lijphart navodi da prevladavajuće privrženosti mogu dovesti do kohezije cijelog društva ili samo određenih segmenata, pa kao primjer potonjeg navodi jedinstvo nizozemskih katoličkih i kalvinističkih subkultura, odnosno potcrtava – kohezivnu snagu religijskih veza. Slično, u Belgiji spominje ujedinjujuću moć katolicizma među aktivnim katolicima koja je jača od klasnog rascjepa na koji se dijele socijalisti i liberali³⁶. Nadalje, ovaj autor spominje da preovladavajuće privrženosti postaju još važnije ukoliko donose koheziju društvu u cijelosti te ako ublažavaju jačinu svih rascjepa istodobno, a kao

³⁵ Ibid, str. 66-67.

³⁶ Ibid, str. 86.

primjer takve potencijalne kohezivne snage navodi – nacionalizam. Napominje da nije samo snaga nacionalizma važna, već i pitanje ujedinjuje li on neko društvo ili pravi dodatni rascjep tako što pojedinci postaju odani 'naciji' što ne znači i državi. Dodaje da nacionalizam nije snažan niti u jednoj od četiri 'ogledne' konsocijacijske demokratije – Belgiji, Austriji, Švicarskoj, Nizozemskoj, uz opasku da je najjači u Nizozemskoj³⁷. Zanimljivo, Nizozemska se odavno više ne smatra konsocijacijom, a svakako ne smatramo da je primjer Bosne i Hercegovine usporediv s bilo koje od ove četiri 'ogledne' konsocijativne demokratije Lijpharta, posebno ne s Austrijom ili Nizozemskom, ali ni s preostalim evropskim 'oglednim konsocijacijama' – Švicarskom i Belgijom, prije svega zbog brojnih razlika kako u 'Lijphartovim elementima' tako i u drugim faktorima. Za početak, ne treba zanemariti niti da su sve ove nekada četiri ogledne konsocijacije, a danas dvije preostale – „visokoindustrijalizirana društva“³⁸ (odnosno da su vrlo razvijene ekonomije, za razliku od Bosne i Hercegovine. Upravo sam Lijphart na drugom mjestu navodi korelaciju između nerazvijene ekonomije i konsocijacijskog inženjeringa (u smislu mogućeg uvođenja i primjene konsocijacije u tzv. zemljama 'Trećeg svijeta' – da je Lijphart imao na umu dejtonsku konstrukciju Bosne i Hercegovine pri svojim teorijskim određenjima, pitanje je da li bi Bosnu i Hercegovinu 'smjestio' u 'Treći svijet'?) odnosno navodi „jedan od najbolje znanih empirijskih odnosa u poredbenoj politici: onaj između razine razvoja ekonomije i demokracije“³⁹. Lijphart prije toga potcrtava – „Tvrdnja navedena u prethodnom odlomku zasniva se na pretpostavci da su razvoj ekonomije i izgradnja nacije preduvjeti demokracije te, stoga, također pretpostavlja da je konsocijacijski inženjering u ekonomijski nerazvijenima pluralnim društvima Trećeg svijeta osuđen na propast“⁴⁰. Najzad, zaključuje – „U najboljem slučaju, nerazvijenost ekonomije može se smatrati nepovoljnim činiteljom za konsocijacijski inženjering; ona ga ne omogućuje“⁴¹. Ako je to upravo bio cilj dejtonskih kreatora – Holbrookea i uposlenika State Departmenta i konsultanata – konsocijacijski inženjering u Bosni i Hercegovini, očito nije uspio. Dakle, osim što ne možemo porediti niti recimo Belgiju niti Švicarsku po ekonomskoj snazi (kao preduvjetu izgradnje demokratije odnosno države) s Bosnom i Hercegovinom, ne možemo ih porediti ni po rascjepima, niti

³⁷ Ibid. str. 87.

³⁸ Ibid, str. 76.

³⁹ Ibid, str. 229.

⁴⁰ Ibid, str. 228.

⁴¹ Ibid

preovladavajućim privrženostima. Naime, osnovni rascjep u Belgiji je jezički između Valonaca i Flamanaca, a što potvrđuje i Lijphart u jednoj od svojih tabela – religijskog i jezičkog fragmentiranja u četiri konsocijacijske demokratije po popisu stanovništva iz 1960. godine, gdje mu je mjerilo (već spomenuti) Rae i Taylorov indeks fragmentiranja (F) koji za jezičko fragmentiranje u Belgiji tada iznosi .48 na skali od 0 do 1⁴². U Švicarskoj su osnovni rascjepi religijski i također jezički.⁴³ Međutim, Belgija je monarhija, a Lijphart ističe činjenicu da je najvažniji aspekt monarhije u pluralnom društvu stepen koliko je ona simbol jedinstva nacije te kako služi kao protuteža centrifugalnim posljedicama rascjepa koji nastaju iz segmentiranja. „Isto se može reći i za belgijske kraljeve oko kojih se vrti ono malo postojećeg nacionalnog kulta“⁴⁴. „Kralj je, osim toga, jedini Belgijanac koji nije ni Flamanac ni Valonac ni Briselac“⁴⁵. Dakle, osim „ujedinjujuće moći katolicizma“ u Belgiji, tu je i ujedinjujuća moć monarhije odnosno kraljevske porodice. S druge strane, u Švicarskoj rascjep jeste religijski, no obje najbrojnije religije i rimokatolička i evangelistička-reformatorska (protestantska) su kršćanske⁴⁶. Osim toga, smatramo da se niti jedna država u Evropi a ni šire ne može porediti s posebnim svojstvima i položajem Švicarske (jedna od najbogatijih zemalja svijeta, politika neutralnosti, nije članica EU itd). Osim toga, kao i svaku državu, posebne historijske prilike su vladale za oblikovanje Švicarske, onakve kakva jeste danas. Švicarska je danas stabilna

⁴² Ibid, str. 84.

⁴³ Austriju i Nizozemsku, kao što rekosmo, izostavljamo iz ovih poređenja, niti su odavno već konsocijacije, niti kad su bile po Lijphartovim podacima nisu imali fragmentiranja poput Belgije i Švicarske. U Nizozemskoj je religijsko fragmentiranje bilo najizraženije prema Lijphartovim podacima, a zanimljivo danas u Nizozemskoj, najviše stanovništva se izjašnjava kao nereligiozno – 55.4%. Statistics Netherlands (CBS), 2020. The Netherlands in Numbers (online). Hag: CBS. Dostupno na: <https://longreads.cbs.nl/the-netherlands-in-numbers-2021/what-are-the-major-religions/>. U Austriji su rascjepi uglavnom bili ideološke prirode, neznatni za bosanskohercegovačke prilike.

⁴⁴ Lijphart, A. op.cit. str. 42.

⁴⁵ Lorwin, V.R. i Vermang, M. (1964), Conflict and Compromise in Belgian Politics, De Christelijke Werkgever, broj 12/1964, str. 13., prema Lijphart, A. op.cit. str. 42.

⁴⁶ Prema podacima Savezne vlade, 32.1 % stanovništva Švicarske pripada rimokatoličkoj religiji, a 20.5% evangelističkoj-reformatorskoj (protestantskoj). FDFA, Presence Switzerland 2022. Religion (online). Bern. FDFA. Dostupno na: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/fdfa/organisation-fdfa/general-secretariat/presence-switzerland.html>.

demokratija, a u njoj i u Nizozemskoj su se – „tradicije pluralizma i političkog usaglašavanja pojavile mnogo ranije od procesa političke modernizacije⁴⁷“. Odnosno, Švicarska je i historijski tvorena kao konfederacija, sastavljena od tri odvojena nacionalna i jezička segmenta. Također, kao što Kymlicka ističe – Švicarci ipak imaju jaki osjećaj opće lojalnosti, uprkos njihovim kulturnim i lingvističkim raznolikostima⁴⁸. Vratimo li se nakratko na prevladavajuće privrženosti u Bosnu i Hercegovinu, gdje vođe segmenata dovode u pitanje očuvanje jedinstva zemlje i demokratskog ustrojstva, smatramo na ovom mjestu bitno spomenuti i mogućnost za izgradnjom određene vrste bosanskohercegovačkog (državnog) nacionalizma kao kohezivnog faktora, kao prevladavajuće privrženosti za sve narode i građane u Bosni i Hercegovini. Podsjećamo, Lijphart vidi u takvom vidu nacionalizma potencijalni povezujući faktor, i upravo bi bosanskohercegovački nacionalizam izražen kroz nadnacionalni odnosno nadetnički identitet, kao integrirajući identitet, dakle prosto bosanskohercegovački - mogao poslužiti kao prevladavajuća privrženost svim segmentima u Bosni i Hercegovini. Najzad, iluzorno je misliti da je to jednostavan zadatak, iz istih razloga iz kojih ne možemo porediti Bosnu i Hercegovinu s četiri odnosno dvije preostale 'ogledne' evropske konsocijacije, a to je pitanje osnovnih rascjepa u Bosni i Hercegovini – najprije etničkog, a potom i rascjepa po pitanju očuvanja jedinstva države i demokratskog ustrojstva. Taj osnovni rascjep i posljedice koje on proizvodi predstavljaju zapravo još jedan argument zašto Bosna i Hercegovina nije danas konsocijativna demokratija (ili zašto dejtonskim ustavotvorcima nije uspio naum), jer kako Barry tvrdi – religijska i ideologijska pitanja se relativno lakše rješavaju na konsocijacijski način jer se tu radi o pitanju kako upravljati zemljom, a ne da li zemlja treba uopće postojati⁴⁹. Da bi napravili stabilnu demokratiju kroz konsocijaciju, prema Lijphartu, uvidjeli smo, mora postojati bar minimum ustavne lojalnosti i poštovanja države – demokratskog poretka. Najzad, i time ćemo završiti analizu Lijphartovih teorijskih određenja konsocijativne demokratije, i u odnosu na njih pitanje Bosne i Hercegovine i konsocijativne demokratije, ovaj autor navodi i višepartijski sistem kao još jedan od povoljnih uvjeta

⁴⁷ Daldeer, H. (1971), On Building Consociational Nations: The Cases of the Netherlands and Switzerland, *International Social Science Journal*, 23. broj 3/1971, str. 367, prema: Lijphart, A. op.cit. str. 104.

⁴⁸ Kymlicka, W (1995) *Multicultural Citizenship*. New York: Oxford University Press, str 13.

⁴⁹ Barry, B. (1975), Political Accommodation and Consociational Democracy, *British Journal of Political Science*, Cambridge, 5 broj 4/1975, str. 502, prema: Lijphart, A. op.cit. str. 232.

za ostvarenje konsocijacijske demokratije – „Pod pretpostavkom da su segmentne partije vjerovatno i poželjne, iz tabele 1 slijedi da je višepartijski sistem s relativno malo partija najpovoljniji za pluralno društvo“⁵⁰. Lijphart se ne određuje o tačnom broju partija koje podrazumijevaju njegovo određenje „relativno malo partija“, no jasno prihvata ideju Giovannija Sartorija prema kojemu postojanje tri ili četiri partije predstavlja normalan broj partija u umjerenim višepartijskim sistemima, dok izraziti višepartijski sistem zahtijeva postojanje najmanje pet partija, odnosno jasno ističe – „Stoga, u skladu sa Sartorijevim idejama, u pluralnom društvu sa segmentnim partijama umjerena višepartijnost predstavlja najpovoljniju okolnost za konsocijacijsku demokratiju“⁵¹. Da li se radi o ukupno tri, četiri ili pet segmentnih partija koje je Lijphart smatrao najpovoljnijim za konsocijativnu demokratiju, nije toliko ni opredjeljujuće, kada znamo da u Bosni i Hercegovini svaki segment ima najmanje tri partije, odnosno da ukupan broj relevantnih, parlamentarnih partija prelazi i deset.⁵² Dakle, ni po tom uvjetu Bosna i Hercegovina nije konsocijativna demokratija, odnosno ne posjeduje povoljnu okolnost za nju.

7. Zaključna razmatranja

Analizirajući četiri osnovne značajke teorijskog osnova konsocijativne demokratije, velike koalicije, veto mehanizme, princip proporcionalnosti i autonomiju segmenata, zaključujemo da se Bosna i Hercegovina ne može smatrati konsocijativnom demokratijom u smislu u kojem ju je Lijphart definirao, odnosno da se u slučaju Bosne i Hercegovine radi nesporno o pluralnom društvu sa *sui generis* demokratskim modelom koji nije zastupljen drugdje na tlu Evrope, a posebno se ne može porediti s Belgijom i Švicarskom kao dvije od četiri tadašnje 'ogledne' konsocijativne demokratije koje je Lijphart analizirao (preostale dvije naime više nisu konsocijativne demokratije – jer je to i cilj uspješne konsocijacije – da je prolazna). Dodatno, problematizirano je pitanje privrženosti vođa segmenata očuvanju jedinstva zemlje i demokratskog ustrojstva u Bosni i Hercegovini, što je prema Lijphartu još jedna povoljna okolnost za konsocijativnu demokratiju. Ujedno, istaknuto je postojanje većinskog ili približno većinskog segmenta u Bosni i Hercegovini, i

⁵⁰ Lijphart, A. op.cit. str. 67.

⁵¹ Ibid, str. 68-69.

⁵² U Zastupničkom domu Parlamentarne Skupštine Bosne i Hercegovine, u trenutnom sazivu 2022-2026, zastupljeno je čak 13 partija iz čijih redova dolaze zastupnici koji su organizirani u klubovima zastupnika.

to u odnosu na formulu i usporednu analizu kojom se koristi Lijphart. S tim u vezi, izveden je zaključak da je narušena ravnoteža moći u Bosni i Hercegovini, a što je direktno vezano s nedosljednom primjenom principa proporcionalnosti u Bosni i Hercegovini, odnosno poremećajem ravnoteže moći u korist pariteta. Najzad, zaključak je da je Bosna i Hercegovina bliža centrifugalnoj demokratiji, odnosno da konsocijacijski inženjering (koji je evidentno bio cilj dejtonskih ustavotvoraca) nije uspio.

Literatura

Knjige, objavljeni radovi, članci i informacije

- Agencija za statistiku BiH, 2013. Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstva i stanova u BiH (online). Sarajevo: Agencija za statistiku BiH. Dostupno na: <https://popis.gov.ba/popis2013/>
- Barry, B. (1975), Political Accommodation and Consociational Democracy, *British Journal of Political Science*, Cambridge, 5 broj 4/1975, prema: Lijphart, A. (1992) *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus nakladni zavod Školska knjiga
- Daldeer, H. (1971), On Building Consociational Nations: The Cases of the Netherlands and Switzerland, *International Social Science Journal*, 23. broj 3/1971, prema: Lijphart, A. (1992) *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus nakladni zavod Školska knjiga
- Eckstein, H. (1966) *Division and Cohesion in Plural Democracy: A Study of Norway*. Princeton: Princeton University Press, prema: Lijphart, A. (1992) *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus nakladni zavod Školska knjiga
- FDFA, Presence Switzerland 2022. Religion (online). Bern. FDFA. Dostupno na: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/fdfa/organisation-fdfa/general-secretariat/presence-switzerland.html>.
- Kovačević, S., 2021. „Konsocijacijska demokracija Arenda Lijpharta vs. Liberalna demokracija primjer Bosne i Hercegovine“ (online). *Pregled*, 1 (2021), str. 132. Dostupno na: <https://www.pregled.unsa.ba/index.php/pregled/article/view/908/928>

- Kymlicka, W (1995) *Multicultural Citizenship*. New York: Oxford University Press
- Lijphart, A. (1992) *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus nakladni zavod Školska knjiga
- Lorwin, V.R. i Vermang, M. (1964), *Conflict and Compromise in Belgian Politics*, De Christelijke Werkgever, broj 12/1964, prema Lijphart, A. (1992) *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus nakladni zavod Školska knjiga
- Merdžanović, A. (2015) *Democracy by Decree. Prospects and Limits of Imposed Consociational Democracy in Bosnia and Herzegovina*. Stuttgart: Ibidem-Verlag
- OHR. Oslobođenje: Intervju sa visokim predstavnikom Christianom Schmidtom (online). Sarajevo: OHR. Dostupno na: <https://www.ohr.int/oslobodenje-intervju-sa-visokim-predstavnikom-christianom-schmidtom/>.
- Parlamentarna Skupština BiH, 2023. 2 hitna sjednica Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH (online). Sarajevo: Parlamentarna Skupština BiH. Dostupno na: https://static.parlament.ba/doc/152319_Glasanje%202.hitne%20sjednice%20PD25012023.pdf
- Radio Sarajevo, 2023. Konaković o imenovanju novih rukovodstava sigurnosnih agencija: Vratili smo balans u brojevima. Sarajevo: Radio Sarajevo. Dostupno na: <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/konakovic-o-imenovanju-novih-rukovodstava-sigurnosnih-agencija-vratili-smo-balans-u-brojevima/480568>
- Statistics Netherlands (CBS), 2020. *The Netherlands in Numbers* (online). Hag: CBS. Dostupno na: <https://longreads.cbs.nl/the-netherlands-in-numbers-2021/what-are-the-major-religions/>
- Steiner, J. (1971) „The Principles of Majority and Proportionality“, *British Journal of Political Science*, 1, br. 1/1971, str. 63, prema: Lijphart, A. (1992) *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus nakladni zavod Školska knjiga, str. 45.
- Trnka. K. (2009) „Specifičnosti ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine“, *Revus*, Ljubljana, 11/2009

Ured Visokog predstavnika, 2021. Oslobođenje: Intervju sa visokim predstavnikom Christianom Schmidtom (online). Sarajevo: OHR.
Dostupno na: <https://www.ohr.int/oslobodenje-intervju-sa-visokim-predstavnikom-christianom-schmidtom/>.

Ured Visokog predstavnika, 2022. Odluka kojom se donose amandmani na Ustav Federacije Bosne i Hercegovine (online). Sarajevo: OHR.
Dostupno na: <https://www.ohr.int/decision-enacting-amendments-to-the-constitution-of-the-federation-of-bosnia-and-herzegovina-5/>.

Propisi

Ustav Bosne i Hercegovine (online). Sarajevo: Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Dostupno na:
https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 1/94, 1/94, 13/97, 13/97, 16/02, 22/02, 52/02, 52/02, 63/03, 9/04, 20/04, 33/04, 71/05, 72/05, 32/07, 88/08, 79/22 i 80/22, 31/23)

Ustav Republike Srpske ("Službeni glasnik RS", br. 21/1992, 28/1994, 8/1996, 13/1996, 15/1996, 16/1996, 21/1996, 21/2002, 26/2002, 30/2002, 31/2002, 69/2002, 31/2003, 98/2003, 115/2005, 117/2005, 48/2011 i "Službeni glasnik BiH", br. 73/2019)

Zakon o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07, 24/08)

THE APPLICABILITY OF CONSOCIATIONAL DEMOCRACY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN LIGHT OF AREND LIJPHART'S THEORETICAL FRAMEWORK

Abstract:

This paper examines the applicability of consociational democracy to the constitutional and political framework of Bosnia and Herzegovina, grounded in the theoretical foundations and empirical evaluations of consociational models developed by Arend Lijphart. The analysis focuses on the core elements of consociational democracy - grand coalitions, minority veto, proportionality, and segmental autonomy - assessing their presence and functionality within the Bosnian context. The study also critically examines additional features of this model of democracy as they relate to Bosnia and Herzegovina, including societal cleavages, allegiances, segment size and cooperation. The paper concludes that consociational engineering in Bosnia and Herzegovina has largely failed, and that the country represents a *sui generis* model of a plural society, best characterized as a form of centrifugal democracy.

Key words:

consociational democracy, Arend Lijphart, principle of proportionality, parity of representation

120 GODINA OD ROĐENJA AKADEMIKA PROF. DR. HAMDIFE ĆEMERLIĆA: AKTUELNOSTI PRAVNE MISLI I UZORITOSTI U JAVNOJ SLUŽBI

prikaz

Harun Išerić*

Godina u kojoj se nalazimo je godina značajnih godišnjica, a među njima je i 120. godišnjica od rođenja istaknutog državnika, profesora, akademika i učesnika antifašističkog pokreta – prof. dr. Hamdije Ćemerlića.¹ Tim povodom

* Viši asistent na Univerzitetu u Sarajevu – Pravnom fakultetu,
harun.iseric@gmail.com

¹ Iz biografije akademika Ćemerlića podsjećamo na sljedeće: akademik Hamdija Ćemerlić rođen je 1905. godine u Janji. Završio je Šerijatsku gimnaziju u Sarajevu 1927. godine, a Pravni fakultet u Beogradu 1931. godine. Doktorirao je na Univerzitetu Sorbonne u Parizu (1936. godine) na temu: „O izbornom sistemu u Jugoslaviji“, te neposredno poslije toga izabran je za docenta i vanrednog profesora na Višoj šerijatsko-teološkoj školi u Sarajevu. Tokom Drugog svjetskog rata bio je aktivni učesnik narodnooslobodilačke borbe, te zasjedanja sva tri ZAVNOBIH-a, Drugog zasjedanja AVNOJ-a, i član prve Narodne Vlade Narodne Republike BiH (1945-1947). Bio je jedan od inicijatora osnivanja Pravnog fakulteta u Sarajevu, profesor Ustavnog prava (1947-1974) i njegov dekan (1952-1954 i 1960-1962). Obnašao je funkciju rektora Univerziteta u Sarajevu (1969-1973). Godine 1969. izabran je za dopisnog, a 1975. za redovnog člana Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Bio je jedan od osnivača Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu 1977. godine i njegov dugogodišnji rektor. Obnašao je i funkciju predsjednik Vrhovnog sabora IZ u SFRJ. Kao saradnik Instituta za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka bio je nosilac projekta „Stav Muslimana BiH u pogledu nacionalnog opredjeljenja“ (1969-1972). Bio je član više stručnih udruženja, uključujući Société de législation compare u Parizu. Među priznanjima i odlikovanjima koje je dobio, posebno se ističu Dvadesetsedmjulska nagrada za životno djelo odnosno za „doprinos razvoju pravnih i političkih nauka koji je prof. Ćemerlić dao svojim brojnim naučnim i stručnim radovima kao i zalaganja u izgradnji i razvoju našeg političkog i pravnog sistema“ (1971), Nagrada ZAVNOBiH-a (1975) za „izuzetan stvaralački doprinos razvitku SR BiH“ i Orden legije časti za nauku i kulturu Ministarstva kulture Republike Francuske (1976). Umro je u Sarajevu 1990. godine.

u Sarajevu su održane dvije manifestacije. Prva je bila u organizaciji Rijaset Islamske zajednice u BiH i to u okviru Tezkiretname – Programa institucionalnog obilježavanja datuma rođenja ličnosti značajnih za islam, muslimane i Islamsku zajednicu u Bosni i Hercegovini. Akademik Ćemerlić pripada prvoj kategoriji ličnosti, čije se godišnjice obilježavaju na nivou cijele Islamske zajednice. Drugu je organizovao Pravni fakultet u Sarajevu, u saradnji s Rektoratom Univerziteta u Sarajevu, Akademijom nauka i umjetnosti BiH, Fakultetom političkih nauka i Fakultetom islamskih nauka.

(I)

Program obilježavanja koji je organizirao Rijaset Islamske zajednice, a koji je održan 11. septembra 2025. godine je imao dva dijela: u prvom, naučnom dijelu, osim pozdravnih govora reisul-uleme dr. Huseina Kavazovića, predsjednika Sabora g. Edhema Bičakčića, dekanice Pravnog fakulteta u Sarajevu prof. dr. Zinke Grbo i dekana Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu prof. dr. Mustafe Hasanija, prigodnim referatima su se obratili: dr. Ekrem Tucaković (s osvrtom na Ćemerlićevu biografiju), akademik dr. Enes Karić (komentarom o djelovanju Ćemerlića u ustanovama i organima Islamske zajednice), akademik dr. Mirko Pejanović (s referatom o Ćemerlićevoj ulozi u Drugom svjetskom ratu, ZAVNOBIH-u i Narodnoj vladi BiH), dr. Dženita Sarač-Rujanac (govoreći o Ćemerlićevom mjestu u prepoznavanju i afirmaciji muslimanske (bošnjačke) nacije i viši ass. Harun Išerić (koji je govorio o Ćemerlićevom naučnom opusu i bibliografskoj građi, te njegovom angažmanu kao osnivača i rukovodioca Pravnog fakulteta u Sarajevu, Univerziteta u Sarajevu i Islamskog teološkog fakulteta). U drugom dijelu skupa, predstavljena je izložba koju su pripremili zaposlenici Gazi Husrev-begove biblioteke Ruhulah Hodžić i Meho Manjgo. Izložba je kroz fotografije, lične predmete i dokumente osvijetlila privatni, naučni i javni život akademika Ćemerlića. Za njenu pripremu je korištena građa Arhiva BiH, Državnog arhiva Republike Srbije, Arhiva Fakulteta islamskih nauka, Arhiva Akademije nauka i umjetnosti BiH, Arhiva Islamske zajednice u BiH, Arhiva Historijskog muzeja u Sarajevu i privatna arhiva porodice Ćemerlić.

(II)

Drugu manifestaciju je organizovao Pravni fakultet u Sarajevu, u saradnji s Univerzitetom u Sarajevu, Rektoratom Univerziteta u Sarajevu, Fakultetom političkih nauka u Sarajevu i Fakultetom islamskih nauka u Sarajevu. Saradnja ovih institucija povodom obilježavanja godišnjice rođenja akademika Ćemerlića je bila prirodna s obzirom na vezu koju je Ćemerlić imao s istima i to: profesora (1947-1974), dekana (1952-1954 i 1960-1962) i

predsjednika Savjeta (1968/1969 i 1973/1974) Pravnog fakulteta, rektora Univerziteta (1969-1973), saradnika Instituta za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka i dugogodišnjeg člana i rukovodioca republičkog i saveznog udruženja za političke nauke, dopisnog i redovnog člana Akademije (od 1969. godine) kao i predsjednika njenog Odbora za pravne nauke (1987-1989) i osnivača i incijalnog rektora Islamskog teološkog fakulteta (1977-1986). Član Predsjedništva BiH dr. Denis Bećirović je pokrovitelj ove manifestacije.

(III)

Prvi dio manifestacije je održan na Fakultetu islamskih nauka (8. oktobra 2025. godine) i bio je posvećen razgovoru o djelima akademika Ćemerlića i to: njegove prevedene i objavljene doktorske disertacije „Izborni sistemi u Jugoslaviji“ (University Press i Federalno ministarstvo obrazovanja i kulture, Sarajevo/Mostar, 2024) i o djelu koje je u pripremi: „Zbornik izabranih radova Hamdije Ćemerlića (s biografijom i bibliografijom)“. Njega pripremaju Harun Išerić, Mirela Rožajac i Azemina Mulalić. Diskusijom je moderirala prof. dr. Zehra Alispahić, a učesnici su bili dr. Enes Durmišević, prof. emeritus Univerziteta u Sarajevu, dr. Suad Arnautović, član Centralne izborne komisije BiH, prof. dr. Damir Banović i viši ass. Harun Išerić.

Tokom diskusije, ukazano je na univerzalnost ideja i misli akademika Ćemerlića koje su sadržane u njegovoj doktorskoj disertaciji, a koja je odbranjena na Univerzitetu Sorbona, u Parizu, u decembru 1936. godine. Radi se o sljedećim: 1) preuzimanje pravnih instituta iz stranih pravnih režima se može desiti samo nakon temeljite i kritičke procjene društva kojem je namijenjena, a u kontekstu izbornog sistema, to zahtijeva evaluaciju organiziranja stranaka, prosječnog političkog obrazovanja birača, intelektualne i društvene sredine svojstvene datoj zemlji. Njegovim riječima: „Prosto oponašanje drugih naroda ne daje zadovoljavajuće rezultate: (...) sistem koji se pokazao sasvim dobar kod jednog naroda, može biti potpuno bezvrijedan kod drugog“.² „Nema bolje političke institucije za neku zemlju od one koja najbolje odgovara njenoj tradiciji, njenim običajima, intelektualnim i moralnim vrijednostima“.³ Ove teze će kasnije biti uobličene u teorijama o pravnim transplantatima i iritantima. 2) Ravnopravnost spolova, uključujući i

² Ćemerlić, H. (2025) Izborni sistemi u Jugoslaviji. Sarajevo/Mostar: University Press/Federalno ministarstvo obrazovanja i kulture. str. 146.

³ Ćemerlić, H. (2025) Izborni sistemi u Jugoslaviji. Sarajevo/Mostar: University Press/Federalno ministarstvo obrazovanja i kulture. str. 148.

slučaj prava glasanja, predstavlja refleksiju Ćemerlićevog uvjerenja kako „prema ženama se treba odnositi kao prema ljudskim bićima koja imaju apsolutno jednaka prava s muškarcima i koja nisu ništa manje sposobna zbog svog spola“.⁴ 3) Ćemerlićeva teza o međusobnoj uvezanosti morala i demokratije, govori o moralnosti birača kao jednako bitnoj vrijednosti kao moralnosti političara, a koja se reflektuje u obavljanju javnih poslova isključivo u javnom interesu. On tu ističe kako demokratija potiče na vrlini (odsustva privatnog interesa, poštenja i čestitosti u obnašanju javnog posla), prije negoli na obrazovanju.

Osvrnuvši se na djelo u pripremi – „Zbornik radova Hamdije Ćemerlića (s biografijom i bibliografijom)“, ukazano je na izazove u utvrđivanju potpune i tačne bibliografije akademika Ćemerlića. Naime, postoji nekoliko različitih Ćemerlićevih bibliografija koje su objavljene u različitim izvorima. Prva se nalazi u njemu posvećenom Zborniku radova Akademije nauka i umjetnosti BiH iz 1990. godine,⁵ koja je potom preuzimana u nekoliko drugih publikacija.⁶ Također, bibliografije su objavljivane u spomenicima Pravnog fakulteta u Sarajevu (iz ak. 1976/77. godine), dok se, vjerovatno lično kucana bibliografija nalazi u njegovom personalnom dosjeu na Fakultetu islamskih nauka kao i u Ćemerlićevom ličnom dosjeu koji se nalazi u Akademiji nauka i umjetnosti BiH. Nažalost, iz nepoznatih razloga, lični dosje na Pravnom fakultetu u Sarajevu je uništen. Ono što je zajednička karakteristika svih bibliografija jeste da su nepotpune; tehnički neuredne pa je u pojedinačnim slučajevima teško razaznati o kakvom Ćemerlićevom autorskom prilogu se radi; neki radovi su štampani više puta (često kao posebni otisci), i u razmaku od nekoliko godina (jedan je štampan čak 30 godina poslije inicijalne objave); te je nekoliko istovjetnih radova navedeno pod različitim naslovima.

Iz njegovog naučnog opusa su posebno istaknuta dva primjera – dva naučna rada u kojima Ćemerlić nije samo neko pitanje podvrgnuo kritičkoj analizi i propitivanju, već su njegove analize proizvele praktične posljedice

⁴ Ćemerlić, H. (2025) Izborni sistemi u Jugoslaviji. Sarajevo/Mostar: University Press/Federalno ministarstvo obrazovanja i kulture. str. 36.

⁵ Vidi: Ajvaz, S. (1991) „Bibliografija radova akademika Hamdije Ćemerlića“, str. 13-16. U: A. Sućeska: Zbornik radova posvećenih akademiku Hamdiji Ćemerliću. Sarajevo. Akademija nauka i umjetnosti BiH.

⁶ U npr. Hadžić, I. (2012) „Akademik Hamdija Ćemerlić u dokumentima UDB-e Sarajevo“, str. 296-306. U: J. Trbić: Semberija kroz vijekove: zbornik radova s naučnog skupa „Baština i naslijeđe Semberije“. Bijeljina: Bošnjačka zajednica kulture „Preporod“ BiH Sarajevo.

koje su kasnije bile vidljive u radu ustavotvorca.

Već 1954. godine, u radu *Ocjena ustavnosti u FNRJ*⁷ Ćemerlić se zalagao za uvođenje mehanizma sudske kontrole ustavnosti zakona u Jugoslaviji. Takva inicijativa je inicijalno bila osuđena u akademskoj zajednici, kao protivna principu jedinstva vlasti, da bi jugoslavenski i bh. Ustav iz 1963. godine, kao prvi u socijalističkoj Evropi, uveli proceduru sudske kontrole ustavnosti zakona, kao „najefikasniju garanciju za samoupravna prava radnih organizacija i građana“, čime je u praksi potvrđena ranije zastupana teza akademika Ćemerlića. Drugi primjer tiče se ustavne revizije. Ćemerlić se u radu „Odras krutosti Ustava na stabilnost ustavnog poretka“⁸ zalagao za kruću proceduru ustavne revizije, tvrdeći da to vodi ka ustavnoj stabilnosti, kao i za ravnopravno učešće svih vijeća Savezne skupštine u proceduri promjene ustava. Takvi stavovi su potom prihvaćeni od ustavotvorca.

Dakle, ne samo da je analitički i kritički propitivao otvorena ustavna pitanja, akademik Ćemerlić je inventivno projicirao razvoj tadašnjih ustavnih institucija.

Istaknuto je kako je činjenica da je bio neposredni učesnik procesa uspostavljanja i izgradnje narodne vlasti tokom i poslije Drugog svjetskog rata bila komparativna prednost za Ćemerlića, u njegovom pionirskom poduhvatu akademske obrade izvorne arhivske građe posvećene ovoj problematici. To je rezultiralo pripremanjem skoro 20 raznovrsnih radova, koji skupa čine koherentnu monografsku cjelinu i danas predstavljaju nezaobilaznu početnu tačku za sve one koji istražuju historiju države i prava u periodu tokom i neposredno poslije Drugog svjetskog rata. Ovi radovi, do sada, nisu bili sakupljeni na jednom mjestu. Pored toga, ne možemo a da ne spomenemo činjenicu da je Ćemerlić izvršio izbor dokumenata za dva toma posvećena ZAVNOBiH-u i tako u dvije knjige učinio dostupnim svima – ne samo arhivskim istraživačima – najznačajnije dokumente donesene od strane ZAVNOBiH-a i njegovih tijela.

(IV)

U drugom dijelu manifestacije, koji je održan 9. oktobra 2025. godine u Svečanoj sali Rektorata Univerziteta u Sarajevu, održana je naučna konferencija, te upriličeno prikazivanje dokumentarnog filma Radio-televizije

⁷ Ćemerlić, H. (1954) „*Ocjena ustavnosti u FNRJ*“, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, broj 2, str. 211-230.

⁸ Ćemerlić, H. (1967) „Odras krutosti Ustava na stabilnost ustavnog poretka“, str. 35-46. U: R. Lukić: Simpozijum o osnovima i oblicima ustavnosti i zakonitosti u socijalizmu. Beograd, 9. i 10. april 1965. godine. Beograd: Srpska akademija nauka i umjetnosti.

Federacije BiH o akademiku Ćemerliću, autorice Ehlmane Hodžić, potom promocija ranije spomenute izložbe zaposlenika Gazi Husrev-begove biblioteke i dodjela nagrada i priznanja pobjednicima Javnog poziva za izbor najboljeg studentskog rada posvećenog kritičnoj analizi naučne misli i javnog djelovanja akademika Ćemerlića. Nakon što su studentski radovi recenzirani i ocijenjeni, utvrđeni su sljedeći rezultati:

1. mjesto: Meho Manjgo, doktorand na Univerzitetu u Sarajevu – Fakultetu islamskih nauka, za rad po naslovom: „Ključne funkcije akademika Hamdije Ćemerlića u Islamskoj zajednici“
2. mjesto: Filip Novaković, doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta u Zenici, za rad pod naslovom: “ZAVNOBiH kao temelj savremene državnosti Bosne i Hercegovine: ustavnopravna misao akademika Hamdije Ćemerlića u svjetlu kontinuiteta bosanskohercegovačke državnosti”
3. mjesto: Mirza Hasić, doktorand na Univerzitetu u Sarajevu - Pravnom fakultetu, za rad pod naslovom: „Uloga Hamdije Ćemerlića u oblikovanju muslimanske nacije, njenom priznanju i afirmiranju”

Fond za dodjeljivanje novčanih nagrada je obezbijedila porodica akademika Ćemerlića.

Ceremonijalni dio konferencije, s pozdravnim i uvodnim obraćanjima, su upotpunili: prof. dr. Tarik Zaimović, rektor Univerziteta u Sarajevu, dr. Alija Kožljak, šef Kabineta člana Predsjedništva BiH dr. Denisa Bećirovića, prof. dr. Husnija Kamberović, dopisni član Akademije nauka i umjetnosti BiH, prof. dr. Zinka Grbo, dekanica Pravnog fakulteta, prof. dr. Mustafa Hasani, dekan Fakulteta islamskih nauka i prof. dr. Valida Repovac Nikšić, prodekanica Fakulteta političkih nauka.

Akademski dio konferencije je bio strukturiran u šest panela koji su se bavili najznačajnijim momentima u životu akademika Ćemerlića, a koji su istovremeno isprepleteni i historijom BiH. Među izlagačima su bili i Ćemerlićevi savremenici akademik prof. dr. Enes Karić, prof. dr. Hilmo Neimarlija (studenti, a kasnije kolege na Islamskom teološkom fakultetu); akademik dr. Mirko Pejanović (koji je upravljao studentskom organizacijom u vrijeme Ćemerlićevog rukovođenja Univerzitetom), prof. dr. Zdravko Lučić (koji je zaposlen na Pravnom fakultetu neposredno poslije Ćemerlićevog penzionisanja) itd.

Prvi panel „Državnost BiH i djelovanje akademika dr. Hamdije Ćemerlića“, pod moderatorskom palicom prof. dr. Husnije Kamberovića, činili su sljedeći izlagači: akademik dr. Mirko Pejanović, prof. emeritus: „Doprinos Hamdije Ćemerlića teorijskom utemeljenju državnosti Bosne i Hercegovine od

Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a do donošenja ustava Narodne Republike Bosne i Hercegovine 1946. godine“; prof. dr. Dževad Drino: „Hamdija Ćemerlić i bosanskohercegovački pravници u radu ZAVNOBiH“ i prof. dr. Marko Attila Hoare: „Uloga Hamdije Ćemerlića u narodno-oslobodilačkom pokretu u BiH i poslije“. Tokom panela posebna naznaka je data ulozi akademika Ćemerlića u pripremanju akata koji su usvojeni na sva tri zasjedanja ZAVNOBiH-a, a naročito Deklaracije o prvim građanima BiH, koja se pripisuje drugim autorima, iako zbog refleksije francuskog naslijeđa, vokabulara i rukopisa, može se prepoznati autorski ili barem koautorski doprinos akademika Ćemerlića. Na drugom mjestu, na Ćemerlićevom primjeru je ispitivan odnos između Narodno-oslobodilačkog pokreta i njegovog komunističkog rukovodstva, s jedne strane, i učesnika iz reda nekomunističke muslimanske/bošnjačke elite, s druge strane.

Drugi panel „Ustavno-pravna pitanja u naučno-istraživačkom radu akademika dr. Hamdije Ćemerlića“, kojim je moderirala prof. dr. Jasna Bakšić-Muftić, činili su sljedeći izlagači: dr. Kasim Trnka, prof. emeritus: „Reminiscencije na stavove akademika Ćemerlića o izbornom sistemu i aktuelni prijevori o Izbornom zakonu BiH“, prof. dr. Meliha Povlakić: „Podjela nadležnosti i odnosi države Bosne i Hercegovine i entiteta i Brčko distrikta BiH – da li bi dejtonska konstrukcija ispunila kriterije funkcionalne složene države koje je postavio akademik Ćemerlić“, prof. dr. Elmir Sadiković: „Političko - pravna promišljanja federalizacije Jugoslavije u radovima Hamdije Ćemerlića“. Tokom panela, naročito su aktuelizirana promišljanja akademika Ćemerlića o federalizmu i interfederalnoj saradnji federalnih jedinica te raspodjeli nadležnosti – pitanja koja su aktuelna i u kontekstu bh. federalizma. Dodatno, imajući u vidu Ćemerlićev stav da se odnosi u federalnoj/složenoj državi mogu reducirati na tri pitanja: a) podjela nadležnosti, b) učešće sastavnih dijelova u izvršavanju zadataka krovne države, c) saradnja sastavnih dijelova u pitanjima iz njihove isključive nadležnosti, ispitano je rješenje sva ti pitanja u današnjoj BiH.

Treći panel je bio posvećen doprinosu akademika dr. Ćemerlića u razvoju institucija i normativne kulture unutar Islamske zajednice u BiH. Njime je moderirao dr. Enes Karić, prof. emeritus, a činili su ga: prof. dr. Asim Zubčević: „Uloga akademika Hamdije Ćemerlića u osnivanju i razvoju Islamskog teološkog fakulteta“, prof. dr. Emir Mehmedović: „Doprinos akademika Ćemerlića razvoju normativnog sistema i normativne kulture unutar Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini“ i Amer Maslo, MA: „Šta poslije 1924. godine? Mjesto Hamdije Ćemerlića u raspravama o ponovnom uspostavljanju halifata“. Ovaj panel je ponudio mogućnost diskusije o ulozi

akademika Ćemerlića u osnivanju Islamskog teološkog fakulteta te njegovom razvoju i odgovoru na izazove s kojima se inicijalno Fakultet suočio, i to: nedostatak akademskog osoblja, na koji se odgovaralo na dva načina: 1) angažmanom istaknutih članova Islamske zajednice koji nisu ispunjavali opće univerzitetske uslove za izbor u akademska zvanja, ali bez uspostavljanja stalnog radnog osnova i 2) zaposlenjem asistenata među kojima su bili prof. dr. Fikret Karčić, akademik dr. Enes Karić, prof. dr. Hilmo Neimarlija, prof. dr. Adnan Silajdžić. Drugi izazov s kojim se suočio Fakultet je bilo stipendiranje studenata, pa su starješinstva poticana da stipendiraju studente sa svojih teritorija, a sam Ćemerlić je uspostavio fond za stipendiranje „Esma Ćemerlić“, koji se ugasio po okončanju agresije na BiH. Drugi fokus panela je bio na Ćemerlićevom doprinosu normiranja odnosa unutar Islamske zajednice i izgradnji autonomnog prava i potom kulture poštivanja i provođenja sistema autonomnih normi.

Prof. dr. Samir Forić je bio moderator na dva panela. U prvom: „Afirmacija (muslimanske) bošnjačke nacije i djelovanje akademika dr. Hamdije Ćemerlića“, govorili su: prof. dr. Hilmo Neimarlija: „Hamdija Ćemerlić: Reprezentant bošnjačkog i bosanskohercegovačkog građanstva“ i dr. Dženita Sarač-Rujanac: „Akademik prof. dr. Hamdija Ćemerlić i uloga akademske zajednice u afirmaciji muslimanske, odnosno bošnjačke nacije 1960-ih i početkom 1970-ih godina (istraživanja, projekti, studije).“ Na drugom panelu: „Uloga akademika dr. Hamdije Ćemerlića u afirmaciji političkih nauka u BiH“, prof. dr. Elvis Fejzić je govorio na temu političke misli Hamdije Ćemerlića. Prvi panel je diskutirao o Ćemerlićevom stajalištu o nacionalnom opredjeljenju bh. muslimana. Posebno je ukazano na činjenicu da je Ćemerlić kao saradnik Instituta za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka bio nosilac projekta „Stav Muslimana BiH u pogledu nacionalnog opredjeljenja“ (1969–1972), koji je rezultirao popisom bibliografskih jedinica koje se bave ovim pitanjem kao i zasebnom studijom. Ćemerlić je također bio nosilac projekta „Nacionalni fenomen Muslimana na srpskohrvatskom jezičkom području“, koji je bio sastavni dio projekta „Međunacionalni odnosi i problemi Federacije“. U tom smislu, raspravljano je o ulozi naučnih istraživanja i studija, kao i akademskih radnika, u konačnom priznanju nacije Muslimana. Posebnu novost je predstavljala prezentacija Ćemerlićevog doprinosa razvoju političkih nauka u BiH, kroz njegov naučni rad i teme o kojima je pisao; istraživačke metode koje je koristio; te angažman u republičkim i saveznm udruženjima za političke nauke.

Posljednji panel „Akademik dr. Hamdija Ćemerlić i visoko obazovanje u BiH“, kojim je moderirao prof. dr. Mehmed Bečić, činili su sljedeći izlagači: prof.

dr. Zdravko Lučić: "Akademik Ćemerlić u anegdotskom zapisu", prof. dr. Jasminka Gradašćević-Sijerčić: „Neuništivi trag prof. dr. Hamdije Ćemerlića u okviru Katedre za državno i međunarodno javno pravo Univerziteta u Sarajevu - Pravnog fakulteta" i doc. dr. Mirza Hebib: "Znanstveni i pedagoški doprinos profesora Ćemerlića na Višoj islamskoj šerijatsko-teološkoj školi". Ovaj panel je u širem kontekstu ukazao na kontinuitet koji postoji između Više šerijatsko-teološke škole (VIŠT) i Pravnog fakulteta u Sarajevu. On se ogledao u prelasku zaposlenika VIŠT-a na Pravni fakultet (uključujući Ćemerlića); prijenosu bibliotečke građe VIŠT-a na Pravni fakultet (a Ćemerlić je bio bibliotekar VIŠT-a); te kontinuitetu u nastavnim planovima i literaturi. Naznačeno je kako je u prošlosti bila zastupljena praksa odricanja ili zanemarivanja nasljeđa VIŠT-a, namjerno ili iz neznanja, a što bi u budućnosti trebalo ispraviti.

(V)

U 2026. godini, Pravni fakultet u Sarajevu će u formi posebnog zbornika radova ili posebnog izdanja Godišnjaka objaviti prezentirane radove, obilježavajući time i 80 godina od osnivanja Fakulteta. Tako će ovaj zbornik radova, zajedno s onim koji je objavio Fakultet islamskih nauka iz 2006. godine, kada je obilježeno stotinu godina od rođenja akademika Ćemerlića, činiti polaznu tačku za sva buduća istraživanja i preispitivanja ličnosti i djela akademika Ćemerlića.

Konferencija predstavlja svjedočanstvo posvećenosti Pravnog fakulteta u Sarajevu u borbi protiv (ne)kulture zaborava prvaka bh. prošlosti, naročito pravničke i one visokoškolskog obrazovanja. Ona je nanovo potvrdila da akademska čestitost i intelektualna hrabrost Hamdije Ćemerlića ostaje plemeniti primjer života angažovanog i društvenog odgovornog intelektualca, koji je u najbremenitijim vremenima za opstanak i razvoj države i bh. nacije ispunio očekivanja historije. Istovremeno, podsjećajući se kako Ćemerlić nikada u svom nastupu i ponašanju nije držao do samostalnog djelovanja pojedinca, ističući kako "svi zajednički možemo uradili vrlo mnogo, a pojedinačno možemo učiniti vrlo malo".⁹

⁹ Preporod, broj 9-10, od 15. maja 1976. godine.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine

sudska praksa

Pripremio: **Miodrag N. Simović***

OCJENA USTAVNOSTI ZAKONA

Član 18. stav 4. Zakona o društvima za osiguranje („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 17/05, 1/06 – ispravka, 64/06, 74/10, 47/17 i 58/19)

Član 6. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o društvima za osiguranje Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 74/10), kojim je promijenjen član 18. stav 4. Zakona o društvima za osiguranje Republike Srpske, u suprotnosti je s odredbama člana 9. stav 6. Zakona o Agenciji za osiguranje BiH, a slijedom čega nije ni u skladu s čl. I/2. i III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud ukazuje da Zakon o Agenciji za osiguranje BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 12/04) predstavlja obavezujući pravni okvir s kojim moraju biti usklađeni entitetski propisi koji reguliraju oblast osiguranja.

Članom 9. stav 6. Zakona o Agenciji za osiguranje BiH propisano je da je Agencija za osiguranje BiH nadležna za zaključivanje ugovora za razmjenu podataka s nadležnim organima drugih zemalja, uz saradnju s entitetskim agencijama za nadzor osiguranja. Međutim, uprkos takvoj odredbi Zakona o Agenciji za osiguranje BiH, osporenom odredbom člana 6. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o društvima za osiguranje Republike Srpske iz 2010. godine propisano je da Agencija za osiguranje Republike Srpske „može samostalno ili u saradnji“ s Agencijom za osiguranje BiH zaključivati sporazume o saradnji s nadležnim organima u drugim zemljama, koji predviđaju i razmjenu podataka.

Upoređujući osporene odredbe s relevantnim odredbama člana 9. stav 6. Zakona o Agenciji za osiguranje BiH, Ustavni sud primjećuje da je zakonodavni organ Republike Srpske članom 6. Zakona o izmjenama i

** redovni član Akademije nauka i umjetnosti BiH; sudija Ustavnog suda BiH u penziji; profesor emeritus Pravnog fakulteta Univerziteta u Bihaću*

dopunama Zakona o društvima za osiguranje Republike Srpske iz 2010. godine proširio nadležnost Agencije za osiguranje Republike Srpske u međunarodnim odnosima. Na taj način je ovlastio Agenciju za osiguranje Republike Srpske da disponira da li će prilikom zaključivanja sporazuma o međunarodnoj saradnji sarađivati s Agencijom za osiguranje BiH. Ustavni sud smatra da takva dispozicija nije dozvoljena članom 9. stav 6. Zakona o Agenciji za osiguranje BiH.

Član 9. Zakona o Agenciji za osiguranje BiH daje Agenciji za osiguranje BiH nadležnost da zastupa Bosnu i Hercegovinu u pogledu svih pitanja vezanih za osnivanje podružnica ili supsidijarnih društava, osiguravajućih društava ili posrednika u bilo kojem entitetu ili Brčko distriktu i u trećim zemljama. To znači da, prema toj odredbi, isključivo Agencija za osiguranje BiH „zaključuje ugovore o saradnji za razmjenu podataka s nadležnim organima drugih zemalja, uz saradnju s entitetskim agencijama, pri čemu sarađuje s entitetskim agencijama“.

Imajući u vidu navedene odredbe državnog zakona, entitetske agencije nemaju nezavisno ovlaštenje da bez saradnje s Agencijom za osiguranje BiH zaključuju međunarodne ugovore za razmjenu podataka.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj U-19/24 od 27. marta 2025. godine)*

NADLEŽNOST USTAVNOG SUDA U PITANJIMA KOJA MU JE PROSLIJEDIO BILO KOJI SUD U BOSNI I HERCEGOVINI U POGLEDU TOGA DA LI JE ZAKON, O ČIJEM VAŽENJU NJEGOVA ODLUKA ZAVISI, KOMPATIBILAN S USTAVOM BIH, S EVROPSKOM KONVENCIJOM ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA I NJENIM PROTOKOLIMA ILI SA ZAKONIMA BOSNE I HERCEGOVINE

Član 129. stav (1) tačka a) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ br. 13/18, 93/19 – odluka USFBiH, 94/20 – rješenje USFBiH, 90/21, 19/22 i 42/23 – odluka USFBiH)

Osporena odredba člana 129. stav (1) tačka a) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju u skladu je s članom II/4. Ustava Bosne i Hercegovine i članom 14. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, te članom 1. Protokola broj 12 uz ovu konvenciju.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud zapaža da je očigledno da se osporena odredba Zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica („Službene novine Federacije BiH“ br. 33/04, 56/05 – ispravka, 70/07, 9/10, 95/13 – odluka USFBiH, 90/17, 29/22 i 60/24) ne odnosi na pravo osiguranika na stjecanje starosne penzije prema općem sistemu socijalnog osiguranja. Osporena odredba se odnosi isključivo na korisnike penzije koji su to pravo ostvarili na osnovu posebnih propisa o povoljnijem penzioniranju, uključujući i ratne vojne invalide, tj. korisnike koji su pravo na starosnu penziju ostvarili u smislu člana 31.b Zakona o pravima branilaca. Ustavni sud zapaža da je takav pristup zakonodavca bio usmjeren ka zaštiti specifične kategorije korisnika koji su zbog svog statusa i okolnosti pod kojima su ostvarili pravo na penziju - izdvojeni iz općeg penzijskog sistema.

Dakle, Ustavni sud primjećuje da je intencija zakonodavca bila ne samo da na drugačiji način regulira ostvarivanje prava na starosnu penziju tužiocima, već i da odredi drugačiji način njene isplate u odnosu na ostale korisnike penzije koji su to pravo ostvarili prema općim uvjetima propisanim Zakonom o PIO-u (Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju - „Službene novine FBiH“ br. 13/18, 93/19 – odluka USFBiH, 94/20 – rješenje USFBiH, 90/21, 19/22, 42/23 – odluka USFBiH, 47/24 i 51/24 – odluka USBiH). To se primarno odnosi na propisanu starosnu dob i dužinu penzijskog staža za ostvarivanje prava na starosnu penziju u svjetlu dva zasebno uspostavljena penzijska pravna sistema koji se odnose na grupe lica iz ove odluke. Međutim, ne samo da se zakonodavac odlučio za asimetrična rješenja kada su u pitanju uvjeti za ostvarivanje prava na starosnu penziju, već je Zakonom o pravima branilaca propisao i dodatna prava svojstvena isključivo tužiocima, ratnim vojnim invalidima, kako u odnosu na lica koja pravo na starosnu penziju ostvaruju prema općim uvjetima iz Zakona o PIO-u tako i u odnosu na ostala lica obuhvaćena Zakonom o pravima branilaca (ostali pripadnici boračke populacije i njihove porodice). Ta posebna prava ne predstavljaju tek tehničku različitost, već odražavaju suštinsku namjeru zakonodavca da takvim licima prizna poseban status zbog njihovog doprinosa, zdravstvenog stanja i društvenih okolnosti koje ih izdvajaju u pogledu njihovih potreba i zaštite.

Evidentna je, dakle, namjera i cilj zakonodavca da Zakonom o pravima branilaca prepozna tužioce, ratne vojne invalide, kao populaciju odnosno zasebnu kategoriju stanovništva u kontekstu ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja u svjetlu njihovih specifičnih potreba. Pri tome je važno naglasiti da je, općenito govoreći, u nadležnosti države – javnih vlasti da odluči

koji oblik socijalnog osiguranja će uspostaviti za pojedinu kategoriju stanovništva.

Prema tome, a imajući u vidu sve posebnosti u vezi s ratnim vojnim invalidima (kao osjetljivom kategorijom osiguranika) koje su uspostavljene i prepoznate Zakonom o pravima branilaca, Ustavni sud smatra da, suprotno tvrdnjama iz zahtjeva, nije riječ o grupi lica koja se nalaze u bitno sličnoj situaciji u odnosu na lica koja su pravo na starosnu penziju ostvarila u smislu općih uvjeta propisanih Zakonom o PIO-u. Dakle, u konkretnom slučaju se ne može zaključiti da je riječ o analognoj situaciji u kontekstu ostvarivanja prava na starosnu penziju između navedenih kategorija lica. U takvim okolnostima Ustavni sud smatra da sama činjenica da se visina penzije razlikuje ili može razlikovati između tih grupa - nije dovoljan osnov za zaključak o nejednakom tretmanu jer se takva razlika zasniva na zakonitim kriterijima i različitim pravnim osnovima. Imajući u vidu da ratni vojni invalidi nisu u relevantno sličnom položaju s licima koja su pravo na starosnu penziju ostvarila u smislu općih uvjeta propisanih Zakonom o PIO-u, nema potrebe ulaziti u daljnju ocjenu opravdanosti eventualno različitog tretmana. Stoga, u okolnostima nepostojanja uporedivih grupa - ne može se govoriti ni o postojanju bilo kakve diskriminacije.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj U-21/24 od 29. maja 2025. godine)*

PRAVO NA LIČNU SLOBODU I BEZBJEDNOST

Sudska kontrola lišenja slobode

Nije povrijeđeno apelantovo pravo na ličnu slobodu i bezbjednost iz člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5. stav 1. tačka c) i stav 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jer nije izostala promptna sudska kontrola apelantovog lišenja slobode u smislu odredbi člana 204. st. (1), (5) i (6) Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske i jer redovni sudovi nisu propustili da navedu konkretne razloge u vezi s postojanjem okolnosti koje opravdavaju zaključak da bi njegovo puštanje na slobodu rezultiralo iteracijskom opasnošću u smislu odredbi 197 stav (1) tačka v) ovog zakona.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud će prvo raspraviti apelantov prigovor koji se odnosi na poštovanje zakonskog roka, odnosno rokova u vezi s određivanjem pritvora nakon što je lišen slobode 26. oktobra 2023. godine. Naime, apelant smatra da

je rješenje o određivanju njegovog pritvora od 27. oktobra 2023. godine doneseno protekom roka od 24 časa nakon što je lišen slobode. Ustavni sud zapaža da je taj apelantov prigovor bio predmet meritornog ispitivanja u žalbenom postupku. Međutim, suprotno apelantovim tvrdnjama, Ustavni sud smatra da ne postoji proizvoljnost u zaključku vijeća Osnovnog suda iz osporenog drugostepenog rješenja da je u konkretnom slučaju pravilno primijenjena odredba člana 204. ZKPRS (Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske - „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21). Naime, Osnovni sud je dovoljno obrazložio zbog čega je zaključio da su zakonski rokovi od 24 časa iz st. (1), (5) i (6) navedenog člana, koji se odnose na preduzimanje svake zasebne radnje iz pojedinačne nadležnosti policijskog organa, nadležnog tužioca i sudije za prethodni postupak, u apelantovom slučaju poštovani. Zbog toga je neosnovan apelantov navod o proizvoljnoj primjeni odredbi člana 204. ZKPRS.

Nadalje, apelant je ukazao da u njegovom slučaju ne postoji iteracijska opasnost u smislu člana 197. stav (1) tačka v) ZKPRS. Međutim, suprotno apelantovim tvrdnjama, Ustavni sud smatra da se utvrđenja redovnih sudova u pogledu postojanja navedenog posebnog pritvorskog razloga ne mogu ocijeniti proizvoljnim. Navedena opasnost, prema ocjeni Ustavnog suda, nije ocijenjena *in abstracto*, već je potkrijepljena konkretnim činjenicama/dokazima. Stoga, Ustavni sud smatra da su razlozi redovnih sudova opravdavali određivanje apelantovog pritvora po ovom pravnom osnovu i predstavljali relevantne i dovoljne razloge od javnog interesa koji su, nezavisno od pretpostavke nevinosti, pretezali nad apelantovim pravom na slobodu.

Pri ocjeni opravdanosti određivanja mjere pritvora apelantu, redovni sudovi su imali u vidu značaj osnovnog prava na slobodu i bezbjednost, s jedne strane, i posebne okolnosti koje su ispitane u svjetlu razloga „za“ i „protiv“, s druge strane. Ti razlozi su ocijenjeni u odnosu na konkretne okolnosti. Pri tome, Ustavni sud napominje da je stvar ocjene redovnih sudova da u svakom konkretnom slučaju procijene relevantne okolnosti koje mogu uticati na nesmetano vođenje krivičnog postupka. Isto tako, Ustavni sud smatra da su redovni sudovi poštovali zahtjev „posebne revnosti“ u postupku donošenja osporenih rješenja. S obzirom na navedeno, Ustavni sud smatra neosnovanim apelantove navode o proizvoljnoj primjeni člana 197. stav (1) tačka v) ZKPRS

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-4632/23 od 29. septembra 2024. godine)*

PRAVO NA LIČNU SLOBODU I SIGURNOST I PRAVO NA DJELOTVORAN PRAVNI LIJEK Pritvor

Ne postoji povreda prava iz člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5. stav 1. tačka c) i stav 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada su redovni sudovi, prilikom kontrole opravdanosti pritvora, utvrdili da, uz postojanje osnovane sumnje da je apelant počinio krivična djela koja su mu stavljena na teret, i dalje postoje i naročite okolnosti koje ukazuju na postojanje opravdane bojazni da bi apelant puštanjem na slobodu mogao da se sakrije ili da pobjegne, uz ozbiljne razloge od javnog interesa koji, nezavisno od principa pretpostavke nevinosti, pretežu nad pravom na ličnu slobodu i bezbjednost. Uz to, nema povrede prava iz člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5. stav 4. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada je Vrhovni sud u kratkom roku preispitao zakonitost pritvora i dao valjane argumente za zaključak da apelantovi žalbeni navodi nisu doveli u pitanje odluku prvostepenog suda o produženju pritvora.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud zapaža da iz obrazloženja osporenih rješenja proizilazi da je zaključak o postojanju opasnosti od bjekstva donesen imajući u vidu niz okolnosti koje su sudovi pažljivo analizirali i cijenili. S obzirom na to, Ustavni sud smatra da su redovni sudovi, pri ocjeni naročitih okolnosti, naveli jasne i argumentovane razloge koji u sveukupnosti predstavljaju ozbiljne razloge od javnog interesa koji, nezavisno od pretpostavke nevinosti, pretežu nad pravom na slobodu. Ustavni sud zapaža i da je preispitana mogućnost izricanja blažih mjera u odnosu na mjeru pritvora, kao i da su navedeni potpuni i određeni razlozi zbog kojih je zaključeno da primjena tih mjera nije svrsishodna u konkretnoj fazi postupka.

U konkretnom slučaju, Ustavni sud zapaža da su u detaljnom obrazloženju drugostepenog rješenja navedeni apelantovi žalbeni navodi i da su oni ispitani u odnosu na razloge i obrazloženja iz prvostepenog rješenja. Pri tome, Ustavni sud ukazuje da je drugostepeni sud, prihvatajući to obrazloženje, dao i vlastiti stav zbog čega takve zaključke prihvata, odnosno zbog čega apelantovi žalbeni navodi ne dovode u pitanje zakonitost lišavanja slobode. Stoga, Ustavni sud smatra da nije povrijeđeno apelantovo pravo iz člana 5. stav 4. Evropske konvencije.

U vezi s apelantovim navodima o kršenju prava na djelotvoran pravni lijek iz člana 13. Evropske konvencije i prava na žalbu iz člana 2. Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju, Ustavni sud ukazuje na to da je član 5. stav 4. Evropske konvencije *lex specialis* u odnosu na uopštenije garancije iz člana 13. Evropske konvencije (vidi Evropski sud za ljudska prava, *Denis i Irvine protiv Belgije*, presuda od 1. juna 2021. godine, predstavke br. 62819/17 i 63921/17, tačka 181). Osim toga, apelant je, kako proizilazi iz dostavljene dokumentacije i osporenih rješenja, imao na raspolaganju pravni lijek (žalbu protiv prvostepenog rješenja) koji je i koristio. Činjenica da korišćenje pravnog lijeka nije rezultiralo odlukom kojom bi apelant bio zadovoljan - ne dovodi ni na koji način u pitanje njegovu dostupnost ili efikasnost, niti na bilo koji način pokreće pitanja prema članu 13. Evropske konvencije i članu 2. Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-3259/23 od 30. maja 2024. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE **Ostvarivanja svrhe kažnjavanja**

Nema kršenja prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada je Sud BiH za svoje odluke dao detaljno, jasno i argumentirano obrazloženje u pogledu primjene materijalnog prava prilikom odmjerkavanja kazne apelantu imajući u vidu da sud nema formalno ograničenje u ocjeni pitanja ostvarivanja svrhe kažnjavanja.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud ukazuje da bi primjena načela da se za sva ranije počinjena krivična djela izriče jedna kazna u nekim slučajevima mogla dovesti u pitanje ostvarivanje svrhe kažnjavanja. To bi se naročito moglo dogoditi kako u situacijama kada osuđenik pri kraju izdržavanja kazne počinji novo krivično djelo tako i da se izvršenjem nove kazne, u koju bi bila uračunata već izdržana kazna - ne bi mogla postići svrha kažnjavanja jer je za izdržavanje ostao relativno mali dio novoizrečene kazne. Međutim, da bi se i u takvim slučajevima osiguralo ostvarivanje svrhe kazne, u KZSFRJ - Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije („Službeni list SFRJ“ br. 44/76, 36/77 – ispravka, 34/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90 i 45/90 – ispravka) (član 49. stav 2) propisano je da će sud za krivično djelo počinjeno

tokom izdržavanja kazne zatvora ili strogog zatvora izreći kaznu nezavisno od ranije izrečene kazne ako se primjenom odredbi člana 48. KZSFRJ ne bi mogla ostvariti svrha kažnjavanja usljed malog ostatka ranije izvršene kazne. Pri tome je sudu prepušteno da u svakom konkretnom slučaju cijeni da li bi izvršenjem samo preostale kazne, izrečene primjenom odredbe člana 48., bila ostvarena svrha kažnjavanja i u tom smislu u zakonu nije određen nikakav formalan kriterij koji bi sud obavezivao pri donošenju odluke.

Ustavni sud smatra da se i u konkretnom postupku radi upravo o pitanju ostvarivanja svrhe kažnjavanja. Naime, ukoliko bi se udovoljilo apelantovom zahtjevu i odredbu člana 49. KZSFRJ tumačilo bez uzimanja u obzir istorije apelantove kazne u cijelosti, apelant bi bio samo formalno kažnjen bez stvarnog izvršenja te kazne. Ustavni sud smatra ispravnim stav Suda BiH da to zasigurno nije bilo cilj zakonodavca kada je propisivao tu odredbu. Osim toga, Ustavni sud podsjeća da je u Krivičnom zakoniku Republike Srpske odredbom člana 58. stav 4. propisano: „Ako je osuđeno lice izdržalo kaznu po ranijoj presudi, a prije nego što je počelo novo suđenje za krivično djelo, neće se primjenjivati odredbe člana 56. (Sticaj krivičnih djela) ovog zakonika“.

Iako se u ovom postupku ne primjenjuje Krivični zakonik Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 64/17, 104/18 - odluka US i 15/21), Ustavni sud smatra da je bilo potrebno ukazati na takvo zakonsko rješenje s obzirom na to da se radi o zakonu koji je donesen decenijama nakon KZSFRJ. Naime, pravo i zakonodavstvo se konstantno razvijaju: ispravljaju se uočeni propusti, popunjavaju se pravne praznine i zakoni se prilagođavaju novim okolnostima u društvu. Tako je i zakonodavac u RS, uočivši nedorečenost koja je očigledno postojala u KZSFRJ, to ispravio propisavši rješenje za takve pravne situacije.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-4677/22 od 23. januara 2025. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Privremena zabrana raspolaganja državnom imovinom

Nema kršenja prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine kada je Kantonalni sud u osporenoj odluci dao jasne i zadovoljavajuće razloge za svoje odlučenje, a takvo obrazloženje Ustavni sud ne smatra proizvoljnim, posebno naglašavajući da je u ovom slučaju Komisija za državnu imovinu, osnovana Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine (kao nadležni organ iz člana 3. stav 2.

Zakona o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom Bosne i Hercegovine), utvrdila da sporna nekretnina ne potpada pod odredbe ovog zakona, kao ni Zakona o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom Federacije BiH.

Iz obrazloženja:

U pogledu apelanticine tvrdnje da su na glavnoj raspravi izvedeni materijalni dokazi koji nisu predloženi na pripremnom ročištu, Ustavni sud primjećuje da apelantica ničim nije dokazala te svoje navode. Dalje, iz drugostepene presude ne proizilazi da je apelantica te navode isticala u žalbi protiv prvostepene odluke. Ustavni sud podsjeća da apelantica ne može tek u postupku pred Ustavnim sudom uspješno isticati navode koje je propustila istaći u redovnom postupku budući da ih je bila dužna koristiti u postupku pred redovnim sudovima i omogućiti im da te navode razmotre (vidi, *mutatis mutandis*, Ustavni sud, odluke o dopustivosti i meritumu br. AP-476/04 od 17. decembra 2004. godine, tačka 26. i AP-1766/17 od 10. aprila 2019. godine, tačka 35., dostupne na www.ustavnisud.ba). Također, Ustavni sud smatra neosnovanim i apelanticine navode da joj sud nije dostavio zapisnike i rješenja u situaciji kada ničim nije dokazala da je u toku postupka tražila navedene akte, pogotovo što iz odgovora Općinskog suda proizilazi da se apelantica nije odazvala niti jednom pozivu suda da pristupi na ročišta.

Dalje, Ustavni sud podsjeća da se u više svojih odluka bavio pitanjem statusa i upravljanja državnom imovinom, u kojima je bilo sporno da li nekretnine predstavljaju državnu imovinu koja je obuhvaćena zabranom raspolaganja u smislu odredbi Zakona o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 18/05, 29/06, 85/06, 32/07, 41/07, 74/07, 99/07, 58/08 i 22/22) (vidi, npr. Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-82/21 od 18. oktobra 2022. godine, dostupna na www.ustavnisud.ba). Za razliku od tog i ostalih sličnih predmeta, u konkretnom slučaju redovni sudovi su razmotrili važno pitanje da li se radi o državnoj imovini u smislu Zakona o zabrani raspolaganja. Naime, iz obrazloženja presuda proizilazi da je postupak bio prekinut do rješenja tog pitanja, tj. do momenta dostavljanja akta Komisije. Dalje proizilazi i da je Komisija kao nadležni organ iz člana 3. stav 2. Zakona o zabrani raspolaganja utvrdila da sporna nekretnina ne potpada pod odredbe Zakona o zabrani raspolaganja. Pri tome, Ustavni sud primjećuje da apelantica tvrdi da je tužitelj ishodio „obavijest“ Komisije, koju je sud tokom postupka prihvatio kao odluku Komisije o nesmetanom prometovanju državne imovine. Međutim, kako apelantica Ustavnom sudu nije dostavila akt Komisije iz kojeg bi eventualno

proizilazio drugačiji zaključak od onog navedenog u osporenoj odluci, Ustavni sud u okolnostima konkretnog slučaja smatra paušalnim taj apelantčin navod.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1492/21 od 10. jula 2025. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Pravo na pristup sud

Osporenom odlukom povrijeđeno je apelantovo pravo na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jer Kantonalni sud nije primijenio pravno obavezujući stav Ustavnog suda iz Odluke o dopustivosti i meritumu broj AP-4601/19 od 21. januara 2021. godine.

Iz obrazloženja:

Pravo na obrazloženu odluku predstavlja neodvojiv dio prava na pravično suđenje i ono obavezuje sudove da obrazlože svoje odluke. Naime, nedostatak dovoljnih i relevantnih razloga u sudskoj odluci može ukazivati, između ostalog, na arbitrarno sudsko odlučivanje. Međutim, to ne znači i obavezu sudova da detaljno odgovore na svaki argument koji stranke iznesu u postupku već moraju odgovoriti na one argumente koji su ključni i odlučujući za donošenje odluke (vidi, npr. Evropski sud za ljudska prava, *Petrović i drugi protiv Crne Gore*, presuda od 17. jula 2018. godine, predstavka broj 18116/15, tačka 41. i Ustavni sud, npr. Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-81/21 od 2. novembra 2022. godine, stav 23. s daljnjim referencama, objavljena na www.ustavnisud.ba).

U konkretnom slučaju, Ustavni sud smatra da Kantonalni sud u ponovnom postupku nije primijenio pravno obavezujući stav Ustavnog suda iz Odluke broj AP-4601/19. Naime, Kantonalni sud je u osporenoj odluci ponovo stavio na apelantov teret okolnost što u odgovoru na tužbu nije naznačio sudski broj predmeta, iako to ne predstavlja element koji, shodno relevantnim odredbama Zakona o parničnom postupku („Službene novine Federacije BiH“ br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15), podnesak naročito mora sadržavati. U vezi s tim, Ustavni sud se umjesto opširne elaboracije istog pitanja, poziva na razloge iz Odluke broj AP-4601/19, koje je Kantonalni sud u potpunosti zanemario. Na taj način Kantonalni sud je očigledno proizvoljnom primjenom prava, onemogućio apelantu pravo na pristup sudu.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1565/21 od 10. jula 2025. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Načelo nepristranosti suda i pravo na obrazloženu odluku

Nema kršenja prava na pravično suđenje iz članka II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i članka 6. stavak 1. Europske konvencije za zaštitu temeljnih prava i osnovnih sloboda kada su sudovi u osporenim odlukama dali jasna i relevantna obrazloženja glede ocjene dokaza i primjene prava, te kada ništa ne ukazuje na povredu načela nepristranosti suda i kršenja prava na obrazloženu odluku.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud zapaža da nije sporno da protivnica predlagatelja nije tražila apelantovu suglasnost u svezi sa zahtjevom za izuzeće od obveze pohađanja škole s upisnog područja za maloljetno dijete. Međutim, Ustavni sud ukazuje da je apelant iskoristio mogućnost propisanu odredbama članka 142. stavak 4. Obiteljskog zakona Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 35/05, 41/05 - ispravka, 31/14, 32/19 - odluka Ustavnog suda FBiH i 94/20 – rješenje USFBiH)) i obratio se izvanparničnom sudu osporivši postupak protivnice predlagatelja. U svezi s tim, Ustavni sud primjećuje da je prvostupanjski sud proveo dokazni postupak i dao ocjenu dokaza na temelju kojih je utvrdio relevantne činjenice, te primijenio relevantne propise i za svoju odluku dao jasne i dovoljne razloge. Ustavni sud zapaža da je drugostupanjski sud podržao zaključke prvostupanjskog suda, pri čemu se posebno osvrnuo na okolnosti koje se tiču brige i obveza koje protivnica predlagatelja ima prema maloljetnom djetetu, kao i na činjenicu da u „VI. osnovnoj školi“ postoji produljeni boravak za učenike.

Apelant ni u postupku pred redovnim sudovima, a ni u postupku pred Ustavnim sudom nije iznio bilo kakav razlog zbog kojeg bi se moglo zaključiti da pohađanje te škole ima negativne posljedice po maloljetno dijete. U svezi s tim, Ustavni sud naglašava da nezadovoljstvo osporenim odlukama samo po sebi ne pokreće pitanje kršenja prava na pravično suđenje, a u okolnostima konkretnog slučaja proizlazi da su apelantovi prigovori upravo motivirani nezadovoljstvom ishodom izvanparničnog postupka okončanog osporenim rješenjem.

Također, Ustavni sud zapaža da apelantu nije uskraćena bilo koja procesna garancija prava na pravično suđenje. Osim toga, Ustavni sud ne zapaža ništa što bi moglo ukazati na opravdanost prigovora da je apelantu prekršeno pravo na obrazloženu odluku. U odnosu na navode koje je apelant prvi put istaknuo u izjašnjenju na odgovore redovnih sudova i protivnice predlagatelja, Ustavni sud ukazuje da oni nisu bili predmet ocjene i

razmatranja u izvanparničnom postupku, pa ih apelant ne može s uspjehom prvi put istjecati u postupku pred Ustavnim sudom (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-465/21 od 19. siječnja 2023. godine, točka 34. s daljnjim referencama, dostupna na www.ustavnisud.ba). Naime, Ustavni sud podsjeća da apelant ne može tek u postupku pred Ustavnim sudom uspješno istjecati navode koje je propustio istaknuti u redovnom postupku, s obzirom na to da ih je bio dužan koristiti u postupku pred redovnim sudovima i omogućiti im da te navode razmotre.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-304/24 od 11. srpnja 2024. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Suđenje u razumnom roku

Postoji povreda prava na pravično suđenje u odnosu na donošenje odluke u razumnom roku iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada je postupak trajao osam godina i dva mjeseca, od čega pred Kantonalnim sudom tri godine i tri mjeseca, a taj sud nije ponudio objektivne i prihvatljive razloge za ovakvo prolongiranje donošenja odluke.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud podsjeća da se opravdanost dužine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i u odnosu na sljedeće kriterije: složenost predmeta, postupanje apelanata i relevantnih organa vlasti, te šta je u sporu za apelante bilo dovedeno u pitanje (vidi Evropski sud za ljudska prava, *Delić protiv Bosne i Hercegovine*, presuda od 2. marta 2021. godine, predstavka broj 59181/18, tačka 18).

Ustavni sud će u odnosu na dužinu trajanja postupka razmatrati period od podnošenja tužbe, odnosno od 16. aprila 2013. godine, do donošenja presude Vrhovnog suda 3. juna 2021. godine, što ukupno iznosi osam godina i dva mjeseca. Ustavni sud smatra da se nije radilo o složenom predmetu, kao i da se ne može zaključiti da je apelant svojim postupcima doprinio dužini trajanja postupka.

Analizirajući ponašanje redovnih sudova, Ustavni sud zapaža da se predmet godinu i šest mjeseci nalazio pred Osnovnim sudom (prije ustupanja Općinskom sudu), da je pred Općinskim sudom postupak trajao dvije godine i

oko 10 mjeseci, dok je Kantonalnom sudu trebalo tri godine i tri mjeseca da odluči o žalbi. U odnosu na odgovor Kantonalnog suda, Ustavni sud smatra da se ponuđeni razlozi ne mogu prihvatiti kao objektivno opravdanje. Ustavni sud zapaža da je postupak pred Vrhovnim sudom trajao nešto manje od sedam mjeseci.

Imajući u vidu navedeno, kao i to da je Ustavni sud u nizu svojih odluka utvrdio da postoji sistemski problem s rješavanjem predmeta pred sudovima u Bosni i Hercegovini u razumnom roku, što je posljedica sistemskih nedostataka u organiziranju pravosuđa i efektivnom ostvarivanju nadležnosti raznih nivoa javne vlasti u toj oblasti, za šta ne postoji ni djelotvoran pravni lijek (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-1680/16 od 10. maja 2017. godine, tač. 53–66. i druge odluke od 10. maja 2017. godine, sve dostupne na www.ustavnisud.ba), Ustavni sud smatra da dužina postupka u konkretnom slučaju ne zadovoljava standard „razumnog roka“ u smislu člana 6. stav 1. Evropske konvencije.

S obzirom na odluku u ovom predmetu i svoju dosadašnju praksu (vidi, npr. Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-2975/21 od 7. septembra 2022. godine, tač. 32–34), Ustavni sud smatra da, u smislu člana 74. Pravila Ustavnog suda, na ime naknade nematerijalne štete zbog nedonošenja odluke u razumnom roku apelantu treba isplatiti iznos od 600,00 KM. Ovu naknadu je dužna platiti Vlada Kantona Sarajevo u roku od tri mjeseca od dana dostavljanja ove odluke, uz obavezu da nakon isteka ovog roka apelantu plati zakonsku zateznu kamatu na eventualno neisplaćeni iznos ili dio iznosa naknade određene ovom odlukom. Ova odluka Ustavnog suda u dijelu koji se odnosi na naknadu nematerijalne štete predstavlja izvršnu ispravu.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-3587/21 od 28. aprila 2025. godine)*

PRAVO NA PORODIČNI ŽIVOT

Najbolji interes djeteta

Došlo je do povrede apelanticinog prava na porodični život iz člana II/3.f) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jer su osporene odluke kojima je odlučeno o neposrednom kontaktu predlagačice i maloljetnice donesene bez uvažavanja svih relevantnih okolnosti konkretnog slučaja, o kojima su sudovi morali voditi računa kako bi odlučenje zaista bilo u najboljem interesu djeteta.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud podsjeća da član 12. tačka 1. Konvencije UN o pravima djeteta propisuje da „države članice osiguravaju djetetu koje je sposobno formirati vlastito mišljenje, pravo slobodnog izražavanja tog mišljenja o svim pitanjima koja su u vezi s djetetom, s tim što se mišljenju djeteta posvećuje dužna pažnja u skladu s godinama života i zrelošću djeteta“. Navedeno upućuje na zaključak da se mišljenje djeteta osigurava o svim pitanjima koja se tiču djetetovog prava i njegovog najboljeg interesa, a ne samo o pitanju „otuđenja djeteta iz porodice porijekla u hraniteljsku porodicu“, kako je to obrazložio Općinski sud. Ustavni sud zapaža da su sudovi svoju odluku zasnovali na nalazu i mišljenju vještaka neuropsihijatra koji, prema apelacionim navodima, nije imao pristup svim dokazima u spisu. Ustavni sud podsjeća da je vještačenje samo dokazno sredstvo koje sud ocjenjuje po pravilima postupka, kao i svaki drugi dokaz.

U konkretnom slučaju Ustavni sud ne zapaža da li su sudovi nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra cijenili zajedno sa svim ostalim dokazima, uključujući druga vještačenja i specijalističke nalaze maloljetnice, kako to nalažu procesna pravila. U vezi s tim, Ustavni sud zapaža da su tokom postupka provedeni brojni dokazi iz kojih je proizašlo da su odnosi u porodici „duboko narušeni i visokokonfliktni“ i da takav odnos zahtijeva tretman porodičnog terapeuta. Kao rezultat razvoda braka i konfliktnih odnosa između roditelja, u koji je uključena i predlagačica, štetne posljedice trpe svi, a posebno maloljetnica, kako je to utvrdio i sud iz specijalističkih medicinskih nalaza. Iz obrazloženja osporenih presuda ne proizilazi da su sudovi ovim okolnostima dali potreban značaj kako bi razmotrili da li se još jednom sudskom odlukom eventualno stavlja dodatni teret na maloljetnicu u okolnostima narušenih i visokokonfliktnih odnosa u porodici.

Ustavni sud smatra da nakon razvoda braka odnos djeteta s nenom i djedom može biti važan, posebno ukoliko je dijete s njima razvilo blizak odnos. Međutim, u ovom slučaju iz obrazloženja osporenih presuda se ne vidi da li takav odnos postoji, odnosno da li su to sudovi ispitali. Posebni odnosi između bliskih srodnika se moraju graditi na iskrenosti, uzajamnom povjerenju, međusobnom uvažavanju i u komunikaciji svih zainteresiranih strana, a sve u najboljem interesu djeteta. Ustavni sud smatra da redovni sudovi, neuvážavanjem bitnih okolnosti konkretnog slučaja, suštinski nisu vodili računa o zaštiti najboljih interesa djeteta. Konačno, činjenica da je postupak trajao gotovo devet godina - potvrđuje takav stav.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-5037/23 od 11. jula 2024. godine)*

PRAVO NA DOM

Dodjela stana na korištenje

Nema kršenja prava na dom iz člana II/3.f) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada je miješanje u pravo apelanata na „dom“ bilo u skladu sa Zakonom o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo i Odlukom o izmjenama i dopunama Odluke o privremenom uređivanju prodaje stanova. Osim toga, imalo je legitimni cilj, a to je bilo pravo tuženog da za sporni stan, koji mu je bio dodijeljen dok je još bio u izgradnji, zaključi ugovor o korištenju i otkupi ga u skladu s ovom odlukom i Zakonom o prodaji stanova i bilo proporcionalno jer je postignuta ravnoteža između prava apelanata i prava tužioca pri čemu je, s obzirom na sve navedeno, tužiteljevo pravo prevagnulo u odnosu na pravo apelanata.

Iz obrazloženja:

Prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, pojam "dom" je samostalan pojam koji ne ovisi o klasifikaciji u domaćem pravu. Predstavljaju li neke prostorije "dom" koji privlači zaštitu člana 8. stav 1., ovisit će o činjeničnim okolnostima, i to o postojanju dovoljnih i trajnih veza s konkretnim mjestom (vidi Evropski sud, *Zrilić protiv Hrvatske*, presuda od 3. oktobra 2013. godine, predstavka broj 46726/11, tačka 57., s daljnjim referencama). Imajući ovo u vidu, Ustavni sud je u svojoj praksi proširio domen člana 8. Evropske konvencije na stanove u kojima se stanuje na osnovu stanarskog prava (vidi, između ostalih, Ustavni sud, Odluka broj AP-1070/05 od 9. februara 2006. godine, objavljena u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“ broj 45/06).

Uzimajući u obzir da je utvrđeno da su apelanti živjeli u spornom stanu više od 10 godina, Ustavni sud smatra da taj stan predstavlja njihov „dom“ u smislu člana 8. Evropske konvencije. Nadalje, nesporno je da je donošenjem presuda redovnih sudova došlo do miješanja u pravo apelanata na „dom“ jer su ostali bez stana. Osim toga, Ustavni sud zapaža da iz obrazloženja osporenih presuda jasno proizlazi da su sudovi utvrdili da tužiocu pripada pravo na sporni stan na osnovu odredbe člana Xe. stav 3. Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o privremenom uređivanju prodaje stanova („Službene novine Federacije BiH“ br. 11/98 do 32/02) i člana 46e. stav 3. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo („Službene novine Federacije BiH“ broj 27/97, 11/98, 22/99, 27/99, 7/00, 32/01, 61/01, 15/02,

54/04, 36/06, 45/07, 51/07, 72/08, 23/09, 5/10, 50/12 i 16/13), što znači da je miješanje u pravo apelanata na „dom“ bilo „u skladu sa zakonom“. Osim toga, Ustavni sud smatra da je to miješanje imalo i legitiman cilj, a to je zaštita prava drugih kako to propisuje član 8. stav 2. Evropske konvencije. U konkretnom slučaju to je bilo pravo tužioca da za sporni stan, koji mu je bio dodijeljen dok je još bio u izgradnji, zaključi ugovor o korištenju i otkupi ga u skladu s Odlukom i Zakonom o prodaji stanova.

Konačno, miješanje je bilo proporcionalno jer je postignuta ravnoteža između prava apelanata i prava tužioca, pri čemu je, s obzirom na sve navedeno, tužiočevo pravo prevagnulo u odnosu na pravo apelanata. Naime, donošenje osporenih presuda je bilo neophodno u demokratskom društvu jer tužilac nije mogao utjecati na okolnosti koje su ga spriječile da na stanu ostvari zakonom propisana prava i interese. Ostvarivanje tih tužiočevih prava i interesa predstavlja osiguranje za provođenja načela pravne sigurnosti nad kojim ne može prevagnuti pravo i interes apelanata, iako se stan može smatrati njihovim domom.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1548/21 od 10. jula 2025. godine)*

ZABRANA DISKRIMINACIJE I PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Isplata po osnovu bankarske garancije

Nema kršenja člana II/4. Ustava Bosne i Hercegovine i člana 14. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u vezi s pravom na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. ove konvencije kada drugoapelant, osim navoda o povredi tog prava, nije ponudio argumente i razloge koji bi ukazivali na vjerovatnoću da je drugačije tretiran u odnosu na druga lica u identičnoj situaciji.

Iz obrazloženja:

Drugoapelant smatra da je prekršena zabrana diskriminacije iz člana II/4. Ustava Bosne i Hercegovine i člana 14. Evropske konvencije. U vezi s tim, Ustavni sud primjećuje da se drugoapelant nije izjasnio u vezi s kojim pravom smatra da je diskriminisan, ali da iz navoda apelacije proizilazi da smatra da je diskriminisan u odnosu na pravo na pravično suđenje. Ustavni sud zapaža da drugoapelant, osim navoda da je diskriminisan u odnosu na sve druge povjerioce stečajne mase jer je njihovo potraživanje već odavno isplaćeno, u predmetnoj apelaciji nije ponudio bilo kakve argumente i razloge koji bi

ukazivali na vjerovatnoću da je drugačije tretiran u odnosu na druga lica u identičnoj situaciji, niti takvo što proizilazi iz činjenica predmeta, naročito imajući u vidu da je drugoapelantovo potraživanje bilo osporeno u stečajnom postupku, te da je tek presudom Vrhovnog suda od 11. decembra 2018. godine utvrđena njegova osnovanost. To nesporno ukazuje da se apelant nije nalazio u identičnoj situaciji kao ostali stečajni povjerioci. Stoga, Ustavni sud smatra neosnovanim navode o povredi prava na nediskriminaciju iz člana 14. Evropske konvencije u vezi s pravom na pravično suđenje.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1212/21 od 29. maja 2025. godine)*

PRAVO NA IMOVINU

Stečajni postupak

Došlo je do povrede apelantovog prava na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jer osporene odluke ne zadovoljavaju princip proporcionalnosti, u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz ovu konvenciju budući da su sudovi donijeli osporene odluke, a da nisu ispitali da li takve odluke krše apelantovo ustavno pravo na imovinu, odnosno da li se na apelanta stavlja pretjeran teret, u svjetlu činjenice da su odluke stečajne upraviteljice, koje su stavljene van snage, već proizvele pravne posljedice.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud podsjeća da je u predmetu AP-681/20 utvrdio povredu prava na imovinu kupca u izvršnom postupku, uz obrazloženje „da je ustavna obaveza Okružnog suda bila da direktnom primjenom Ustava Bosne i Hercegovine i Evropske konvencije zaštititi prava kupca koji kao, treće lice u izvršnom postupku i savjestan kupac nekretnine 'fabrički krug' za koju je uplatio novčani iznos na depozitni račun suda, ne može trpjeti posljedice nepropisivanja zakonske procedure za situaciju u kojoj se našao ne svojom krivicom“ (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-681/20 od 3. decembra 2021. godine, tačka 47., dostupna na www.ustavnisud.ba). Slijedeći svoju praksu, Ustavni sud smatra da su okolnosti konkretnog slučaja nalagale sudovima da prilikom odlučivanja razmotre apelantov položaj, kao savjesne strane u postupku, u kojem se našao ne svojom krivnjom, u svjetlu njegovog prava na imovinu koje je zaštićeno Ustavom BiH i Evropskom

konvencijom. Dalje, Ustavni sud smatra da apelant, kao savjestan kupac sporne imovine, ne treba trpjeti posljedice eventualnog nezakonitog rada organa javne vlasti, tj. stečajne upraviteljice, uključujući i ponašanje suda, koji u relevantnom periodu nije obavljao svoju nadzornu ulogu koja mu je zakonom dodijeljena (vidi, *mutatis mutandis*, Evropski sud za ljudska prava, *Gladysheva protiv Rusije*, presuda od 6. decembra 2011. godine, predstavka broj 7097/10, tačka 80., s daljnjim referencama).

U tom kontekstu, Ustavni sud podsjeća na odredbu člana 80. Zakona o stečaju („Službene novine Federacije BiH“ broj 53/21) koja ovlašćuje stečajnog sudiju da vrši nadzor nad radom stečajnog upravnika kako bi se eventualne nepravilnosti blagovremeno otklonile prije nego što proizvedu pravne posljedice, kao u konkretnom slučaju. Stečajni sudija tu obavezu nije vršio jer je bio bolestan, a štetne posljedice tog propusta ne može snositi apelant. U suštini, redovni sudovi su stavili van snage odluke stečajne upraviteljice a da prethodno nisu uzeli u obzir da su te odluke već proizvele pravne posljedice, niti su vodili računa o mogućim posljedicama svoje odluke i teretu koji se nameće apelantu, ali i stečajnom dužniku, koji također trpi štetne posljedice. Imajući u vidu sve bitne okolnosti, Ustavni sud zaključuje da u konkretnom slučaju, načinom na koji su sudovi primijenili član 70. stav (3) Zakona o stečaju, nije zadovoljen princip proporcionalnosti jer osporenim odlukama nije uspostavljena „pravična ravnoteža“ između zahtjeva opšteg interesa zajednice i zahtjeva zaštite apelantovog prava na imovinu, kako to zahtijeva član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-4922/23 od 11. jula 2025. godine)*

PRAVO NA IMOVINU

Komunalna naknada

Nije povrijeđeno apelantovo pravo na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda s obzirom na to da osporene odluke zadovoljavaju standard zakonitosti, slijede legitimni cilj u opštem/javnom interesu, te da je postignut „pravičan odnos“ između zahtjeva javnog interesa i zaštite apelantovog prava na imovinu.

Iz obrazloženja:

U vezi s pitanjem da li je miješanje predviđeno zakonom, Ustavni sud zapaža da su organi uprave i sud svoju odluku zasnovali na odredbi člana 2.

Odluke o komunalnoj naknadi („Službeni glasnik Općine Donji Vakuf“ br. 7/14, 4/17 i 4/18), koja je jasna i dostupna i stoga ispunjava uvjete zakonitosti. Tom odredbom je propisano da se komunalna naknada „plaća za stambeni, poslovni i proizvodni prostor te prostor za druge privredne djelatnosti prema jedinici mjere izgrađene korisne površine (m²), a za otvoreni prostor – skladište, stovarište i pijacu, kao i za drugi otvoreni prostor koji neposredno služi za obavljanje djelatnosti, prema jedinici mjere (m²) građevinskog zemljišta“. Istovjetna odredba sadržana je i u članu 25. Zakona o komunalnim djelatnostima („Službene novine Srednjobosanskog kantona“ broj 13/13). Kantonalni sud je, pri tome, istakao da je apelant propustio mogućnost da u upravnom postupku korigira podatke o spornim nekretninama, kao i da se njegov vlasnik eksplicitno saglasio, s tim da se komunalna naknada odredi prema površini upisanoj u katastarskoj evidenciji. Osim toga, sud je jasno ukazao da je u konkretnom slučaju odlučujuća činjenica da zemljište služi za obavljanje poslovne djelatnosti, bez obzira na to da li se zaista i koristi u tu svrhu.

U vezi s apelantovim navodima o nezakonitosti Odluke, Ustavni sud primjećuje da ovlaštenje općinskog vijeća da propisuje obavezu plaćanja komunalne naknade proizilazi iz odredbe člana 24. Zakona. Osim toga, Ustavni sud smatra da su neosnovani apelantovi navodi da su „troškovi komunalnih djelatnosti već sadržani u cijeni konkretnih usluga“ i da je „komunalna naknada parafiskalni namet koji je sam sebi svrha“. Naime, Ustavni sud ukazuje da je odredbom člana 17. Zakona propisano da se sredstva za obavljanje komunalnih djelatnosti, osim komunalne naknade, osiguravaju i iz cijene komunalne usluge, općinskog budžeta i drugih izvora prema posebnim propisima. U vezi s tim, Ustavni sud podsjeća i na to da država uživa široko polje slobodne procjene u određivanju naplate javnih prihoda (vidi Evropski sud za ljudska prava, *Popović i drugi protiv Srbije*, odluka od 23. septembra 2014. godine, predstavka broj 75915/12, tačka 80., s daljnjim referencama).

Na osnovu navedenog, Ustavni sud smatra da miješanje u apelantovo pravo na imovinu ispunjava uvjet zakonitosti u smislu standarda Evropske konvencije.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-663/21 od 27. marta 2025. godine)*

PRAVO NA SLOBODNE IZBORE

Postupak žrijebanja pred Centralnom izbornom komisijom BiH

Nije prekršeno apelantovo pravo na slobodne izbore iz člana 3. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, njegovog „pasivnog“ aspekta, kada su Centralna izborna komisija BiH i Sud BiH u svojim odlukama dali detaljno i jasno obrazloženje za zaključke na osnovu kojih su donijeli osporene odluke, te kada je apelant imao mogućnost da efektivno učestvuje u postupcima koji su rezultirali osporenim odlukama.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud smatra da je CIK u osporenoj odluci dao jasno i argumentovano obrazloženje koje je doveo u vezu s relevantnim zakonskim odredbama, te da je apelant imao mogućnost da u toku ponovnog postupka efikasno učestvuje u zaštiti svojih izbornih prava - podnošenjem žalbe Sudu BiH na odluku CIK-a od 30. maja 2024. godine. Također, Ustavni sud zapaža da je Sud BiH odgovorio na sve bitne apelantove žalbene navode, a obje osporene odluke su detaljno obrazložene i ništa ne ukazuje na proizvoljnost u tim odlukama.

Ustavni sud zapaža da apelant u obje apelacije, pa tako i u odnosu na sporni postupak žrijebanja, ukazuje na navodne nepravilnosti u postupku utvrđivanja rezultata za Dom naroda iz Republike Srpske, koji je pravosnažno okončan i koji je odvojen od postupka dodjele mandata žrijebanjem. Naime, u pravosnažno okončanom postupku utvrđeno je da kandidatska lista R.P.R. i kandidatska lista PDP-a imaju identičan broj glasova. Imajući u vidu navedenu činjenicu, Ustavni sud zapaža da je CIK, u skladu sa zakonom, sproveo postupak žrijebanja. Rezultati dodjele mandata putem žrijebanja su bili predmet i sudskog postupka u kojem je doneseno osporeno rješenje Suda BiH od 11. jula 2024. godine. U odnosu na osporene odluke donesene u postupku žrijebanja, Ustavni sud zapaža da su CIK i Sud BiH jasno naveli na osnovu kojih zakonskih odredbi je sproveden postupak žrijebanja, te kako je sproveden i zašto, tako da su paušalni navodi da se Sud BiH u osporenom rješenju nije pozvao na relevantne zakonske odredbe.

Također, Ustavni sud smatra da je neosnovano i pozivanje na Odluku Ustavnog suda broj AP-81/23 jer iz osporenih odluka ne proizilazi da je apelantu na bilo koji način onemogućeno da učestvuje u postupku žrijebanja, tj. da štiti svoja prava i interese.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-3179/24 od 23. januara 2025. godine)*

PRAVO NA SLOBODU KRETANJA I PREBIVALIŠTA

Mjere zabrane

Ne postoji povreda prava na slobodu kretanja i prebivališta iz člana II/3.m) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 2. Protokola broj 4 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada je sporna mjera zabrane putovanja izrečena u skladu sa zakonom i u službi legitimnog cilja, te ne dovodi u pitanje pravičnu ravnotežu između legitimnog cilja koji se ogleda u obezbjeđenju nesmetanog vođenja krivičnog postupka i apelantovog prava na slobodu kretanja i prebivališta.

Iz obrazloženja:

U pogledu proporcionalnosti izrečene mjere zabrane putovanja u vezi s apelantovim pravom na slobodu kretanja, Ustavni sud podsjeća da, prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, prilikom ispitivanja proporcionalnosti sud treba da razmotri tri elementa: a) apelantovo ponašanje, uključujući, gdje je relevantno, i postojanje prijetnje po javni poredak; b) poseban uticaj na apelantove specifične okolnosti, uključujući i porodične potrebe i finansijska sredstva, te c) da li je apelant imao istinski interes za ostvarivanje prava na koje utiče osporeno ograničenje (vidi Evropski sud, *Garib protiv Nizozemske*, presuda od 6. novembra 2017. godine, predstavka broj 43494/09, tač. 158–164). Evropski sud je također istakao da neodređena lična preferencija za koju nije dato nikakvo opravdanje - ne može nadjačati javno odlučivanje, umanjujući time polje slobodne procjene države (idem, tačka 166).

Imajući u vidu navedene standarde, Ustavni sud zaključuje da su prvostepeno i drugostepeno vijeće Suda BiH za vrijeme trajanja mjera zabrane vodili računa o apelantovim specifičnim interesima, kao i o tome da se apelantovo pravo na slobodu kretanja ne ograničava preko neophodno potrebne mjere. Taj zaključak Ustavni sud zasniva na obrazloženjima osporenih rješenja iz kojih proizilazi da apelantu izrečenom spornom mjerom zabrane nije ugroženo pravo na rad i ostvarivanje prihoda u Bosni i Hercegovini. Pri tome, Ustavni sud podsjeća da krivični postupak nužno podrazumijeva određene restrikcije u odnosu na lica protiv kojih se vodi i da mjere zabrane predstavljaju odraz tih restrikcija u okviru kojih postoje i određena ograničenja osnovnih prava i sloboda prema licima kojima su izrečene, u mjeri koja je nužna da se zaštite i ostvare legitimni ciljevi krivičnog postupka.

O tome su, kako to proizilazi iz obrazloženja osporenih rješenja, redovni sudovi također vodili računa prilikom ocjene postizanja pravične ravnoteže između javnog interesa i apelantovih ustavnih prava, odnosno da li je izrečena sporna mjera zabrane doista neophodna u demokratskom društvu. Imajući u vidu obrazloženja redovnih sudova, Ustavni sud ne nalazi proizvoljnost u zaključku Suda BiH da je u toj fazi postupka bilo nužno apelantu izreći mjeru zabrane putovanja iz člana 126. stav (2) ZKPBiH (Zakon o krivičnom postupku BiH - „Službeni glasnik BiH“ br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13, 49/17 – odluka Ustavnog suda BiH, 42/18, 65/18, 22/21 i 8/22). Također, iz stanja spisa predmeta je evidentno da se izrečene mjere zabrane, uključujući i spornu mjeru, redovno kontrolišu, pri čemu je apelant imao i koristio pravo na žalbu. S obzirom na to da u obrazloženjima Suda BiH o ocjeni razloga za produženje sporne mjere zabrane putovanja nema proizvoljnosti, proizilazi da u konkretnom slučaju interes za neometanim vođenjem postupka još uvijek preteže nad apelantovim pravom na slobodu kretanja, odnosno da je postignut pravičan balans i zadovoljen princip proporcionalnosti.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-4947/23 od 19. septembra 2024. godine)*

Evropski sud za ljudska prava

sudska praksa

Pripremio: **Harun Išerić***

Novi pregled novosti iz prakse Evropskog suda za ljudska prava (Sud) obuhvata presude i odluke donesene od 29. augusta do 19. oktobra 2025. godine, a povodom navoda o kršenju Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Konvencija). Ovaj pregled sadrži samo osnovne informacije o stavovima Suda u predmetima koji su zadobili pažnju stručne i šire javnosti, dok su odluke u cjelini dostupne na web stranici Suda.¹

Sud je u periodu od skoro stotinu dana od dana objavljivanja *operativnog dijela* presude, konačno objavio obrazloženje presude Velikog vijeća u predmetu *Kovačević* (aplikacija broj 43651/22), kao i izdvojena saglasna i protivna mišljenja. Presuda (a ne odluka, uprkos tome što se tiče samo pitanja dopustivosti) tek treba da bude predmet kritičke obrade, iako se među prvim reakcijama može primijetiti kritika nekonzistentnosti s ranijom sudskom praksom - posebno u kontekstu argumenta Suda da aplikant nije bio žrtva kršenja konvencijskih prava i sloboda i da je njegova aplikacija *actio popularis*. Napomenut ćemo kako odluka o nedopustivosti aplikacije ne znači da su poništeni meritorni argumenti o diskriminaciji, koje je prethodno usvojilo Vijeće u svojoj presudi kojom je većinski usvojilo aplikaciju.

Dana 21. septembra 2025. godine Sud je Danom otvorenih vrata obilježio 75. godišnjicu Konvencije. Sud je omogućio posjetiteljima da vide originalni tekst Konvencije, koju je potpisalo 12 država članica Vijeća Evrope, te da saznaju više o tome zašto je donesena, o njenoj ulozi u zaštiti temeljnih prava i sloboda i njenom utjecaju na živote skoro 500 miliona ljudi. Također, posjetitelji su se mogli upoznati s načinom funkcionisanja Suda, potom upoznati sudije i članove Sekretarijata Suda, te vidjeti izložbu kojom se obilježava 75. i 30. godišnjica Konvencije i zgrade Suda, posjetiti zgradu Suda, uživati u crtanim filmovima o ljudskim pravima i prisustvovati prezentacijama

* Viši asistent na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu,
h.iseric@pfsa.unsa.ba

¹ Odluke i presude Suda su dostupne na web stranici: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:\[%22JUDGMENTS%22,%22DECISIONS%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:[%22JUDGMENTS%22,%22DECISIONS%22]}).

koje oživljavaju historiju Konvencije, njenu izradu (*travaux préparatoires*) i mnoga prava koja štiti.

Sud je poslije ljetne pauze počeo objavljivati sedmične izvještaje o odlukama donesenim po zahtjevima za izricanje privremene mjere. Izvještaji sadrže statističke podatke o usvojenim i odbijenim zahtjevima, razvrstanim po državama članicama Vijeća Evrope. Kao primjer, možemo navesti odluku Suda o prekidu privremene mjere u predmetu *A. F. protiv Austrije* (aplikacija broj 24394/25). Predmet se odnosi na sirijskog državljanina koji je tvrdio da bi se, ako bude vraćen u Siriju, suočio sa stvarnim i neposrednim rizikom od kršenja svojih prava iz člana 2. (pravo na život) i člana 3. (zabrana mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja) Konvencije, zbog nestabilne sigurnosne i humanitarne situacije tamo. Dana 11. augusta 2025. godine, Sud je odlučio primijeniti privremenu mjeru do 8. septembra 2025. godine kako bi dobio više informacija od Vlade Austrije i naložio da aplikant ne smije biti deportovan u Siriju tokom tog perioda. Potom je privremena mjera produžena do 25. septembra 2025. godine, a od obje strane su zatražene dodatne informacije. Na osnovu zaprimljenih informacija Sud je 23. septembra 2025. godine odlučio da ne produži privremenu mjeru, uz obrazloženje da, s obzirom na trenutnu opću sigurnosnu situaciju u Siriji i pojedinačne okolnosti slučaja, nije dokazano da bi se, ako se deportuje, aplikant suočio sa stvarnim i neposrednim rizikom od nepopravljive štete po njegova prava iz članova 2. i 3. Konvencije. Kao drugi primjer, ističemo odluku Suda po zahtjevu za izricanje privremene mjere u predmetu *Jovićić protiv Srbije* (aplikacija broj 28939/25). Predmet se odnosi na državljanina Srbije koji je u pritvoru od augusta 2025. godine, zbog navodnog vandalizma tokom studentskih protesta u zemlji. Sud je odbacio njegov zahtjev za premještaj u zdravstvenu ustanovu ili za kućni pritvor s elektronskim nadzorom, utvrdivši da to ne spada u djelokrug Pravila 39. Poslovnika Suda (koji se tiče uvjeta za izricanje privremenih mjera). Prema ustaljenoj sudskoj praksi, takvi zahtjevi ne spadaju u djelokrug ovog Pravila jer ne postoji rizik od ozbiljnog i nepopravljivog kršenja jednog od temeljnih prava utvrđenih Konvencijom.

Na kraju ovog uvodnog dijela treba napomenuti da je Sud donio odluku o pravičnom obeštećenju u predmetu *Gruzija protiv Rusije* (IV) (aplikacija broj 39611/18). Slučaj se odnosio na posljedice kršenja ljudskih prava uzrokovane učvršćivanjem graničnih linija nakon sukoba između dviju država 2008. godine. Oružani sukob je posebno doveo do procesa koji je započeo 2009. godine i poznat je kao "borderizacija", sprečavajući ljude da slobodno prelaze administrativne granične linije između teritorije pod kontrolom Gruzije i separatističkih gruzijskih regija Abhazije i Južne Osetije koje podržava Rusija. U svojoj presudi od 9. aprila 2024. godine, Sud je utvrdio da je postojao obrazac

ili sistemsko kršenje Konvencije od strane Rusije, uključujući prekomjernu upotrebu sile, zlostavljanje, nezakonito pritvaranje, nezakonita ograničenja svakodnevnog kretanja preko administrativne granične linije i pristupa domovima, zemljištu i porodicama i uskraćivanje prava na obrazovanje na gruzijskom jeziku. U svojoj presudi, Sud je jednoglasno dosudio ukupno 253.018.000 eura na ime nematerijalne štete koju je pretrpjelo više od 29.000 žrtava tog obrasca ili sistemskog kršenja konvencijskih prava i sloboda, za koje je Rusija proglašena odgovornom u presudi iz 2024. godine. Sud je prepustio Vladi Gruzije da uspostavi efikasan mehanizam za raspodjelu iznosa dosuđenih pojedinačnim žrtvama, u roku od 18 mjeseci od isplate od strane ruske države. Sud je napomenuo da Komitet ministara Vijeća Evrope nastavlja nadgledati izvršenje presuda Suda protiv Rusije, koja je i dalje bila obavezna prema članu 46. Konvencije da sprovede presude protiv nje u vezi s činjenicama koje su se dogodile prije 16. septembra 2022. godine, datuma kada je prestala biti potpisnica Konvencije i članica Vijeća Evrope.

PRAVO NA ŽIVOT

Stradanja tokom masovnih protesta u Erevanu 2008. godine

Slučaj *Farmanyanyan i drugi protiv Armenije* (aplikacije 15998/11 i 8 drugih) odnosio se na slučajeve smrti koji su se dogodili tokom masovnih protesta u Erevanu, a nakon predsjedničkih izbora 2008. godine. Aplikanti u ovom slučaju su rođaci devet žrtava: osam civila i jednog vojnog regruta. Većina je stradala tokom nasilnih sukoba koji su se dogodili između policije i demonstranata u večernjim satima 1. marta 2008. godine. Sud je utvrdio da je došlo do kršenja člana 2. (pravo na život) Konvencije u odnosu na sedam žrtava. Oni su ubijeni zbog loše planirane i izvedene policijske operacije, koja je dovela do toga da je policija koristila suzavac kršeći sigurnosna pravila i do neselektivne i nesrazmjerne upotrebe izuzetno smrtonosnog oružja kao što su jurišne puške AK-74 i pištolji Makarov. Sud je također jednoglasno utvrdio da nije bilo kršenja člana 2. Konvencije u odnosu na preostale dvije žrtve jer je jedna žrtva umrla od rane na glavi od neidentificiranog predmeta, dok je druga stradala pod nepoznatim okolnostima. Međutim, Sud je jednoglasno utvrdio da je došlo do kršenja člana 2. u vezi s istragom o smrti svih lica. Poduzete istražne mjere bile su malobrojne ili besmislene, a aplikanti nisu bili obaviješteni o razvoju događaja i generalno se stvorio utisak političke pristrasnosti. Konačno, Sud je jednoglasno utvrdio da Armenija nije ispunila svoje obaveze prema članu 38. (obaveza obezbjeđivanja potrebnih uvjeta za ispitivanje slučaja) Konvencije jer je dostavila samo minimum dokumenata iz spisa predmeta.

Na kraju treba primijetiti da je aplikacija podnesena 28. februara 2011. godine, a da je odluka Suda objavljena tek 18. septembra 2025. godine. To je posebno zabrinjavajuće ako uzmemo u obzir činjenicu da se u ovom predmetu pokreće pitanje kršenja člana 2. Konvencije – jednog od temeljnih konvencijskih prava.

ZABRANA MUČENJA, NEČOVJEČNOG I PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA I KAŽNJAVANJA

Italijanske vlasti nisu uspjele zaštititi ženu od nasilja u porodici, umanjujući njene pritužbe i trivijalizirajući njene izjave

Slučaj *Scuderoni protiv Italije* (aplikacija broj 6045/24) odnosio se na nasilje u porodici koje je žena trpjela devet mjeseci nakon što se rastala od svog partnera. U presudi Vijeća, jednoglasno je utvrđeno da je došlo do kršenja člana 3. (zabrana mučenja) i člana 8. (pravo na poštovanje privatnog života) Konvencije. Sud je utvrdio da vlasti nisu ispunile svoju dužnost da provedu hitnu i proaktivnu procjenu rizika da li će bivši partner aplikanticu izložiti daljnjem nasilju. Konkretno, zahtjev aplikantice za izricanjem mjere njene zaštite je odbijen bez ikakve procjene rizika, a građanski sud je odredio datum ročišta za devet mjeseci od dana kada je aplikantica podnijela svoj zahtjev. Također je došlo do dvomjesečnog kašnjenja prije nego što je njena krivična prijava registrovana. Sud je dalje smatrao da, s obzirom na način na koji su vlasti postupale s dokazima koji su im predloženi, a koji su pokazali da je aplikantica trpjela nasilje od strane supružnika, vlasti nisu uzele u obzir specifičnosti pitanja nasilja u porodici tokom krivične istrage. Time nisu ispunile svoju obavezu da postupaju na način koji je proporcionalan ozbiljnosti navoda aplikantice. Domaći sudovi nisu ozbiljno pokušali da dobiju sveobuhvatan uvid u situaciju aplikantice, uprkos tome što je to bio zahtjev u ovakvoj vrsti slučaja. Ova presuda je posljednja u nizu protiv Italije, posljednjih godina, zbog neispunjavanja svojih obaveza prema Konvenciji u vezi s nasiljem u porodici.

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Pravo na pristup sudu

U predmetu *Misiūnas protiv Litvanije* (aplikacija broj 38687/22) Sud je jednoglasno utvrdio da je došlo do kršenja člana 6. stava 1. Konvencije (pravo na pristup sudu). Aplikant je bivši sudija koji je preuzeo dužnost u vladi Litvanije. Kada mu je istekao mandat, podnio je zahtjev za ponovno imenovanje za sudiju. Predsjednik Republike je odbio da ga ponovo imenuje. Domaći sudovi su odbili da odluče o tužbi koju je podnio aplikant, smatrajući,

posebno, da je u nadležnosti predsjednika da odlučuje o imenovanjima sudija i da sudovi nemaju nadležnost da ispituju aplikantov slučaj. Sud je utvrdio da domaći sudovi nisu obezbijedili efikasan pravni lijek koji bi mogao riješiti suštinu aplikantovog tužbenog zahtjeva, uprkos tome što je aplikant imao legitimno i razumno očekivanje da će njegov zahtjev za povratak u sudsku profesiju biti ispravno razmotren. Nije bilo izuzetnih ili uvjerljivih razloga koji bi opravdali izostanak sudskog preispitivanja predsjednikove odluke.

Nedostatak garancije nepristrasnosti u disciplinskim postupcima koje je pokrenuo predsjednik Kasacionog suda protiv tužioca

U predmetu *Tsatani protiv Grčke* (zahtjev br. 42514/16) Sud je većinom glasova utvrdio da je došlo do kršenja člana 6. stava 1. Konvencije (pravo na pravično suđenje). Predmet se odnosio na disciplinski postupak pokrenut protiv aplikantice, tužiteljice na Atenskom Apelacionom sudu, od strane predsjednika Kasacionog suda, nakon što je proveo preliminarnu disciplinsku istragu protiv aplikantice, zbog zatvaranja istrage u krivičnom slučaju prevare. Aplikantica je zatražila izuzeće predsjednika Kasacionog suda, tvrdeći da nije bio nepristrasan. Zahtjev za izuzeće je odbijen, a disciplinska vijeća Kasacionog suda su proglasila aplikanticu krivom za teški nemar i uskratila joj platu u periodu od dva mjeseca. Sud je utvrdio da zabrinutost aplikantice u vezi s nepristrasnošću postupka pred disciplinskim vijećima koja su saslušala njen slučaj nije bila nerazumna, subjektivna ili neopravdana. Konkretno, disciplinsko vijeće nije razmotrilo utjecaj službenog saopćenja za javnost koje je izdao predsjednik Kasacionog suda, a koje se odnosilo na preliminarnu istragu protiv aplikantice i to dok je istraga još bila u toku. Sud je utvrdio da je samo saopćenje za javnost bilo nespojivo s pojmom "nezavisnog i nepristrasnog suda" s obzirom na sadržaj i kontekst u kojem je izdato. Zbog činjenice da se radilo o predsjedniku Kasacionog suda, koji je imao najviši autoritet u građanskim i krivičnim sudovima, a također je bio dobro poznat kao bivši privremeni premijer, trebao se pobrinuti da djeluje nepristrasno i da se stekne utisak da djeluje nepristrasno s obzirom na to da je istražio i pokrenuo disciplinski postupak protiv zaposlenika pravosuđa. Uzimajući u obzir jedinstveni kontekst slučaja, Sud je utvrdio da postupak nije ispunio standard nepristrasnosti.

Pravni lijek za prekomjesnu dužinu građanskog postupka u Grčkoj

U predmetu *Vervele protiv Grčke* (aplikacija broj 34012/20) Sud je jednoglasno utvrdio da je došlo do kršenja člana 6. stava 1. (pravo na pravično suđenje) i člana 13. (pravo na efikasan pravni lijek) Konvencije. Slučaj se

odnosio na pretjerano dug građanski postupak. Aplikantica je postupak pokrenula 22. juna 2001. godine protiv Opće bolnice Ippokrateio u Atini, gdje je radila kao čistačica, a zbog neisplate plaća. Dana 27. februara 2020. godine, Kasacioni sud je konačnom sudskom odlukom odbacio njenu žalbu iz pravnog razloga, a odluka je postala dostupna aplikantici 9. aprila 2020. godine. Sud je posebno utvrdio da važeći pravni lijek protiv nerazumnog trajanja postupka nije bio efikasan jer nije dozvoljavao grčkim sudovima da razmatraju ukupno trajanje postupka, a tumačenje kriterija za procjenu šta predstavlja „razuman“ rok i dosuđivanje pravične naknade nisu bili u skladu sa standardima Suda. Također je utvrđeno da je trajanje postupka u ovom slučaju – 18 godina, 9 mjeseci i 18 dana u tri faze postupka – čak i ako se izuzme kašnjenje koje se ne može pripisati vlastima, bilo pretjerano.

PRAVO NA PRIVATNI I PORODIČNI ŽIVOT, DOM I PREPISKU

Obaveza domaćih sudova da po vlastitom nahođenju ispituju prikladnost saslušanja djeteta prije donošenja odluke o njegovom povratku roditelju, u slučajevima otmice djeteta

Slučaj *M. P. i drugi protiv Grčke* (aplikacija broj 2068/24) odnosio se na majku i njeno dvoje djece, koji su se žalili na povratak oba djeteta njihovom ocu u Sjedinjene Američke Države, a po nalogu grčkih sudova, u postupku međunarodne otmice djece. Sud je većinom glasova utvrdio da je došlo do kršenja člana 8. (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) Konvencije, jer su grčki sudovi odlučivali u predmetu, bez razmatranja da li bi bilo prikladno utvrditi mišljenja djece, koja su, uostalom, bila u središtu sudskog razmatranja. Posljedično, utvrđeno je da grčki sudovi nisu bili u mogućnosti da donesu procjenu, utemeljenu na svim informacijama, o tome da li je postojao ozbiljan rizik za djecu da će po povratku biti izložena fizičkoj opasnosti ili psihičkoj traumi ili da će na drugi način biti dovedena u nepovoljan položaj (u smislu člana 13. (b) Haške konvencije od 25. oktobra 1980. godine o građanskim aspektima međunarodne otmice djece), te da proces donošenja odluka prema domaćem pravu nije ispunjavao proceduralne zahtjeve svojstvene članu 8. Konvencije. Prisilni povratak dvoje djece u Sjedinjene Američke Države stoga se ne može smatrati neophodnim u demokratskom društvu. Ovo je prvi slučaj koji se odnosi na postupak otmice djece u kojem je Sud utvrdio da su nacionalni sudovi dužni da po službenoj dužnosti ispituju da li bi bilo prikladno saslušati dijete, direktno ili na drugi način, kako bi, ako je potrebno, isključili tu mogućnost u obrazloženoj odluci.

PRAVO NA IMOVINU

Postupci koji se odnose na oduzimanje nezakonito izgrađene imovine u Italiji, posebno u odnosu na kupce koji su solidarno odgovorni za prekršaj

Slučaj *Petruzzo i drugi protiv Italije* (aplikacije broj 1986/09 i 67556/13) odnosio se na dvije grupe aplikanta koji su se žalili na oduzimanje njihovog zemljišta i zgrada. Vlasti su smatrale da imovina predstavlja nezakonit razvoj lokacije. Sud je utvrdio jednoglasno da nije došlo do povrede člana 7. Konvencije u odnosu na prvu grupu aplikanata; potom da je došlo do povrede člana 7. Konvencije u odnosu na drugu grupu aplikanata; i da je došlo do povrede člana 1. Protokola broj 1 (zaštita imovine) uz Konvenciju u odnosu na sve aplikante. U vezi sa žalbom po članu 7., Sud je utvrdio da su domaće odredbe kojima se utvrđuje krivično djelo nezakonitog razvoja lokacije bile dovoljno predvidljive za prvu grupu aplikanata (aplikacija broj 1986/09), koji su izgradili zgrade, a koje nisu bile u skladu s planom korištenja zemljišta na dijelu njihovog zajedničkog zemljišta. Međutim, Sud je utvrdio da je došlo do kršenja člana 7. u odnosu na drugu grupu aplikanata (aplikacija broj 67556/13) – lica koja su kupila stanove u jednoj od zgrada. Kazna im je izrečena iako nisu bili stranke u krivičnom postupku i nikada nisu formalno optuženi za neko krivično djelo. Sud je također utvrdio koje zahtjeve za poštivanje Konvencije italijanske vlasti moraju ispuniti prilikom provođenja postupka oduzimanja imovine u odnosu na kupce koji su zajednički odgovorni za nezakoniti razvoj lokacije. U vezi sa žalbom po članu 1. Protokola broja 1 uz Konvenciju, Sud je utvrdio da je prva grupa aplikanata snosila pretjeran i nepraktičan teret. Domaći sudovi su naredili konfiskaciju svih zemljišnih parcela (ukupne površine 97.000 kvadratnih metara), dok su nezakonito izgrađene i prodane zgrade zauzimale površinu manju od 300 kvadratnih metara. Osim toga, proceduralne obaveze iz člana 1. Protokola broj 1 nisu ispunjene u odnosu na drugu grupu aplikanata, koji nisu imali priliku učestvovati u postupku koji je doveo do konfiskacije njihove imovine. Sud je dalje jednoglasno presudio da italijanska država treba vratiti konfiskovanu imovinu aplikantima iz prve grupe i jednom od aplikanta iz druge skupine.

PRAVO NA SLOBODNE IZBORE

Neuspjeh kiparskih vlasti da riješe zakonodavnu prazninu u vezi s upražnjenim parlamentarnim mjestom

U predmetu *Georgios Papadopoulos protiv Kipra* (aplikacija broj 21454/21) Sud je jednoglasno utvrdio da je došlo do kršenja člana 3.

Protokola broj 1 uz Konvenciju (pravo na slobodne izbore). Slučaj se odnosio na činjenicu da kiparski zakon nije predviđao mogućnost popunjavanja parlamentarnog mjesta koje je postalo upražnjeno prije početka parlamentarnog mandata. Aplikant u ovom slučaju bio je drugoplasirani kandidat na parlamentarnim izborima 2016. godine, ali je imenovan kada je prvoplasirana - članica Evropskog parlamenta - odlučila da ne preuzme svoj mandat, prije samog početka parlamentarnog mandata. Međutim, imenovanje aplikanta poništeno je 2017., 2018. i 2020. godine jer je nadležni domaći sud smatrao da ne postoji pravni ili ustavni okvir koji dozvoljava takvu zamjenu. Sud je utvrdio da nije postojao mehanizam – bilo imenovanje drugoplasiranog ili održavanje dopunskih izbora – za popunjavanje upražnjenog mjesta o kojem je riječ, uprkos činjenici da se takav scenario, prema kojem se može desiti da mjesto ne bude popunjeno prije početka parlamentarnog mandata, mogao predvidjeti. To je rezultiralo time da je parlamentarno mjesto ostalo upražnjeno tokom značajnog perioda između poništenja imenovanja aplikanta i njegovog ponovnog imenovanja, a pitanje je ostalo neriješeno gotovo cijeli parlamentarni mandat. Neuspjeh vlasti da efikasno riješe ovu zakonodavnu prazninu ili da pruže zakonitu alternativu, bilo putem zakonodavne ili sudske intervencije, u konačnici je osujetio izbor naroda izražen u maju 2016. godine. To je za posljedicu imalo zaključak da miješanje u aplikantovo pravo nije bilo zakonito.

Pravo glasanja zatvorenika osuđenog na neodređenu kaznu za krivično djelo silovanja

U predmetu *Hora protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (aplikacija broj 1048/20) Sud je utvrdio da nije bilo kršenja člana 3. Protokola broj 1 uz Konvenciju (pravo na slobodne izbore). Predmet se odnosio na glasanje zatvorenika u Ujedinjenom Kraljevstvu. Slučaj je bio prvi koji je došao pred Sud u vezi s izborima koji su održani nakon koraka koje je poduzelo Ujedinjeno Kraljevstvo radi izvršenja presude Suda u predmetu *Hirst protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (broj 2) (aplikacija broj 74525/01). U svjetlu razvoja zakonodavstva od *Hirsta*, Sud je ispitao način na koji je predmetno zakonodavstvo primijenjeno na konkretnog aplikanta, u okolnostima njegovog predmeta. Uzimajući u obzir ozbiljnost počinjenog krivičnog djela, njegovo ponašanje, rizik koji je predstavljao za javnost i posljedično izricanje oštre kazne neodređenog trajanja, Sud je utvrdio da ograničenje njegovog prava glasa na općim izborima 2019. godine nije bilo nesrazmjerno.

Sud Evropske unije

sudska praksa

Pripremio: **Nasir Muftić***

Pregled novosti iz sudske prakse Suda Evropske unije obuhvatit će presude i mišljenja Suda Evropske unije koje su donesene u septembru i oktobru 2025. godine.¹ Ovaj pregled ne obuhvata nužno sve presude i mišljenja koji su doneseni u ovom periodu, nego se fokusira na one najvažnije, određujući ih na temelju pažnje koju su zadobile u stručnoj javnosti. Također, ovaj pregled je ograničen na osnovne podatke o predstavljenim presudama i mišljenjima, pa se čitaoci pozivaju da za više informacija o njima posjete internetsku stranicu Suda Evropske unije, gdje su one dostupne u cjelini.

T-55/24 – Opći sud je poništio odluke Komisije kojima se utvrđuje naknada za nadzor koja se primjenjuje na mrežama Facebook, Instagram i TikTok

Akt o digitalnim uslugama (Digital Services Act – DSA)² povjerava Evropskoj komisiji nadzorne zadatke nad pružateljima određenih digitalnih usluga koje su proglašene vrlo velikim internetskim platformama ili vrlo velikim internetskim tražilicama, budući da prelaze utvrđeni prag broja korisnika u Evropskoj uniji. Kako bi pokrila troškove obavljanja tih nadzornih zadataka, Komisija od tih pružatelja svake godine naplaćuje nadzornu naknadu, čiji se iznos utvrđuje na osnovu prosječnog broja mjesečnih korisnika svake pojedine usluge. Dana 2. marta 2023. godine, Komisija je donijela delegiranu uredbu kojom je dopunila DSA i utvrdila detaljne metodologije i procedure koje se primjenjuju prilikom obračuna nadzornih

* *Docent, Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet*

¹ Praksa Suda Evropske unije je dostupna na: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/

² Uredba (EU) 2022/2065 Evropskog parlamenta i Vijeća od 19. oktobra 2022. o jedinstvenom tržištu digitalnih usluga i izmjeni Direktive 2000/31/EZ (Akt o digitalnim uslugama).

naknada.³ Zatim je 25. aprila 2023. godine Komisija zvanično proglasila Facebook, Instagram i TikTok vrlo velikim internetskim platformama. U novembru iste godine, Komisija je posebnim provedbenim odlukama odredila iznos nadzorne naknade koju svaka od te tri platforme mora platiti za 2023. godinu. Protiv tih odluka su Meta Platforms Ireland Ltd i TikTok Technology Ltd podnijele tužbe pred Općim sudom Evropske unije.

Opći sud je potom poništio provedbene odluke, ali je privremeno zadržao njihovo dejstvo. U obrazloženju presude Sud je naveo da je Komisija izračunala broj prosječnih mjesečnih aktivnih korisnika na osnovu zajedničke metodologije koja se temeljila na podacima trećih strana, a koja je bila priložena svakoj od provedbenih odluka. Međutim, budući da je ta metodologija bila suštinski i neizostavan element za određivanje visine naknade, Komisija ju je, prema pravilima DSA-a, trebala usvojiti delegiranim aktom, a ne kroz provedbene odluke.

Ipak, kako Sud nije utvrdio grešku u samoj obavezi kompanija da plate nadzornu naknadu za 2023. godinu, odlučeno je da odluke privremeno ostanu na snazi. Time se Komisiji daje vrijeme da utvrdi novu metodologiju izračuna broja korisnika u skladu s DSA-om i da donese nove provedbene odluke. Ovaj privremeni režim može trajati najduže 12 mjeseci od dana kada presude postanu pravosnažne.

C-305/22 – Pravosudno tijelo ne može odbiti izvršenje evropskog naloga za hapšenje i preuzeti izvršenje kazne bez saglasnosti države koja je izdala taj nalog

Žalbeni sud u Bukureštu je 2017. godine osudio jednog rumunskog državljanina na kaznu zatvora, koja je postala pravosnažna. Nakon toga, sud je izdao evropski nalog za hapšenje te osobe radi izvršenja kazne. Osoba je uhapšena u Italiji. Međutim, italijanska pravosudna tijela odbila su izručiti tu osobu Rumuniji. Umjesto toga, odlučila su priznati presudu Žalbenog suda u Bukureštu i izvršiti kaznu na teritoriji Italije, smatrajući da će to bolje doprinijeti društvenoj rehabilitaciji osuđenika, koji je legalno i trajno boravio u Italiji. Italijanski sudovi su zatim uračunali vrijeme koje je osoba već provela u pritvoru u Italiji, te odredili kućni pritvor uz odgodu izvršenja kazne.

³ Delegirana uredba Komisije (EU) 2023/1127 od 2. marta 2023. o dopuni Uredbe (EU) 2022/2065 Evropskog parlamenta i Vijeća detaljnim metodologijama i postupcima u pogledu naknada za nadzor koje Komisija naplaćuje pružateljima vrlo velikih internetskih platformi i vrlo velikih internetskih tražilica.

S druge strane, rumunska pravosudna tijela su se usprotivila takvom pristupu. Smatrala su da evropski nalog za hapšenje i dalje važi i da osuđeni mora biti predat Rumuniji, gdje bi se kazna trebala izvršiti.

Zbog toga je Žalbeni sud u Bukureštu uputio pitanje Sudu pravde Evropske unije, tražeći pojašnjenje: znači li odbijanje izručenja osobe na osnovu evropskog naloga da je Rumunija, kao država koja je nalog izdala, automatski pristala da se kazna izvrši u drugoj državi članici? Također, ako takva saglasnost ne postoji, zadržava li Rumunija pravo da i dalje izvrši kaznu i da nalog ostane na snazi? U svojoj presudi Sud pravde Evropske unije je istakao da se evropski nalog za hapšenje zasniva na načelu uzajamnog povjerenja među državama članicama, te da je odbijanje njegovog izvršenja iznimka koja se mora tumačiti usko i restriktivno.

Sud je pojasnio da, ako država članica odluči ne izručiti osobu, već izvršiti kaznu na vlastitom teritoriju, ona mora prethodno dobiti saglasnost države koja je nalog izdala. Ta saglasnost podrazumijeva slanje presude i potvrde od strane države izdateljice državi koja će izvršiti kaznu. Bez takve saglasnosti, ne postoji pravni osnov da se kazna preuzme i izvrši u drugoj državi, te se osoba mora izručiti državi koja je nalog izdala. Sud je dodao da cilj poput poboljšanja mogućnosti rehabilitacije nije apsolutan i mora biti usklađen s obavezom država članica da izvršavaju evropske naloge za hapšenje. Nadalje, Sud je naglasio da država u kojoj je kazna izrečena ima pravo, u skladu s vlastitom kaznenom politikom, da insistira na izvršenju kazne na svom teritoriju i odbije prenos presude drugoj državi. U svakom slučaju, ako država koja odbija izručenje ne poštuje pravila i uslove predviđene pravom Evropske unije, tada evropski nalog za hapšenje ostaje na snazi, a država koja ga je izdala zadržava pravo da kaznu izvrši na svom teritoriju.

C-399/24 – Udar munje u avion može biti vanredna okolnost

Neposredno prije slijetanja u grad Iași u Rumuniji, avion kompanije Austrian Airlines pogodila je munja. Zbog toga je bilo potrebno sprovesti obavezne sigurnosne provjere, pa avion nije mogao, kako je bilo planirano, izvesti sljedeći let iz Iašija prema Beču. Jedan putnik koji je trebao putovati tim letom stigao je u Beč tek zamjenskim letom, i to s više od sedam sati zakašnjenja. On je potom svoje potraživanje zbog kašnjenja prenio na kompaniju AirHelp, koja je pred austrijskim sudovima podnijela tužbu protiv Austrian Airlinesa, tražeći naknadu štete od 400 eura.

Kompanija Austrian Airlines se branila tvrdnjom da je udar munje, koji je zahtijevao sigurnosne provjere, predstavljao izvanrednu okolnost te da je

preduzela sve razumne mjere kako bi spriječila kašnjenje. Na osnovu toga, smatrala je da prema Uredbi o pravima putnika u zračnom saobraćaju⁴ nije obavezna isplatiti odštetu. Austrijski sud koji je vodio postupak obratio se Sudu pravde Evropske unije sa zahtjevom za tumačenje prava. Sud je presudio da se udar munje u avion, kojim se trebao izvršiti let, smatra izvanrednom okolnošću ako taj udar dovede do obaveznih sigurnosnih provjera koje uzrokuju kašnjenje vraćanja aviona u upotrebu.

Sud je pojasnio da je evropski zakonodavac u pojam „vanredne okolnosti” uključio i nepovoljne meteorološke uslove koji onemogućuju obavljanje planiranog leta — među njima i rizik od udara munje. Takav događaj, nakon kojeg je potrebno sprovesti sigurnosne provjere, nije dio uobičajenog funkcionisanja aviona i ne spada u redovno poslovanje aviokompanije, jer je izvan njene kontrole. Takvo tumačenje služi zaštiti sigurnosti putnika, jer bi suprotno tumačenje moglo poticati aviokompanije da zanemaruju sigurnosne mjere kako bi izbjegle kašnjenja i zadržale tačnost letova. Ipak, da bi se oslobodio obaveze plaćanja odštete, prijevoznik mora dokazati da je učinio sve što je razumno moguće kako bi spriječio pojavu izvanredne okolnosti i njezine posljedice, uključujući produženo kašnjenje. O tome hoće li Austrian Airlines to uspjeti dokazati, odlučit će austrijski sud koji vodi predmet.

C-218/24 – Životinje se u avioprijevozu smatraju dijelom prtljage

Dana 22. oktobra 2019. godine, jedna je putnica putovala sa svojom majkom i psom iz Buenos Airesa (Argentina) u Barcelonu (Španija) na letu aviokompanije Iberia. Zbog veličine i težine psa, on je morao putovati u prtljažniku aviona, smješten u odgovarajući transporter za životinje. Tokom prijave za let, putnica nije podnijela posebnu izjavu o interesu za isporuku prtljaga na odredištu, koja bi povećala granicu odgovornosti aviokompanije. Prilikom utovara, pas je pobjegao i nije mogao biti pronađen. Putnica je potom zatražila naknadu štete u iznosu od 5.000 eura zbog nematerijalne štete koju je pretrpjela gubitkom svog ljubimca. Aviokompanija Iberia je priznala odgovornost za gubitak, ali je tvrdila da iznos naknade mora biti ograničen prema pravilima koja vrijede za predatu prtljagu.

Sud u Španiji, koji je razmatrao slučaj, obratio se Sudu pravde Evropske unije s pitanjem da li se pojam „prtljaga” u smislu Montrealske konvencije odnosi i na životinje koje putuju s putnicima.

⁴ Uredba (EZ) br. 261/2004 Evropskog parlamenta i Vijeća od 11. februara 2004. o utvrđivanju općih pravila odštete i pomoći putnicima u slučaju uskraćenog ukrcaja i otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta.

Sud je odlučio da se životinje ne isključuju iz pojma prtljaga. Iako se pojam „prtljaga” u svakodnevnom jeziku obično odnosi na stvari i predmete, to ne znači da su životinje automatski isključene iz tog značenja. Prema Montrealskoj konvenciji, avioprijevoznici obavljaju međunarodni prijevoz putnika i prtljaga (osim tereta). Budući da pojam „osoba” u tom kontekstu označava „putnika”, životinja se ne može smatrati putnikom, pa se u okviru zračnog prijevoza smatra dijelom prtljaga. Stoga, pravila o odgovornosti za prtljagu primjenjuju se i na slučajeve gubitka kućnog ljubimca tokom leta. Sud je također naglasio da, ako putnik nije podnio posebnu izjavu o interesu za isporuku, tada ograničenje odgovornosti aviokompanije obuhvata i materijalnu i nematerijalnu štetu. Ukoliko putnik smatra da taj limit nije dovoljan, može ga povećati posebnom izjavom, uz saglasnost aviokompanije i eventualnu doplatnu naknadu. Sud je dodatno pojasnio da činjenica što zaštita dobrobiti životinja predstavlja opći cilj od interesa za Evropsku uniju ne znači da se životinje ne mogu prevoziti kao „prtljag”. To je dopušteno, pod uslovom da se u potpunosti poštuju propisi o zaštiti životinja tokom transporta.

C-802/23 – Tumačenje principa ne bis in idem kada za isto djelo postoji različita pravna kvalifikacija u dvije države članice

Dana 4. septembra 2019. godine, jedna od vođa terorističke organizacije Euskadi Ta Askatasuna (ETA) predata je španskim vlastima na osnovu evropskog naloga za hapšenje, koji je izdao Centralni krivični sud u Španiji. Nalog se odnosio na teroristički napad na policijsku stanicu u gradu Oviedo, koji se dogodio 21. jula 1997. godine. Osumnjičena se tereti da je, djelujući iz Francuske, počinila teroristička djela uključujući oštećenje imovine, pokušaj ubistva i nanošenje tjelesnih povreda, zbog čega joj prijete kazna do 30 godina zatvora. Prije izručenja, ona je već odslužila 20 godina zatvora u Francuskoj. Međutim, prema španskom zakonodavstvu, kazne koje proizilaze iz presuda francuskih i španskih sudova ne mogu se objediniti, što znači da bi osuđena morala izdržati najmanje 50 godina zatvora, bez mogućnosti određivanja gornje granice kazne.

Sud u Španiji je primijetio da se postupak koji se vodi u Španiji odnosi na ista djela kao i ona o kojima su već presudili francuski sudovi. Zbog toga je u presudi iz 2021. godine zaključio da se radi o situaciji „ne bis in idem”, odnosno o zabrani dvostrukog suđenja za ista djela. Međutim, Vrhovni sud Španije je 21. marta 2023. godine poništio tu odluku i vratio predmet Centralnom sudu na ponovno odlučivanje. Suočen s različitim tumačenjima, Centralni sud je odlučio zatražiti mišljenje Suda pravde Evropske unije.

Sud pravde EU je u svom tumačenju naglasio da se pojam „ista djela” odnosi isključivo na prirodu i činjeničnu osnovu radnji, a ne na njihovu pravnu kvalifikaciju. Dakle, različito pravno tumačenje istih činjenica u dvije države članice ili zaštita različitih pravnih interesa ne može spriječiti primjenu principa *ne bis in idem*. Na španskom Centralnom sudu ostaje da utvrdi da li su radnje koje su predmet postupka u Španiji iste kao one za koje je već donesena pravosnažna presuda u Francuskoj. Ipak, Sud pravde pojašnjava da pojam „ista djela” obuhvata i situacije u kojima je osoba već osuđena u jednoj državi članici zbog članstva u terorističkoj organizaciji u svrhu pripreme terorističkog napada, a potom se u drugoj državi članici protiv nje vodi postupak za same konkretne terorističke akte koji proizilaze iz istih činjenica.

Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine

sudska praksa

Đemaludin Mutapčić*

UTVRĐIVANJE PRAVA NA POSJED I LEGITIMNOSTI NASLJEDNIKA

Pravna shvatanja Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

Vrhovnom sudu Federacije Bosne i Hercegovine se 27. januara 2025. zahtjevom obratio Općinski sud u Lukavcu u vezi sa sljedećim spornim pravnim pitanjima:

„Prvo sporno pitanje glasi: da li se može utvrđivati posjed, kao faktička vlast na stvari, odnosno da li se može utvrđivati pravo na posjed, ovo sve u situaciji kada tužitelji u trenutku kada podnose tužbu nisu u zemljišnoj knjizi upisani kao vlasnici nekretnina koje su predmet tužbenog zahtjeva, niti su tužbom istovremeno tražili utvrđenje prava vlasništva na toj nekretnini, pa samim tim i tužbom obuhvatili zemljišnoknjižne vlasnike predmetne nekretnine, te ako se može utvrđivati, pod kojim uvjetima se isto može utvrđivati?“

Druga dva sporna pravna pitanja postavljena su na sljedeći način:

„Da li je tužitelj u obavezi da prilikom označavanja tuženih, ukoliko je neko od posjednika/suposjednika (ili zemljišnoknjižnih vlasnika/suvlasnika) umro prije podnošenja tužbe, ako označava nasljednike iza umrlih upisanih posjednika/suposjednika (ili zemljišnoknjižnih vlasnika/suvlasnika), dostavi dokaz da su tuženi koje je označio nasljednici iza umrlih upisanih posjednika/suposjednika (ili zemljišnoknjižnih vlasnika/suvlasnika) i da je tužbom kao tužene obuhvatio sve nasljednike iza umrlog upisanog posjednika/suposjednika (ili zemljišnoknjižnog vlasnika/suvlasnika), te ukoliko jeste, kojim dokazima bi isti to mogao dokazati? Da li se isto može dokazivati jedino rješenjima o nasljeđivanju iza umrlog ili eventualno rješenjima/potvrdama ostavinskog suda o tome ko su nasljednici iza umrlih

* Advokat

tzv. rješenjima o proglašenju prezumptivnih nasljednika ili se to može dokazivati i na druge načine, a sve to u fazi prethodnog preispitivanja tužbe?”

Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine je odlučujući o zahtjevu za rješavanje spornih pravnih pitanja Općinskog suda u Lukavcu od 27. januara 2025. godine, u sjednici Građanskog odjeljenja održanoj 5. marta 2025. godine donio odluku broj: 126 0 P 223800 25 Spp, koja glasi:

„Prihvata se zahtjev Općinskog suda u Lukavcu za rješavanje spornih pravnih pitanja postavljenih u predmetu broj 126 0 P 223800 24 P, po kojim se zauzimaju sljedeća

Pravna shvatanja

1. U sudskom postupku se ne može utvrđivati pravo na posjed po tužbi faktičkog posjednika u odnosu na posjednike upisane u katastar nekretnina, radi stjecanja i upisa tog prava u katastar nekretnina, bez obzira na način stjecanja tih nekretnina u posjed (izvorno ili izvedeno).

2. U parničnom postupku koji se vodi protiv nasljednika upisanih umrlih posjednika/suposjednika ili vlasnika/suvlasnika, tužitelj je dužan dokazati legitimaciju nasljednika.

3. Legitimacija nasljednika dokazuje se zakonskim dokazima iz kojih sud može utvrditi činjenicu pravnog sljedništva, što znači da rješenje o nasljeđivanju nije jedini, odnosno isključivi dokaz legitimacije nasljednika.“

Iz obrazloženja navedene sudske odluke najvišeg žalbenog suda Federacije Bosne i Hercegovine¹ uputno je u ovom prilogu u istovjetnom tekstu, radi aktuelnosti u advokatskoj/odvjetničkoj i sudskoj praksi, prenijeti i slijedeće:

„Ovdje se radi o značajnom pravnom pitanju u datoj stvarnosti u kojoj djeluje i ovaj sud, o čemu je i sam dužan voditi računa prilikom ocjene da li zahtjev za rješavanje spornog pravnog pitanja treba dopustiti ili ne. S jedne strane, u tijeku je harmonizacija između upisanog katastarskog i zemljišnoknjižnog stanja u Federaciji BiH, koja se provodi temeljem članka 88. Zakona o zemljišnim knjigama F BiH („Sl.novine FBiH“, br.58/02, 19/03, 54/04 i 32/19), povodom čega se u praksi javljaju različita tumačenja i odluke i

¹ Član IV.C.15. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br.1/94 i dr.)

to u cilju upisa posjednika u katastar, s kojim se potom ima izvršiti izjednačavanje stanja u gruntovnici. Zahvaljujući tome, bilježi se značajan porast predmetnih tužbi, podnesenih gotovo isključivo po odvjetnicima, koji su dio pravosudne zajednice i na čija tumačenja je također potrebno i profesionalno dati odgovor od strane najvišeg redovitog suda kroz konačno i jasno stajalište. S druge strane, odredba članka 335 (relativno novog) Zakona o stvarnim pravima FBiH iz 2013. godine sadržava tekst: „Pravo na posjed može se utvrđivati...“, gdje je pravo na „utvrđivati“ u odnosu na raniji tekst članka 81 Zakona o vlasničkopравnim odnosima novina, uslijed čega se u praksi i javljaju različite interpretacije. Ako se tome doda činjenica da se i u pravnoj teoriji sve više govori o posjedu ne kao o činjenici (faktičke vlasti), već kao o pravu (na faktičku vlast), jasni su razlozi uslijed kojih se po ovom materijalno pravnom pitanju javljaju dileme.“

UPUTE ZA AUTORE

Radovi se objavljuju na hrvatskom, bosanskom i srpskom jeziku (u latiničnom ili ćiriličnom pismu) ili engleskom jeziku.

Ukoliko rukopis zadovoljava kriterije časopisa „Pravna misao“, upućuje se na recenziju.

Svaki rukopis ocjenjuju najmanje dva nepristrana recenzenta, pri čemu identitet autora i recenzenta ostaje obostrano nepoznat. Nakon ocjene recenzenta i članova Redakcije, rukopis se vraća autoru s obrazloženjem i zahtjevima za doradu i ispravak rada, ukoliko se to smatra potrebnim. Ispravljene rukopise autori trebaju vratiti Redakciji u roku od osam dana od primitka.

Pretpostavlja se da članci i ostali prilozi nisu i neće biti objavljeni u drugim publikacijama, osim uz posebno odobrenje Redakcije kada se to jasno naznačuje u objavi.

Autori dopuštaju postavljanje svojih radova na web stranicu Časopisa.

Časopis zadržava i sva ostala prava, osim ukoliko nije drugačije dogovoreno s autorom.

Radovi koje ovaj časopis objavljuje su:

- Uvodna riječ glavnog urednika
- Izvorni znanstveni rad
- Prethodno saopćenje
- Pregledni znanstveni rad
- Stručni članak
- Sudska praksa
- Ostali radovi kao što su prikaz knjige, izvještaji o znanstvenim i stručnim skupovima i dr.
- Obavijesti o nadolazećim stručnim i znanstvenim skupovima
- Domaći autori u međunarodnim publikacijama
- Pismo uredniku

Radovi se šalju Redakciji časopisa elektronskom poštom na adresu:
Pravna.Misao@fmp.gov.ba

Dokument treba biti načinjen u programu Microsoft Word. U njemu ne smiju postojati nikakve indikacije osobnoga identiteta autora ili institucije u kojoj bilo koji od autora radi, kako u samom radu, tako ni u karakteristikama (properties) elektroničkog dokumenta.

Radovi koji se dostavljaju Redakciji moraju biti lektorirani. Lektori koje odredi Redakcija vrše superviziju.

U Časopisu se objavljuju znanstveni i stručni radovi koji ne prelaze dužinu od 10.000 riječi, uključujući sve dijelove rada. Svaki rad mora sadržavati sažetak od 150 do 200 riječi i izbor ključnih riječi na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini i na engleskom jeziku iste dužine. Ostali radovi ne mogu prelaziti dužinu od 2.000 riječi.

Izuzetno, Redakcija može odobriti objavljivanje radova izvan navedenih kategorija i s dužinom koja prelazi navedeni broj riječi, ukoliko je rad značajan za razvoj pravne teorije i prakse.

Svaki rukopis mora biti priložen zajedno s popratnim pismom, u kojem je nužno navesti sljedeće:

- kratki opis sadržaja članka u dvije do tri rečenice, kao i sve dodatne informacije o rukopisu koje bi Redakciji mogle biti od koristi;
- razloge zbog kojih autori drže da je njihov rad zanimljiv čitateljstvu časopisa (novost koju rad donosi);
- kratku biografiju autora (25-30 riječi),
- osobne podatke:
 - jedinstveni matični broj
 - adresa stanovanja i općina
 - kontakt telefon
 - naziv banke
 - transakcijski račun banke
 - broj žiro računa

Svaki autor će uz popratno pismo dostaviti i izjavu da rad nije prethodno objavljivan.

Prva stranica rukopisa treba sadržavati:

- Naslov
- Datum

- Broj riječi u članku
- Ime autora i profesija
- Nazivi ustanova u kojima rade
- E-mail adrese
- Kategorizaciju
- Sažetak i ključne riječi na izvornom jeziku rada
- Naslov, sažetak i ključne riječi i naslov na engleskom jeziku (summary, key words)

Sažetak rada treba sadržavati opći prikaz teme, metodologiju rada, rezultate i zaključak.

Ključne riječi sadrže pojmove koji se pojavljuju u tekstu, ali ne opće i preširoke pojmove niti preuske pojmove opisane s puno riječi.

Tablice i grafikoni trebaju biti prezentirani u programima kao što su MS Word, s jasno iskazanim naslovima. Sve tablice i grafikoni bit će tiskani isključivo u crno-bijeloj boji.

Napomene u radu se navode u obliku fusnote (footnote). U pravilu su objašnjavajućeg karaktera.

U fusnoti treba navoditi samo objavljene podatke (ili staviti posebnu bilješku s objašnjenjem).

U fusnoti treba navoditi samo literaturu koja je navedena u popisu literature na kraju članka.

U fusnoti treba ujednačeno navoditi sve izvore. Poželjno je staviti broj stranice.

Molimo autore da se pridržavaju sljedećih naputaka za navođenje literature i fusnota:

Ukoliko je riječ o navođenoj knjizi:

Josipović, I. (2000) Haaško implementacijsko kazneno pravo. Zagreb: Informator i Hrvatski Pravni Centar.

Ukoliko je riječ o navođenom članku:

Tschudi, F. (2008) "Dealing with violent conflicts and mass victimisation: a human dignity approach", str. 46-69. U: I. Aertsen et al.: Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts. Portland. Willan Publishing.

Ukoliko je riječ o navođenom članku u časopisu:

Sijerčić-Čolić, H. (1999) "Reforma krivičnog zakonodavstva u Federaciji Bosne i Hercegovine: karakteristike federalnog procesnog krivičnog prava", Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, Vol. 6 – br. 1/1999, str. 251-268.

Ukoliko je riječ o navođenom članku u elektroničkom časopisu:

Lendvai, N., 2005. "Central and Eastern European Social Policy and European Accession – Time for Reflections" (online). Financial Theory and Practice, 29 (1), str. 1-12. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/eng/FTP/2005/1/lendvai.pdf>.

Ukoliko je riječ o navođenoj Web adresi:

World Bank, 2004. Corruption: how the World Bank Fights Corruption (online). Washington: The World Bank. Dostupno na: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0>.

Rad treba oblikovati prema sljedećim uputama:

- dokument pohraniti u programu MS Word (*.doc format);
- stranica standardne veličine (A4);
- obični prored za cijeli rukopis
- font Arial, 12 pt;
- sve margine 2,5 cm;
- ne uređivati zaglavlje (Header) niti podnožje (Footer) dokumenta;
- obavezno brojčano označiti stranice;
- slike ili fotografije prilažu se u jednom od formata: *.jpg, *.bmp, *.tiff.

Pozivamo sve autore da na adresu redakcije šalju sažetke svojih stručnih i znanstvenih radova objavljenih u međunarodnim publikacijama indeksiranim u literaturnim bazama podataka. Redakcija će objaviti sve pristigle sažetke izvornih radova domaćih autora.

Radujemo se Vašim priložima!

Redakcija